

AIKUISENA SISÄKORVAISTUTTEEN SAANEEN KIELI-IDENTITEETISTÄ

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
4.11.2019

Laura Sivonen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen tausta	2
1.2. Tutkimuksen käsitteelliset valinnat	4
1.3. Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	6
1.4. Sisäkorvaistute	7
1.5. Aineisto ja informantit	10
1.6. Aiempi tutkimus	12
2. METODI	20
2.1. Haastattelututkimus	20
2.2. Haastattelurunko	21
2.3. Tutkimuksen kulku ja sisällönanalyysi	22
3. TEOREETTINEN TAUSTA	25
3.1. Kaksi näkökulmaa kuulovikaisuuteen	25
3.2. Kieli-identiteetistä	28
3.2.1. Huonokuuloisen kieli-identiteetti	31
3.2.2. Viittomakielisen kieli-identiteetti	34
3.2.3. Sisäkorvaistutetta käyttävän kieli-identiteetti	36
4. AINEISTON ANALYYSI	39
4.1. Aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kielenkäyttöön vaikuttaneet seikat ja keskustelunaiheet	39
4.1.1. Lapsuuden kieliympäristö	39
4.1.2. Sisäkorvaistutetta käyttävän aikuisen kieliympäristö	46
4.1.3. Sisäkorvaistutteen vaikutus arkielämään	49
4.1.4. Sisäkorvaistute yhteiskunnallisessa keskustelussa	54
4.2. Sisäkorvaistutetta käyttävän aikuisen käsityksiä kieli-identiteetistään	57
4.2.1. Albert	58
4.2.2. Bertil	59
4.3. Pohdinta	60
5. PÄÄTÄNTÖ	64
LÄHTEET	68
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Tässä pro gradu -tutkielmassani tarkastelen, millainen on aikuisena **sisäkorvaistutteen**¹ saaneen henkilön kieli-identiteetti. Tutkielmassa tavoitteena on selvittää, identifioiko henkilö itsensä huonokuuloisiin, viittomakielisiin kuuroihin vai puhuttua kieltä käyttäviin kuuleviin, ja mitkä asiat ovat vaikuttaneet henkilön kieli-identiteetin muodostumiseen. Tarkastelen henkilön arjessaan käyttämien kielten merkitystä, asemaa ja tilannesidonnaista vaihtelua sekä sisäkorvaistutteen mahdollisia vaikutuksia niihin.

Tutkimusaineiston keräsin kahdelta suomalaiselta **huonokuuloiselta**², sisäkorvaistutetta käyttävältä informantilta teemahaastattelun avulla. Videoidut yksilöhaastattelut tein tammikuussa 2019. Tämä työ sisältää useita viittomakieli- ja kuuloalalla käytettäviä termejä, jotka olen koonnut määritelmiseen sanastoon (LIITE 1) tueksi lukijalle. Kun käytän tutkielmassani sanastossa olevia termejä, en erikseen viittaa leipätekstissä sanastoon. Tutkielmassa käyttämieni käsitteiden valinnasta kerron tarkemmin luvussa 1.2.

Aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kieli-identiteettiä ei tietääkseni ole Suomessa aiemmin tutkittu. Identiteetti on kuitenkin hallitseva teema useissa kuuloalan julkaisuissa (ks. esim. Jokinen 2002; Salo S. 2004; Kalela 2006; Lauronen 2008; Luukkainen 2008; Sivonen 2013; Lätti 2017; Salonen 2017, 2018; Lindström 2018). Tutkimuksia ja selvityksiä sisäkorvaistuttekuntoutuksesta on tehty Suomessa jo verrattain paljon (ks. esim. Kokkonen, Mäki-Torkko, Roine & Ikonen 2009; Kronlund 2010; Välimaa & Lonka 2010; Välimaa 2010; Lonka 2014; Torppa 2015; Ronkainen 2017; Dietz, Willberg, Sivonen & Aarnisalo 2018). Sisäkorvaistutetta käyttävien lasten ja nuorten tilannetta kartoittavia tutkimuksia teemoinaan muun muassa kielivalinnat, kielenkehitys, kouluratkaisut, oppiminen, hyvinvointi ja tulkkauspalvelu ovat tehneet esimerkiksi Lonka ja Hasan (2006), Sume (2008), Kiili ja Pollari (2012 toim.), Takkinen (2013, 2014), Martikainen ja Rainò

¹ Sisäkorvaistute (SI) eli sisäkorvaimplanti on leikkauksessa asetettava kuuloapuväline henkilölle, joka ei kykene kuulemaan ja erottamaan puhetta riittävän hyvin vahvimmallakaan akustisella kuulokojeella. (Kuuloliitto 2019a.) Ks. tarkemmin luku 1.4.

² Huonokuuloisella tarkoitetaan henkilöä, jonka kuulovamma on osittainen. Usein huonokuuloinen kykenee kuulemaan puhetta ja kommunikoimaan puheella kuulokojeen ja huulioluvun tukemana. (Kuuloliitto 2019b.) Ks. tarkemmin luku 3.1.

Tämän tutkielman tekoa on tukenut Kuuloliitto, jota haluan lämpimästi kiittää saamastani tuesta.

(2014), Selin-Grönlund, Rainò ja Martikainen (2014), Nikula (2015), Takala ja Rainò (2016) sekä Takala ja Sume (2016 toim.).

Ulkomaista tutkimusta, jossa yhdistyy tämän tutkielman kannalta olennaiset teemat, kuulovika, sisäkorvaistutteen käyttö ja käyttäjänsä identiteetti, on jo enemmän. Sisäkorvaistutetta käyttävien nuorten identiteetin rakentumista ovat selvittäneet Wald ja Knutson (2000) sekä Rich, Levinger, Werner ja Adelman (2013). Sisäkorvaistutetta käyttävien aikuisten kulttuuri-identiteettiä suhteessa huonokuuloisiin ja kuuroihin ovat vertailleet tutkimuksessaan Most, Blitzer ja Weisel (2007) sekä Goldblat ja Most (2018). Huonokuuloisten lasten ja nuorten, joilla ei ole sisäkorvaistutetta, identiteettiä ja samastumista eri viiteryhmiin on puolestaan tutkinut Brunberg (2010).

1.1. Tutkimuksen tausta

Motivaationi tutkia aihetta nousee tähänastisesta työelämästäni. Olen työskennellyt suomalaisen viittomakielen tulkkina ja -opettajana sekä opettanut viittomia puheen tukena yli kymmenen vuotta. Kieliympäristössäni on niin kuuroja viittomakielisiä kuin huonokuuloisia – osa sisäkorvaistutteen käyttäjiä. Viittomia puheen tukena ja viittomakieltä olen opettanut esimerkiksi vanhemmille, joilla on sisäkorvaistutteen saanut lapsi. Suomessa jonkinasteinen kuulonalenema on noin 750 000 henkilöllä (Kuuloliitto 2019c), ja koko maailmassa vastaava luku on noin 250 miljoonaa (Takala 2016a: 22). Työni on vienyt minut viittomakielisen kielivähemmistön vaikutuspiiriin, mikä on saanut minut pohtimaan yhä enemmän myös kieli-identiteettiä.

Identiteetin määrittely ei ole yksinkertaista, sillä ilmiötä voidaan lähestyä useasta eri näkökulmasta. Hall (1999: 22–23, 39) esittelee identiteetistä sosiologisen subjektikäsityksen, jonka mukaan minän ja yhteiskunnan välinen vuorovaikutus luo identiteetin. Yksilö ja hänen ulkopuolellaan olevat kulttuuriset maailmat ja niiden tarjoamat monet identiteetit ovat jatkuvassa dialogissa. Yksilön sisällä on keskenään ristiriitaisia ja eri suuntiin pyrkiviä identiteettejä, mikä johtaa identifikaatiomme epätäydellisyyteen ja jatkuvaan muutokseen. Tämä yksilön itsensä pääosin tiedostamaton prosessi ei pääty koskaan vaan jatkuu läpi elämän. Yksinkertaistaen identiteetillä tarkoitetaan ihmisen kokemuksia ja kä-

sityksiä itsestään, ja niistä ihmisistä tai ryhmistä, joihin hän kulloinkin samastuu eli identifioituu (Iskanius 2006: 42–43). Yksilö rakentaa identiteettiään suhteessa toisiin (Vaattovaara 2009: 25).

Kaikkosen (2009: 16) mukaan identiteettiä voidaan pohjimmiltaan pitää ryhmiin identifioitumisen käsitteenä. Identiteettiin liittyvät olennaisesti kysymykset, kuka minä olen ja mihin minä kuulun. Jokainen meistä on jossakin suhteessa identiteetteihin, jotka ovat omaksuttuja, annettuja ja pakotettuja. Identiteetit ovat osa ihmistä, ja ne ovat muuttuvia ja moninaisia – olemassa olevat identiteetit painottuvat eri tilanteissa eri tavoin. Identiteetti on taipuvainen määrittelemään meidän samankaltaisuuttamme muiden kanssa sekä sitä, miten poikkeamme muista. (Pietikäinen, Dufva & Laihiala-Kankainen 2002: 9–10.) Vaikka jokaisella ihmisellä on syntymästään lähtien oma persoonallisuus ja minuus, alkaa lapsen identiteetti muotoutua vasta sosiaalistumisen ja maailmaan kasvun myötä. Lähiyhteisöltä saadut identiteettimallit muovaavat lapsen minuutta, ja prosessi jatkuu läpi elämän. Nuoruusiässä ihminen alkaa esittää itselleen kysymyksiä kuten, mihin olen matkalla ja millaiseksi ihmiseksi haluan tulla. (Kaikkonen 2009: 16–17). Yksi identiteetin vahvimista tunnusmerkeistä on kieli, joka on osa käyttäjänsä identiteettiä. (Pietikäinen ym. 2002: 10.)

Kaikkosen (2009: 16) mukaan ihminen on maailmassa ennen kaikkea kielensä tai kielensä kautta. Olennainen osa ihmisen identiteettiä on hänen äidinkielensä, joka on **kieli-identiteetin** perusta (Kaikkonen 2009: 16). Yhteinen kielellinen identiteetti ei kuitenkaan merkitse vain yhteistä puhetapaa vaan sanojen taakse kätkeytyviä merkityksiä ja ajattelutapoja sekä yhteisten kokemusten jakamista. Kieli yhdistää käyttäjiään, jotka hahmottavat maailman tietystä perspektiivistä. (Dufva 2002: 36.) Kielen myötä ihminen omaksuu kokonaisen kulttuurin symbolijärjestelmineen, tulkitsee ja jäsentää ympäröivää maailmaa sekä henkilökohtaista suhdettaan siihen (Jokinen 2002: 65). Kielellisillä vähemmistöillä on usein vahva kieliside – myös viittomakielisellä vähemmistöllä, jonka kieli-identiteettiä Jokinen (2002: 71–72) kuvaa näin:

Kieli antoi heille identiteetin, joka puolestaan toi merkitystä heidän elämälleen ja osoitti heille paikan yhteiskunnassa oman yhteisönsä kautta.

Päädyin valitsemaan tutkimuskohteekseni aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kieli-identiteetin, koska kuulovammaisten identiteettiä on tutkittu melko vähän (Takala & Sume 2016a: 4). Aikuisena sisäkorvaistutteen saaneiden joukko on kokemukseni mukaan varsin heterogeeninen niin saavutetun kuulon tason, pääasiallisesti käyttämänsä kielen kuin kieli-identiteetin osalta. Näyttää siltä, että sisäkorvaistutteen saaneen kieli-identiteetti on omanlaisensa henkilöstä sekä hänen taustastaan ja kieliympäristöstään riippuen (ks. esim. Takala 2016a: 34–37). Tämän tutkimuksen informantit ovat suomalaisia, koko ikänsä Suomessa asuneita. Kuulovika tuo kuitenkin oman lisävärinsä heidän kieli-identiteettiinsä verrattuna suomalaiseen kuulevien enemmistöön.

Laurosen (2008) tutkimus osoittaa, että identiteetin kehittyminen sisäkorvaistutetta käyttävällä nuorella on hyvin yksilöllinen prosessi: yksi informanteista koki identifioituvansa kuuroksi ja kaksi muuta huonokuuloisiksi. Tulos myötäilee hypoteesiani aikuisena sisäkorvaistutteen saaneiden kieli-identiteetin yksilöllisyydestä. Luukkaisen (2008) väitöskäytännössä viittomakielisten kuurojen elämää tarkastellaan identiteetin käsitteen kautta. Luukkainen jakaa haastateltavansa kolmeen ryhmään lapsuudenperheen kieliympäristön mukaan ja perustelee ryhmiin jakoa sillä, että lapsuuden kieliympäristö vaikuttaa ihmisen identiteettiprosessin perustaan. Lätti (2017) on tarkastellut viittomakielisten nuorten aikuisten käsityksiä kaksikielisyydestään näkökulmina kielen käyttö ja kulttuuriin identifioituminen: vastaajissa oli sekä kuulevaksi, kuuroksi että huonokuuloiseksi itsensä identifioivia. Sekä Luukkaisen että Lätin tutkimustulokset vahvistavat käsitystä kieli-identiteetin moninaisuudesta viittomakielisten keskuudessa. Kokemusasiantuntija, itsekkin huonokuuloinen ja sisäkorvaistutetta käyttävä, 17-vuotias Lindström (2018: 63) kertoo identiteettiinsä muovautuvan joka päivä, ja hän kuvaileekin oivallisesti itseään ’kuuroksi, joka kuulee’. Tässä tutkimuksessa haastateltavia on kaksi, mikä mahdollistaa heidän kieli-identiteettiensä vertailun.

1.2. Tutkimuksen käsitteelliset valinnat

Tässä luvussa avaan hieman kuulonalalla käytettävien käsitteiden kirjoa Suomessa ja esittelen tässä työssä käytettävien termien valintaa ja rajausta. Huttunen, Johansson, Kronlund, Marttila, Mäki-Torkko ja Sorri (2000: 389) toteavat artikkelissaan, että kuulontutkimuksen ja kuntoutuksen alalla termejä käytetään vaihtelevasti ja sekavasti, mikä voi

hämmentää lukijaa. Termien yhtenäistämiseen on pyritty jo vuosikymmenten ajan, sillä audiologian kentän laajeneminen ja muuttuminen synnyttävät tarpeen myös termien tarkistamiselle ja ajanmukaistamiselle. Termeistä monet ovat vierasperäisiä. (Huttunen ym. 2000: 389.) Termien kirjo on kuitenkin edelleen laaja, ja lähestymistapa ja näkökulma tutkittavaan aiheeseen vaikuttavat termien valintaan. Tämän tutkimuksen keskiössä on huonokuuloisen, kuulovikaisen, sisäkorvaistutetta käyttävän henkilön kieli-identiteetti.

Suomalaisessa kuuloalan kirjallisuudessa ja yleisessä keskustelussa näkee käytettävän termejä kuulovika, kuulovamma ja kuulovaurio yhteisinä yläkäsitteinä kuuroudelle ja huonokuuloisuudelle. Termejä tarvitaan, jotta niiden avulla voidaan puhua asioista, mutta toisaalta joku termi voidaan kokea liikaa ihmistä määrittävänä tai leimaavana. (Takala & Takkinen 2016: 8; ks. myös Liikamaa 2012: 1–3.) Jokisen (2002: 69) mukaan huonokuuloiset näyttävät käyttävän rinnakkain termejä huonokuuloinen ja kuulovammainen. Termiin kuulovammainen sen sijaan useimmat viittomakieliset kuurot eivät samaistu. (Jokinen 2002: 69.) Malm ja Östman (2000: 9–15) sekä Salmi ja Laakso (2005: 288–302) perehtyvät terminologiaan ja sen kehitykseen syvällisemmin ja toteavat termien kuuro ja kuuleva olevan nykyään neutraaleja nimityksiä. Termi kuulovikainen näyttää olevan kuulontutkimuskentällä usein käytetty, kuulovian tasosta riippumaton ja säilyttään neutraali termi (ks. esim. Löppönen, Välimaa & Sorri 2000; Kokkonen ym. 2009; Dietz ym. 2018).

Käytän tässä työssä pääsääntöisesti termiä kuulovika kuvaamaan kuulonalenemaa ja termiä huonokuuloinen puhuttaessa henkilöstä, jolla on jonkinasteinen kuulovika. Muun muassa edellä mainittuja kirjoittajia mukailen käytän termiä kuuleva kuvaamaan henkilön kuulumista kuulevaan enemmistöön ja termiä kuuro viittomakielinen puhuttaessa henkilöstä, joka edustaa kuurojen kieli- ja kulttuurivähemmistöä. Muihin julkaisuihin viitatessani pitäydyn kirjoittajan valitsemissa termeissä. Sanastossa (LIITE 1) on yksityiskohtaisemmat määritelmät edellä luettelemilleni termeille.

1.3. Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa tarkastelen huonokuuloisen, sisäkorvaistutetta käyttävän henkilön kieli-identiteettiä. Tutkimukseni näkökulma on sosiokulttuurinen, jolloin kieli-identiteettiä tarkastellessani painotan henkilön omia kokemuksia ja käsityksiä asiasta (tarkemmin luvussa 3.1.). Tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisena aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kieli-identiteetti näyttäytyy. Tähän pyrin saamaan vastauksia seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Mitä kieliä sisäkorvaistutteen saanut henkilö arjessaan käyttää?
 - Millainen on näiden kielten merkitys, asema ja vaihtelu?
 - Millaisia muutoksia sisäkorvaistutteen myötä on mahdollisesti tullut henkilön kielten käyttöön?
2. Tunteeko henkilö yhteenkuuluvuutta huonokuuloisiin, viittomakielisiin kuuroihin vai kuuleviin?
 - Miten kielivalinnat ja sisäkorvaistutteen käyttö ovat mahdollisesti vaikuttaneet yhteisöön samastumiseen?
 - Mikä muu on vaikuttanut kieli-identiteetin muodostumiseen?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla selvitän aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen arjessaan käyttämien kielten kokonaisuutta ja sisäkorvaistutteen mahdollisesti mukanaan tuomia muutoksia siihen. Toisen tutkimuskysymyksen avulla pyrin saamaan käsityksen siitä, samaistuuko sisäkorvaistutetta käyttävä henkilö huonokuuloisten, viittomakielisten kuurojen vai kuulevien kieli- ja kulttuuriyhteisöön. Alakysymysten avulla haluan tietää, miten kielivalinnat, aikuisiällä alkanut sisäkorvaistutteen käyttö ja mahdolliset muut seikat ovat vaikuttaneet kieli-identiteetin muodostumiseen.

Hypoteesini on, että perheessä tehdyt kieli- ja kouluvalinnat ovat merkittävässä roolissa huonokuuloisen kieli-identiteetin muodostumisessa. Hypoteesini perustan aiheesta tehtyyn tutkimukseen ja muihin julkaisuihin. Sumen (2016: 204) mukaan perhekulttuuri on merkittävässä asemassa yksilön identiteetin, minäkäsityksen ja itsetunnon muodostumisessa. Lähiympäristön ihmiset ja heidän käyttämänsä kieli ja kommunikointitapa ovat niitä, joihin lapsi samastuu. Lapsen kasvaessa paranevat hänen edellytyksensä tiedostaa

erilaisuuttaan tai samanlaisuuttaan ja kuulovikaansa. Tällöin koulumuodon ja -ympäristön, viittomakielisen tai puhekielisen, merkitys kasvaa. Nuoruusiässä alkaa yksilön varsinainen oman identiteetin löytäminen, jolloin vertaisryhmällä on tärkeä rooli nuoren elämässä. (Sume 2016: 204.) Richin ja kumppaneiden (2013) tutkimuksesta käy ilmi, että eriasteisesti kuulovikaisten käyttämät erilaiset kommunikointimenetelmät ja kielet, jotka usein vaihtelevat tilannesidonnaisesti, vaikuttavat väistämättä siihen, mihin kieliyhteisöön tai -yhteisöihin henkilö samastuu ja miten hän identiteettinsä kokee. Kuuleminen sisäkorvaistutteleella vaihtelee tilanteen mukaan, mikä vaikuttaa kielen ja kommunikointimenetelmän valintaan. (Rich ym. 2013.)

Kalela (2006) on huonokuuloisia koskevassa tutkimuksessaan osoittanut, että johonkin kieliyhteisöön identifioitumisen lisäksi kouluvalinta yleisopetuksen ja erityisopetuksen välillä vaikuttaa merkittävästi huonokuuloisen identiteetin kehittymiseen. Sume (2016: 203) toteaa, että niin ikään kuuron tai viittovan lapsen identiteetin rakentumiselle ovat etenkin erityiskoulut ja integroidut erityisryhmät olleet merkittäviä paikkoja. Kuurojen kouluilla on ollut merkittävä rooli kuurojen yhteisössä, sillä ne ovat toimineet kuurojen kulttuurin ja viittomakielen kehtona. Viittomakielisten, kuurotietoisien³ aikuisten ympäröimänä kuuro lapsi on omaksunut viittomakielen ja kuurojen kulttuurin näiltä roolimalleiltaan. (Liikamaa 2012: 79.; ks. myös Jokinen 1991a, 2000; Lehtomäki 1991, 2005; Ahonen 2007; Sivunen 2013.) Tämän tutkielman tuloksia ei voida suoraan yleistää koskemaan kaikkia aikuisena sisäkorvaistutteen saaneita ja heidän kokemaansa kieli-identiteettiä, mutta oman osansa tämä tutkielma voi tähän ajankohtaiseen kieli-identiteettikeskusteluun antaa.

1.4. Sisäkorvaistute

Esitellessäni aineistoa ja informantteja luvussa 1.5. käsittelen myös **sisäkorvaistutetta** (KUVA 1) ja sen käyttäjiä, joten esittelen sisäkorvaistutteen historiaa ja toimintaa tarkemmin jo tässä luvussa. Ensimmäiset, kokeiluluontoiset sisäkorvaistuteleikkaukset tehtiin aikuisille kuuroutuneille Yhdysvalloissa ja Euroopassa 1960-luvulla (Kronlund 2000:

³ Kuurotietoisella tarkoitetaan henkilöä, joka tuntee kuurojen ja viittomakielen historiaa, kulttuuria ja yhteisön luonteen. Hän tietää oikeutensa kuurona ja puolustaa oikeuksiaan (Kuurojen museon 2019 mukaan Kauppinen 2001). Aiheesta laajemmin esim. Salmi & Laakso 2005: 302-311.

340). Sisäkorvaistutteita on leikattu rutiininomaisesti useassa maassa 1970-luvulta lähtien (Kronlundin 2000: 340 mukaan Luxford & Brackmann 1985). Suomessa sisäkorvaistutekuntoutus alkoi 1980-luvulla, jolloin Helsingin yliopistollisessa keskussairaalassa implantoitiin 10 henkilöä (Lonka 2014). Nykyaikaisten monikanavaisten sisäkorvaistutteen leikkaukset aloitettiin Suomessa vuonna 1995. Leikkauksia tehdään keskitetysti viidessä yliopistollisessa sairaalassa. Istutetta käyttäviä henkilöitä on Suomessa noin 1 400, ja koko maailmassa vastaava luku on noin 600 000. Sisäkorvaistuteleikkausten määrä kasvaa selvästi, ja vuonna 2016 Suomessa tehtiin noin 200 leikkausta. (Dietz ym. 2018: 574.) Kuuloliiton (2019a) mukaan valtaosa sisäkorvaistuteleikkauksista tehdään aikuisille.

KUVA 1. Sisäkorvaistute käyttäjällään. (Kuva: Kuuloliitto)

Sisäkorvaperäisen kuulovian ensisijainen ja ainoa kuntoutusmuoto oli pitkään korvantauskoje. Se ei usein kuitenkaan riitä normaalin kuulon- ja puheenvaraisen kommunikation ylläpitämiseen ja kehittymiseen, jos kuulovika on vaikea tai erittäin vaikea. Aikaisemmin syntymästään asti vaikea-asteisesti kuulovikaiset lapset kasvoivat useimmiten viittomakielisiksi ja myös osa aikuisista, joilla oli etenevä kuulovika, opetteli viittomakieltä. Sisäkorvaistutteen yleistyttyä nopeasti 1990-luvun jälkeen on vaikea-asteisen

kuulovian kuntoutus muuttunut rajusti. (Dietz ym. 2018: 570.) Nykyisin suurin osa kuuroutuneista ja vaikeasti kuulovammaisena tai kuurona syntyneistä lapsista saa sisäkorvaistutteen (Kuuloliitto 2019b).

Kuuloliiton (2019a) määritelmän mukaan sisäkorvaistute (SI) eli sisäkorvaimplanti (istutteen toiminnasta tarkemmin esim. Kronlund 2000; Dietz ym. 2018) on leikkauksessa asetettava kuuloapuväline kuulovikaiselle henkilölle, joka ei kykene kuulemaan ja erottamaan puhetta riittävän hyvin vahvimmallakaan akustisella kuulokojeella. Istutejärjestelmässä on ulkoiset osat (KUVA 1) sekä sisäiset, leikkauksessa asetettavat osat. Perinteisestä, ääntä vahvistavasta (korvantaus)kojeesta sisäkorvaistutteen ulkonäkö eroaa siten, että ulkoiseen osaan kuuluu puheprosessorin lisäksi viistosti korvan takana oleva pieni lähetinkela, joka välittää ihon alle asetettuun vastaanottimeen ääntä digitaalisessa muodossa. Vastaanotin asetetaan leikkauksessa, ja se pysyy kiinni magneetin avulla. Sisäkorvan simpukkaan kulkee vastaanottimesta elektrodiketju, joka mahdollistaa kuulohieron stimuloinnin sähköisesti. Aivot tulkitsevat tämän kuulohermoja stimuloivan sähköisen ääneksi, jolloin sisäkorvaistutteen käyttäjälle syntyy ääniaistimus (Kuuloliitto 2019a, 2019b).

Päätös sisäkorvaistuttehoidosta on aina yksilöllinen ja siinä huomioidaan potilaan elämäntilanne sekä työn tai opiskelun asettamat vaatimukset kuulolle (Dietz ym. 2018: 572). Ennen leikkauspäätöstä tehdään aina esiselvitys, jossa potilaalta kartoitetaan muun muassa sisäkorvan toimintataso ja rakenteet, kuulokojeista saatava hyöty, kommunikaatiotilanne ja motivaatio leikkaukseen sekä sitä seuraavaan kuntoutukseen (Kokkonen ym. 2009: 1567). Suomessa ei toistaiseksi ole suositusta molemminpuolisesta sisäkorvaistuttehoidosta. Sen tulokset ovat kuitenkin kaiken ikäisillä istutteen käyttäjillä selvästi parempia kuin tulokset yhden istutteen käyttäjillä. Tämän tiedon valossa synnynnäisessä molemminpuolisessa kuuloviassa istutteet pyritäänkin nykyisin leikkaamaan aina molempiin korviin. Työikäisten potilaiden hoito aloitetaan kuitenkin usein yhdellä istutteella, ja toinen istute asetetaan vasta sen jälkeen, jos kojekuntoutuksella saatava kuulo toisessa korvassa ei enää riitä. (Dietz ym. 2018: 572.) Kokkonen ja kumppaneiden (2009: 1570) kirjallisuuskatsauksesta käy ilmi, että useissa tutkimuksissa aikuiset informantit tunnistivat puhetta joissain hälyisissä ympäristöissä paremmin ja paikansivat ääniä tarkemmin kahdella istutteella kuin yhdellä. Julkaistuissa sisäkorvaistutetutkimuksissa tutkittavien määrät ovat kuitenkin pieniä ja yksilölliset erot niin suuria, ettei tuloksia voi

yleistää, ja niihin on suhtauduttava varauksella. (Kokkonen ym. 2009: 1567–1570.) Tämän tutkimuksen informanteista toisella on yksi ja toisella kaksi sisäkorvaistutetta.

Sisäkorvaistutteen käyttäjistä suurin osa ei selviydy haastavimmissa kuunteluolosuhteissa normaalikuuloisen tavoin. Istutteen välittämästä äänisignaalista puuttuu paljon normaalin äänen yksityiskohtia. Esimerkiksi musiikin melodian tai äänen sävyerojen tunnistaminen on usein vaikeaa, koska istutteen välittämässä äänisignaalisissa ei ole kaikkia normaalin äänen yksityiskohtia. (Dietz ym. 2018: 574.) On myös huomattava, että istutteen ollessa pois päältä ei istutteen käyttäjä kuule sen puolen korvalla mitään (Kokkonen ym. 2009: 1567). Istutteen avulla voi kuitenkin vaikea-asteisesti kuulovikainen saavuttaa parhaimmillaan hyvän puheentunnistuskyvyn. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsoen istutteen on osoitettu antavan kustannuksiin verraten hyvän terveyshyödyn käyttäjälleen kaikissa ikäryhmissä, 8–10 kuukauden ikäisistä vauvoista yli 80-vuotiaisiin. (Dietz ym. 2018: 570.)

Kun halutaan saavuttaa mahdollisimman hyvä tulos istuttekuntoutuksella, edellyttää se sitoutumista ja motivaatiota opetella kokonaan uusi tapa kuulla. Tässä uudessa tilanteessa, leikkauksen ja kuntoutusprosessin alussa, henkilölle tarjotaan mahdollisuutta psykologin ja puheterapeutin tapaamiseen. Istutetta säädetään ensimmäisen vuoden aikana 4–5 kontrollikäynnillä, minkä jälkeen aikuisilla istutteen saaneilla kuulotulokset yleensä vakiintuvat. Siitä eteenpäin istutteen toiminta ja säädöt tarkistetaan 1–2 vuoden välein. (Dietz ym. 2018: 573–574.) Uudet sisäkorvaistutemallit ovat vanhoja malleja kestävämpiä ja ilman epäonnea ja päähän kohdistuneita voimakkaita iskuja ne voivat kestää vuosikymmeniä ennen kuin on tarve uusintaleikkaukselle (Konkarikoski 2018: 5).

1.5. Aineisto ja informantit

Sisäkorvaistutetta käyttäviä henkilöitä on Suomessa noin 1 400, ja koko maailmassa vastaava luku on noin 600 000 (Dietz ym. 2018: 574). Tutkielmaani varten haastattelin kahta aikuisena sisäkorvaistutteen saanutta eli implantoitua suomalaista henkilöä tammikuussa 2019. Tutkielman aineisto koostuu näistä kahdesta videoidusta yksilöhaastattelusta. Toinen haastattelu käytiin puhutulla suomen kielellä, toisessa kielenä oli suomalainen viitto-

makieli. Annoin informanteille peitenimet Albert ja Bertil. Albertin haastattelu on videokameran rajallisen tallennustilan vuoksi kahdessa osassa, ja haastattelun kokonaiskesto on 37 minuuttia. Bertilin haastattelu on kolmessa osassa, ja haastattelun kokonaiskesto on 50 minuuttia.

Albertin kanssa puhutulla suomen kielellä käydyn haastattelun litteroin, ja litteraatin pituus on kahdeksan sivua. Bertilin kanssa käydyn viittomakielisen keskustelun käänsin ensin puheelle, jonka tallensin puhelimen ääninauhurilla, ja tämän jälkeen litteroin käännöksen tekstimuotoon. Litteraatin pituus on yhdeksän sivua. Koska tavoitteena oli selvittää informanttien käsityksiä sisällöllisesti, on litteraatti melko karkea. En ole merkinnyt litteraattiin puheessa luonnollisesti esiintyviä taukoja, takelteluja tai äännähdyksiä. Jälkimmäisen haastatteluaineiston käsittely vaati merkittävästi enemmän työtä käännöstyön vuoksi. Tutkimuksen luotettavuuden takaamiseksi katsoin videoita aineistoa ja hioin käännöstä useita kertoja.

Vaikka haastateltavien yhteishaastattelu olisi mahdollisesti tuottanut hedelmällistä keskustelua, päädyin haastattelemaan informantteja erikseen. Haastateltavat käyttävät keskenään erilaista kommunikointitapaa, joten yhteishaastattelutilanteeseen olisi tarvittu kaksi tulkkia, toinen viittomakielentulkki ja toinen kirjoitustulkki, mikä olisi vaikeuttanut aikataulujen yhteensovittamista entisestään. Pidän tärkeänä, että keskustelut voitiin käydä suoraan tutkijan ja haastateltavan välillä ja haastateltavan ensisijaista kieltä yksilöllisesti käyttäen: toisessa haastattelussa käytettiin suomalaista viittomakieltä, toisessa puhuttua suomen kieltä. Uskon tämän olevan tutkielmani vahvuus. Itselleni olisi myös ollut epäluontevaa käyttää puhuttua suomea tulkin välityksellä henkilön kanssa, jonka kanssa muutoinkin kommunikoin viittomakielellä.

Valitsin haastateltavani työkontaktieni kautta. Kriteerinä haastateltavia valitessani minulla oli, että henkilölle on leikattu sisäkorvaistute tai -istutteen aikuisiällä. Etukäteistietoni informanteista mahdollisti valita haastateltaviksi keskenään lähes samanikäiset aikuiset henkilöt, joiden kieliympäristöt todennäköisesti poikkeavat toisistaan. Tuomen ja Sarajärven (2009: 74) mukaan haastattelun etuna voidaankin pitää sitä, että tutkija voi valita informanteiksi henkilöt, joilla on tutkittavasta ilmiöstä tai aiheesta kokemusta tai tietoa. Tutkielmassani voidaan vertailla haastateltavien ajatuksia keskenään ja näin ollen tarkastella aikuisena implantoidun kieli-identiteettiä kahdesta eri näkökulmasta.

Albert on haastatteluhetkellä 48-vuotias suomalainen, erittäin vaikeasti huonokuuloinen henkilö. Kuulovika todettiin Albertin ollessaan 4-vuotias, ja hänen kuulonsa heikkeni aina 14-vuotiaaksi asti. Albertilla on molemmissa korvissaan sisäkorvaistute, eli hänellä on niin sanottu tuplaimplanti. Hän on saanut ensimmäisen sisäkorvaistutteen 42-vuotiaana ja toisen istutteen 46-vuotiaana. Näin ollen Albert on käyttänyt sisäkorvaistutetta haastatteluhetkellä kuusi vuotta, joista tuplaimplanttia vajaan kolme vuotta. Ennen sisäkorvaistutteita Albert käytti perinteisiä (korvantaus)kuulokojeita.

Bertil on haastatteluhetkellä 50-vuotias suomalainen, vaikeasti huonokuuloinen henkilö. Hän on ollut syntymästään asti huonokuuloinen. Bertil on saanut sisäkorvaistutteen 48-vuotiaana, eli hän on käyttänyt sisäkorvaistutetta haastatteluhetkellä kaksi vuotta. Bertilillä on toisessa korvassa sisäkorvaistute ja toisessa perinteinen kuulokoje (korvantauskoje). Ennen sisäkorvaistutetta Bertil käytti molemmissa korvissaan (korvantaus)kuulokojeita. Olen koonnut esittelemiäni perustietoja informanteista taulukkoon 1.

TAULUKKO 1. Perustietoa informanteista.

	Albert	Bertil
Määrittely kuulovian perusteella	erittäin vaikeasti huonokuuloinen	vaikeasti huonokuuloinen
Ikä	48	50
Istutteen määrä	2	1
Istutteen käyttö vuosina	6 / n. 3	2
Haastattelukieli	suomi	suomalainen viittomakieli

1.6. Aiempi tutkimus

Vähemmistö- ja monikielisyystutkimuksessa ovat taajaan esillä kieleen, kulttuuriin ja **identiteettiin** liittyvät kysymykset. Tarkastelun kohteena ovat niin ryhmään kuuluminen, kielelliset valinnat kuin kielenkäyttäjryhmien väliset suhteet. (Lehto 2018: 29.) Vähemmistökielisten **kieli-identiteetti** on keskeinen teema muun muassa Lindgrenin (2000) Helsingin saamelaisten, Arolan (2004) meänkielisten, Kunnaksen (2006) vienankarjalais-

ten, Räisäsen (2006) kveenien ja Seurujärvi-Karin (2012) saamelaisten ja muiden alkuperäiskansojen jäsenten parissa tehdyssä tutkimuksessa. Viimeisin laaja Oulun yliopistossa julkaistu tutkimus on Lehdon (2018) japaninsuomalaisten kielipuheesta tehty korpusavusteinen diskurssianalyysi, jossa Lehto tarkastelee japaninsuomalaisten kielistä puhumisen tapoja. Monosen (2013) väitöstutkimus tarkastelee inkerinsuomalaisten suomen kielen käyttöä Pietarissa ja sen lähialueilla kielisosiologisesta näkökulmasta. Hänen tutkimuksensa teoreettisesta viitekehystä nousee myös tämän työn kannalta olennaisia teemoja: kieliyhteisöt, kielellinen identiteetti, monikielisyys ja kielellinen vaihtelu vuorovaikutustilanteissa.

Maahanmuuton lisääntyminen ja monikielisuuden arkipäiväistyminen myös Suomessa näkyvät tutkimuskentällä. Iskanius (2006: 63) pohtii venäläisten maahanmuuttajanuorten identiteettejä käsittelevässä väitöskirjassaan, että kielen suhde identiteettiin nostaa esille monia kysymyksiä. Mitkä ovat vähemmistön asema ja kielelliset oikeudet? Mitkä ovat kielen käytön vaikutukset identiteettiin? Kysymyksistä etenkin jälkimmäinen on keskeinen myös tämän, sisäkorvaistutetta käyttävän huonokuuloisen vähemmistön kielellistä identiteettiä koskevan, tutkimuksen näkökulmasta. Hanni Salo (2008) on tutkimuksessaan selvittänyt maahanmuuttajataustaisten nuorten aikuisten kokemuksia monikielisyydestä resurssina. Sirkeisen (2008) tutkimuksen aiheena on monikielisen perheen monikielisyysdiskurssit identiteetin rakentajina. Toisen sukupolven maahanmuuttajanuorten transnationaalisuutta ja etnistä identiteettiä on puolestaan selvittänyt Haikkola (2012), ja maahanmuuttajanuorten kieli-identiteettiä on tutkinut Niskanen (2015).

Jokinen (2002) nostaa artikkelissaan esille kuurojen kaksi- tai monikielisuuden ja useammat identiteetit. Sami Salon (2004) tapaustutkimus kuuron omasta identiteetistä ja voimaantumisesta kuvaa Salon pohdintaa identiteettinsä ja kiellensä tiedostamisesta. Myös Salosen (2017) teoksessa, *Viiton – olen olemassa*⁴, joka on omakohtainen kuvaus viittomakieliseksi aikuiseksi kasvamisesta, identiteetti on keskeinen teema. Salonen kuvaa kuuron nuoren identiteettikamppailua ja kasvua kulttuuristaan ylpeäksi, kieli- ja kulttuu-

⁴ Salonen sai Kuurojen Liiton Vuoden viittomakieliteko 2017 -tunnustuspalkinnon teoksestaan, jossa lähestymistapa kuulovammaan on sosiokulttuurinen. Palkinto myönnetään henkilölle tai taholle, joka on edistänyt Suomen viittomakielten asemaa ja nostanut niitä esiin sekä ajanut viittomakielisten kielellisiä oikeuksia Suomessa. (Kuurojen Liitto 2018.)

rivähemmistöön kuuluvaksi viittomakieliseksi aikuiseksi. Slotte (tulossa 2020) tutkii parhaillaan, miten Suomessa asuvat, suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävät nuoret kuurot, joilla on suomenruotsalainen tausta, identifioivat itsensä. Kiinnostavaksi Slotten tutkimuksen tekee se, että suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävät ovat kielivähemmistö viittomakielisen kielivähemmistön sisällä. Suomen ulkopuolella identiteettiä tarkastelevat kulttuuriantropologian näkökulmasta teoksessaan De Meulder, Kusters ja Obrien (2017), joiden tarkastelun keskiössä on kuurojen tutkijoiden rooli kuurojen koulutuksessa. Kaksi- ja monikielisten identiteetikysymys onkin vahvasti esillä myös viittomakielialalla tällä hetkellä.

Luukkainen (2008) on väitöskirjassaan tutkinut kuurojen nuorten aikuisten kokemuksia viittomakielisestä elämästä Suomessa identiteetin käsitteen avulla. Menetelmänä Luukkainen on käyttänyt kerronnallista haastattelua, jolloin korostuu informanttien oma näkökulma. Luukkainen on jakanut viittomakieliset informanttinsa kolmeen ryhmään lapsuudenperheen kielellisen ympäristön perusteella: 1) kuuro lapsi kuulevassa viittovassa perheessä, 2) kuuro lapsi kuurossa perheessä ja 3) kuuro lapsi kuulevassa puhekieltä käyttävässä perheessä. Tutkimus osoittaa, että eri ryhmiin kuuluvien kuurojen identiteettiprosessin perusta on kovin erilainen. Tämän tutkielman näkökulmasta Luukkaisen havainto on merkityksellinen. Haastateltavillani on keskenään hyvin erilainen lapsuudenperheen kieliympäristö, jolla uskon olevan vaikutusta henkilön kieli-identiteetin rakentumiseen.

Lätti (2017) puolestaan on selvittänyt viittomakielisten nuorten aikuisten käsityksiä kaksikielisyydestään. Termi viittomakielinen kertoo henkilön samaistumisesta viittomakieliseen kieli- ja kulttuurivähemmistöön ottamatta kantaa kuulon tasoon. Lätti tarkastelee aihetta kielen käytön sekä kulttuuriin identifioitumisen näkökulmasta. Kyselytutkimus osoittaa, että 18 viittomakielisen vastaajan joukossa oli sekä kuulevaksi, kuuroksi että huonokuuloiseksi itsensä identifioivia. Lätin tutkimustulos vahvistaa käsitystä kieli-identiteetin moninaisuudesta viittomakielisten keskuudessa.

Kalela (2006) on tutkimuksessaan selvittänyt lähtökohtia huonokuuloisten sosiaalisten identiteettien tutkimukselle. Hän on luonut ryhmittelyn huonokuuloisille henkilöille sen mukaan, identifioituvatko he puheella kommunikoivaan valtaväestöön, kuurojen viittomakielisten yhteisöön vai erilaisia kommunikointikeinoja käyttävään huonokuuloisten

ryhmään. Kalelan ryhmittely on ollut pohjana myös tämän tutkielman kysymyksen asetelussa. Kalelan tutkimus osoittaa, että johonkin edellä mainittuun viiteryhmään identifioitumisen lisäksi kouluvalinta yleisopetuksen ja erityisopetuksen välillä vaikuttaa merkittävästi huonokuuloisen identiteetin kehittymiseen. Sivunen (2013) on tutkimukseensa haastatellut kuulovikaisia nuoria aikuisia ja perehtynyt myös edellä mainittuun kouluvalintaan. Hänen tutkimuksensa kuvaa huonokuuloisten, kuuron ja sisäkorvaistutetta käyttävän kokemuksia integroimisesta suomenkieliseen yleisopetukseen ja heidän identiteettiprosessiaan.

Tämän tutkielman informantit ovat käyneet peruskoulua Suomessa 1970–1980-luvulla. Albert on ollut yleisopetuksessa puhekielisessä kouluympäristössä ja Bertil erityisopetuksessa viittomakielisessä kouluympäristössä, minkä uskon omalta osaltaan vaikuttavan heidän kieli-identiteettinsä rakentumiseen. Lehtomäki (1991, 2005) on erityispedagogiikan alan tutkimuksissaan keskittynyt tarkastelemaan kuurojen ja huonokuuloisten koululta Suomessa. Pro gradussaan *Koulun kielet ja kulttuurit kuurojen nuorten näkökulmasta* Lehtomäki (1991) on selvittänyt kuurojen nuorten käsityksiä opiskelusta kuurojen koulussa: yhteisöön kuulumista, kouluperhettä, kuulevien valtaa ja kaksikielisyyttä. Hän on jatkanut osin saman teeman parissa väitöskirjassaan, jossa hänellä on ollut tarkastelunkohteena vaikeasti huonokuuloisten ja kuurojen, perusasteen jälkeen erityisopetuksessa opiskelleiden käsitykset siitä, mitä koulutus on merkinnyt heille (Lehtomäki 2005). Kouluympäristöllä, pedagogisilla ratkaisuilla ja laajemmin koulutustarjonnalla näyttää olevan erityinen merkitys kuurojen ja huonokuuloisten vähemmistölle.

Sume (2008: 28–30, 151) tuo väitöskirjassaan esille kuuron ja huonokuuloisen henkilön identiteetin sekä kulttuuri-identiteetin käsitteet ja ilmiön moninaisuuden, mikä on noussut esille sisäkorvaistutteen käyttäjien lisääntyessä. Aikuisena **sisäkorvaistutteen saaneen kieli-identiteettiä** ei kuitenkaan tietääkseni ole Suomessa aiemmin tutkittu. Identiteetti on kuitenkin hallitseva teema useissa kuuloalan julkaisuissa 2000-luvulla (ks. esim. Jokinen 2002; Salo S. 2004; Kalela 2006; Lauronen 2008; Luukkainen 2008; Sume 2008; Sivunen 2013; Lähti 2017; Salonen 2017, 2018; Lindström 2018). Edellä mainituista julkaisuista nousevat käsitteet huonokuuloisen identiteetti, viittomakielisen identiteetti ja sisäkorvaistutetta käyttävän identiteetti. Takala ja Sume (2016a: 4) toteavat, että kuulovammaisten identiteettiä on tutkittu vielä melko vähän, tehdyssä tutkimuksessa on paljon sekoittavia tekijöitä ja otokset ovat suppeita. Aiemman tutkimuksen perusteella voidaan

kuitenkin havaita, että identiteetin kehityskulut ovat todella yksilöllisiä. (Takala & Sume 2016a: 4.)

Sisäkorvaistutetta käyttävän nuoren identiteettiä on tutkinut Lauronen (2008). Hänen tutkimuksensa informantit ovat 15–17-vuotiaita nuoria, joista kaksi on saanut istutteen varhaisnuoruudessa ja yksi ennen kouluikää. Laurosen tutkimus osoittaa, Takalan ja Sumeen (2016a: 4) havaintoja mukaillen, että identiteetin kehittyminen sisäkorvaistutetta käyttävällä nuorella on hyvin yksilöllinen prosessi. Yksi Laurosen informanteista koki identifioituvansa kuuroksi ja kaksi muuta huonokuuloisiksi. Tulos myötäilee hypoteesiani aikuisena sisäkorvaistutteen saaneiden kieli-identiteetin yksilöllisyydestä.

Ulkomaista tutkimusta, jossa yhdistyy tämän tutkielman kannalta olennaiset teemat, kuulovika, sisäkorvaistutteen käyttö ja käyttäjänsä identiteetti, on julkaistu enenevässä määrin viime vuosina. Sisäkorvaistutetta käyttävien nuorten tai nuorten aikuisten kulttuuri-identiteetin rakentumista suhteessa huonokuuloisiin tai kuuroihin ovat tutkineet Wald ja Knutson (2000), Most ja kumppanit (2007), Rich ja kumppanit (2013) sekä Goldblat ja Most (2018).

Waldin & Knutsonin (2000) Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa tarkasteltiin kuurojen kulttuuriin samastumista. Tutkimuksessa on vertailtu keskenään 45 nuorta kuuroa, joista osalla on sisäkorvaistute ja osalla ei ole. Molempien ryhmien jäsenet kokivat itsensä ennen kaikkea kaksikulttuuriseksi. Ne, joilla oli sisäkorvaistute, samastuivat kuitenkin hieman enemmän kuulevien ryhmään kuin ne kuurot, jotka eivät käytä sisäkorvaistutetta. (Wald & Knutson 2000.) Most ja kumppanit (2007) tutkivat identiteettiä ja suhtautumista sisäkorvaistutteeeseen 115 kuuron ja huonokuuloisen nuoren keskuudessa Israelissa. Tuloksista selviää, että osallistujilla kaksikulttuurinen identiteetti oli vahvin ja asenteet istutteeeseen yleisesti ottaen positiivisia (Most ym. 2007). Richin ja muiden (2013) tutkimuksen mukaan eriasteisesti kuulovikaisten käyttämät erilaiset kommunikointimenetelmät ja kielet, jotka usein vaihtelevat tilannesidonnaisesti, vaikuttavat väistämättä siihen, mihin kieliyhteisöön tai -yhteisöihin henkilö samastuu ja miten hän identiteettinsä kokee (Rich ym. 2013). Sisäkorvaistutetta käyttävien nuorten ja nuorten aikuisten kulttuuri-identiteettiä suhteessa huonokuuloisiin ja kuuroihin ovat tutkimuksessaan vertailleet Goldblat ja Most (2018). Heidän Israelissa tehtyyn tutkimukseensa osallistui 141 puhuttua tai viitottua kieltä käyttävää 16–22-vuotiasta nuorta tai nuorta aikuista, jotka olivat

joko huonokuuloisia, kuuroja sisäkorvaistutteen käyttäjiä tai kuuroja, joilla ei ole sisäkorvaistutetta. Lisäksi informantteina oli heidän vanhempiaan, joita oli 134. Tulosten mukaan kommunikointitaidot ovat ratkaisevan tärkeä tekijä identiteetin muotoutumisessa. Käytetyn kielen ja kulttuuri-identiteetin suhde on ilmeinen. Tutkimukseen osallistuneilla sisäkorvaistutetta käyttävillä kuuroilla ja huonokuuloisilla on yhteneväinen identiteetti lukuun ottamatta sitä, että istutteen käyttäjät samastuvat huonokuuloisia vahvemmin kaksoikulttuuristen kuurojen ryhmään. (Goldblat & Most 2018.)

Huonokuuloisten lasten ja nuorten identiteettiin on perehtynyt tutkimuksissaan Brunnberg (2003, 2010). Tuoreempaan hänen tutkimukseensa osallistui 29 iältään 9–16-vuotiaasta lasta ja nuorta, joilla ei ole sisäkorvaistutetta. Tutkimuksen mukaan huonokuuloisella voi olla kaksoidentiteetti, mikä riippuu tilanteesta ja viiteryhmästä. Toisaalta huonokuuloiset voivat tämän Ruotsissa tehdyn tutkimuksen tulosten perusteella samastua huonokuuloisten ryhmän lisäksi joko kuurojen tai kuulevien ryhmään, jotka molemmat ovat lähellä huonokuuloisten ryhmää, tai näiden välimaastoon. (Brunnberg 2010.)

Longan (2014) tutkimus kuvaa sisäkorvaistuteteknologian kehitystä ja istutekuntoutuksella saavutettuja tuloksia niin aikuisten puheentunnistuksen, tarkemmin eri äänteiden tunnistuksen, kuin lasten kielen kehityksen osalta. Takalan ja Sumen (2016) toimittama teos *Kieli, kuulo ja oppiminen – Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus* on kattava katsaus kuulovian vaikutuksista kieleen, kommunikaatioon, oppimiseen ja opettamiseen sekä kuntoutukseen ja tulkkauspalveluun, unohtamatta kuulovikaisen toimijuuden ja yhteiskunnan esteettömyyden näkökulmia. Satakieliohjelman⁵ nettisivuilla on sisäkorvaistutteen ja kuulokojeen käyttöön liittyviä kotimaisia ja ulkomaisia julkaisuja ja tutkimuskohteja vuosilta 2012–2017 (Satakieliohjelma 2019b). Satakieliohjelman pedagogisen työryhmän innoittamana on myös julkaistu käsikirjamainen teos *Lapsi kuulolla* (Määttä, Lehto, Hasan & Parkas toim. 2005), kun ensimmäiset lapset, joilla on sisäkorvaistute, aloittelivat koulutaivaltaan integroituna yleisopetukseen. Sume (2008) tarkastelee kuulovikaisen lapsen istutepäätöstä, -leikkausta ja kuulon kuntoutusta etenkin vanhempien ja

⁵ Satakieliohjelma on kuuloalan verkosto- ja yhteistyöohjelma, joka kouluttaa ja tukee perheitä ja ammattihenkilöstöä. Ohjelma on suunnattu sisäkorvaistutetta tai kuulokojetta käyttäville vaikeasti kuulovammaisille lapsille ja nuorille, heidän perheilleen sekä heidän kanssaan työskenteleville ammattilaisille. (Satakieliohjelma 2019a.)

koko perheen näkökulmasta prosessin edetessä aina kuurouden toteamisesta kouluratkaisuun asti.

Sisäkorvaistuteteknologia on ajan saatossa kehittynyt huimin harppauksin ja sisäkorvaistutekuntoutus yleistynyt, mikä on synnyttänyt kiivasta keskustelua aiheesta. Lääketieteen ammattilaiset näkevät sisäkorvaistutteen osana normaalia kuulon kuntoutusta. Lääketieteellisestä näkökulmasta (tarkemmin eri näkökulmista luvussa 3.1.) katsoen kuulovika nähdään ei-toivottavana tilana, kuulon puutteena, vammaana tai sairautena, joka pyritään muuttamaan jollain tavalla (Jokinen 2000: 89; Takala 2016a: 29–30). Aluksi istutteita leikattiin vain aikuisena kuuroutuneille, mutta nykyisin suurin osa kuuroutuneista ja vaikeasti kuulovammaisena tai kuurona syntyneistä lapsista saa sisäkorvaistutteen (Kuuloliitto 2019c). Kuurojen yhteisössä istutteita on myös vastustettu. On puhuttu kuurojen kulttuurin häviämisestä, kuurouden hyväksymättömyydestä ja normaaliuden tavoittelusta. (Takala 2016a: 35.) Keskusteluja ja kannanottoja puolesta ja vastaan on julkaistu eri kanavissa tiuhaan. Monitahoinen sisäkorvaistutetekeskustelu on saanut myös tutkijat selvittämään, mitä eri näkemysten taustalla on.

Arvola (2004) on tutkimuksessaan tarkastellut syntymäkuuroille leikattujen sisäkorvaistutteidien puitteissa käytyä keskustelua kuulevien ja kuurojen välillä, ja hänen mukaansa suurin este kuurojen ja kuulevien maailmojen kohtaamiselle ovat yhteisöjen erilaiset asenteet sekä tietämättömyys erilaisista tarinoista yhteisöjen sisällä. Parkkilan (2006) diskurssianalyttinen tutkimus kuvaa Helsingin Sanomien mielipidepalstalla käytyä keskustelua sisäkorvaistutteesta - istutteen puolesta ja vastaan. Honkala (2009) on selvittänyt kuurojen yhteisön kielteistä suhtautumista syntymäkuurojen lasten sisäkorvaistuteleikkauksiin perehtymällä lehdissä ja internetin mielipidepalstoilla julkaistuihin mielipidekirjoituksiin. Argumentteina kielteiselle suhtautumiselle oli kaksi laajempaa näkökulmaa: kuurouden parantaminen on turhaa ja teknologian puutteet ja ongelmat istutteen toiminnassa. Lemmetyinen (2013) puolestaan on koonnut tutkielmassaan kuulovamma-alan järjestölehtien sisäkorvaistutteeeseen kantaottavia tekstejä vuosilta 1995–1999 ja retoriikka-analyysin keinoin jakanut tekstit uhka- ja mahdollisuuspuheeseen.

Keskustelu on jatkunut istuteleikkausten alettua näihin päiviin saakka ja jatkuu edelleen. Viimeisin laaja lasten sisäkorvaistuttekuntoutusta koskeva tutkimus on Nikulan (2015)

väitöstutkimus *Lapsen hyvää edistämässä. Syntymäkuurojen lasten sisäkorvaistutehoidon käytännön sosiaalieettistä tarkastelua*, jossa tutkimusaineisto koostuu lukuisista aiheesta julkaistuista tutkimuksista ja kirjallisuudesta. Nikulan (2015: 12) mukaan sisäkorvaistutehoitoon liittyvät eettiset kysymykset ovat erilaisia kielen omaksumisen jälkeen kuuroutuneen tai huonokuuloisen aikuisen kuin syntymäkuuron lapsen kohdalla. Kuuroutunut tai huonokuuloinen on ennen istuteleikkausta jo omaksunut jonkun kielen ja hänen on ainoastaan opeteltava kuuntelemaan laitteella. Syntymäkuurolla lapsella istutteella kuuntelemisen opettelu ja kielen oppiminen vaativat vuosien terapia- ja kuntoutustoimintaa. Syntymäkuurosta lapsesta ei kuitenkaan tule istutteen avulla kuulevaa vaan lääketieteellisesti katsoen huonokuuloinen. (Nikula 2015: 12.) Sisäkorvaistute herättää keskustelua myös aikuisten istutetta harkitsevien parissa. Tämän tutkimuksen informanttien ajatuksia leikkauspäätöksestä ja muiden suhtautumisesta päätökseen esittelen analyysin luvussa 4.1.4.

Tämän laadullisen tutkimuksen kulun ja metodin esittelen luvussa kaksi. Tutkimuksen teoreettista taustaa esittelen luvussa kolme. Aineiston analyysi on luvussa neljä. Analyysiluvun jaan kahteen pääteemaan: aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kielenkäyttöön vaikuttaneet seikat ja keskustelunaiheet (luku 4.1.) ja sisäkorvaistutetta käyttävän aikuisen käsityksiä kieli-identiteetistään (luku 4.2.) Kokoan tutkimustulokset päätännössä luvussa viisi.

2. METODI

Tutkimusaineiston keräsin teemahaastattelun avulla. Teemahaastattelun valintaa pohjustan luvussa 2.1. Haastattelurungon (LIITE 2) esittelen tarkemmin luvussa 2.2. Tutkimuksen kulusta ja valitsemastani metodista, sisällönanalyysista, kerron yksityiskohtaisemmin luvussa 2.3.

2.1. Haastattelututkimus

Etukäteen valitut haastatteluteemat pohjautuvat tutkimuksen viitekehykseen ja siihen, mitä tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetään. Haastattelun keskeisenä tavoitteena on selvittää, mitä ihminen ajattelee ja miksi hän toimii, kuten toimii. Tämä metodi korostaa ihmisen tulkintoja asioista ja hänen niille antamiaan merkityksiä. Henkilökohtainen haastattelutilanne mahdollistaa kysymyksen toiston, selvennyksen sekä väärinkäsitysten oikaisun. Haastattelu voi näin ollen olla kyselyä vuorovaikutteisempi keskustelu, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja hänen johdollaan. (Eskola & Suoranta 1998: 86; Tuomi ja Sarajärvi 2009: 71–75.) Tutkimushaastattelun avulla pyritään tarkastelemaan maailmaa tutkittavien silmin ja tuomaan heidän äänensä kuuluviin. Informanttien määrä haastattelututkimuksessa on usein pienehkö, eikä tutkimustuloksia pyritä yleistämään. (Dufva 2011: 134.) Tässä tutkielmassa informantteja on kaksi, mikä ei mahdollista tulosten yleistettävyyttä.

Haastattelussa tutkija haluaa saada mahdollisimman paljon tietoa kyseisestä asiasta, joten usein on perusteltua kertoa haastateltavalle aihe ja haastattelukysymykset etukäteen. Teemahaastattelu etenee etukäteen valittujen aiheiden mukaan mutta niiden järjestys ja laajuus ovat joustavia. (Eskola & Suoranta 1998: 86; Tuomi ja Sarajärvi 2009: 73–75.) Tämän tutkielman informantit saivat tietää aiheen ja haastatteluteemat etukäteen, kun pyysin heitä haastateltaviksi. Tarkemman haastattelurungon annoin heille tutustuttavaksi haastattelutilanteen aluksi.

Teemahaastattelu sopii mielestäni erinomaisesti kieli-identiteetin tutkimiseen. Haastattelun puutteena voidaan pitää sitä, että haastattelutilanteet poikkeavat väistämättä toisistaan

teemojen ja kysymysten käsittelyjärjestyksen ja tässä tutkimuksessa myös haastattelukielen osalta. Haastatteluissa käytetyn kielen erosta johtuen en esimerkiksi voi analyysissa nostaa esille informanttien käyttämiä, toisistaan poikkeavia termejä siinä valossa kuin samalla kielellä toteutuneiden haastattelujen analyysissa voisin. Toisaalta, informantit saivat käyttää haastattelukielenä itse valitsemaansa kieltä, minkä ansiosta heillä oli mahdollisuus ilmaista itseään vapaasti ilman kielestä aiheutuvia ymmärtämisvaikeuksia tai esteitä. Tämän tutkielman tavoitteen näkökulmasta juuri haastateltavien tuottamat merkitykset ovat olennaisia, eivät yksittäiset sanamuodot tai kieli itsessään.

2.2. Haastattelurunko

Tämän tutkielman haastattelurunko (LIITE 2) koostuu neljästä pääteemasta: 1) Taustatietoja, 2) Kieli ja kommunikaatio, 3) Sisäkorvaistute ja 4) Yhteisöllisyys / Kulttuurisuus / ”Mihin minä kuulun?”. Haastatteluteemat ovat saaneet vaikutteita Laurosen (2008) ja Lätin (2017) tutkielmista teemojen yhteneväisyyden vuoksi. Lauronen (2008) selvitti sisäkorvaistutetta käyttävän nuoren identiteettiä ja Lähti (2017) viittomakielisten nuorten aikuisten käsityksiä kaksikielisyydestään. Koska tämän tutkielman tavoitteena on selvittää aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kieli-identiteettiä, oli perusteltua käyttää osin samoja haastatteluteemoja kuin edellä mainitut. Haastattelurunko takaa sen, että teemahaastattelussa on puhuttu informanttien kanssa samoista teema-alueista (Eskola & Suoranta 1998: 86).

Taustatiedoista olennaisimpia tämän tutkielman ja kieli-identiteetin rakentumisen näkökulmasta ovat informantin kieliympäristö lapsuudesta aikuisuuteen, kouluhistoria sekä ikä implantointihetkellä ja haastatteluhetkellä. Nämä taustatekijät, jotka selvitin informanteilta haastattelun aluksi, kertovat haastateltavan kieliympäristössä käytetyistä kielistä, kouluympäristöstä ja siellä käytetyistä kielistä sekä sen, miten kauan informantti on käyttänyt sisäkorvaistutetta tai -istutteita. Kieli ja kommunikaatio -teeman kysymysten avulla pyrin selvittämään haastateltavien pääasiallisesti käyttämää kieltä eri tilanteissa sekä sitä, onko kommunikointi muuttunut ja jos on, niin miten se on muuttunut istutteen leikkaamisen myötä. Kuulovian aiheuttamista hyödyistä ja haitoista kysyttäessä päästään perehtymään myös siihen, miksi informantti on päätenyt sisäkorvaistuteleikkaukseen ja

miten muut ovat suhtautuneet istutteeseen. Kolmannen haastatteluteeman tavoitteena on selvittää syitä sisäkorvaistutteen hankkimiseen sekä istutteen vaikutuksia arkielämään.

Neljäs teema käsittelee henkilön identifioitumista ympäröiviin kieliyhteisöihin. Tavoitteena on selvittää, identifioiko henkilö itsensä viittomakielisiin kuuroihin, huonokuuloisiin, kuuleviin vai kenties sisäkorvaistutteen saaneiden ryhmään. Pyrin myös selvittämään sisäkorvaistutteen käytön ja kielivalintojen mukanaan tuomia mahdollisia muutoksia kieliyhteisöön tai -yhteisöihin samastumiseen. Aineiston analyysin avulla pyrin selvittämään, miten edellä mainitut seikat vaikuttavat henkilön kieli-identiteetin muotoutumiseen ja mahdollisiin muutoksiin sisäkorvaistutteen käytön alettua. Neljännen haastatteluteeman avulla pyritään viimeistään saamaan informanteilta vastaus kysymyksiin, kuka minä olen ja mihin minä kuulun. Tähän teemaan kiteytyy olennainen, aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kieli-identiteetti. Haluan selvittää, miten lapsuudenperheen kieli ja kulttuuri, kouluympäristö, aikuisiällä alkanut sisäkorvaistutteen käyttö ja mahdolliset muut seikat ovat vaikuttaneet informanttien kieli-identiteetin muodostumiseen.

2.3. Tutkimuksen kulku ja sisällönanalyysi

Tein tutkimushaastattelut tammikuussa 2019. Albertin haastattelussa käytetty kieli oli puhuttu suomen kieli ja Bertilin haastattelussa suomalainen viittomakieli⁶. Videoin molemmat haastattelut, sillä oletin myös Albertin haastattelussa käytettävän puheen tukena kehoa ja fyysistä tilaa sekä mahdollisesti yksittäisiä viittomia. Oletukseni oli oikea, ja olenkin tyytyväinen ratkaisuuni videoita molemmat haastattelutilanteet.

Haastateltavat ovat minulle tuttuja työkontaktieni kautta, ja olen työskennellyt heidän viiteyhteisöissään tulkkina ja opettajana 13 vuoden ajan. Työni ei metodologisesti ole etnografista tutkimusta, jossa tutkija havainnoi tutkittavia heidän luonnollisessa ympäristössään, mutta siinä on kuitenkin etnografisia piirteitä (tarkemmin etnografiasta esim. Eskola & Suoranta 1998: 103–107). Kokemukseni, kielitaitoni ja tietoni kuuloalan vähemmistöistä ja niiden kulttuureista ovat osa minua tutkijana ja näin ollen läsnä aineiston analyysi-

⁶ Suomalainen viittomakieli on ollut toinen työkieleni 13 vuotta. Katson kielitaitoni suomalaisessa viittomakielessä olevan haastattelun vaatimalla tasolla.

sisä ja tulkinnassa. Tulkin ja tutkijan rooleissa on paljon yhteneväisyyksiä, kuten puolueettomuus, vaitiolovelvollisuus ja luottamus asiakkaan ja tulkin tai tutkijan välillä. Tästä syystä uskon, että haastateltavat suhtautuivat minuun tutkijana kutakuinkin samoin kuin minuun tulkkina, eikä tuttavuutemme vaikuta merkittävästi tutkimuksen luotettavuuteen. En havainnut haastattelutilanteissa informanttien jännitystä ja tilanteet olivat mielestäni luontevia, ehkä juuri tuttuuden ansiosta. Haastattelupaikka ei ollut haastateltavien eikä haastattelijan koti, mikä oli luonteva ja neutraali valinta.

Litteroin Albertin haastatteluaineiston, minkä jälkeen aloin käsitellä tekstiä korostamalla siitä mielestäni haastatteluteemojen näkökulmasta olennaisimpia asioita eli järjestin aineiston teemoittain. Aineistoa litteroidessani ja käsitellessäni tutustuin siihen alustavasti jo ennen varsinaisen analyysin kirjoittamista. Poimin aineistosta litteraattiin myös äänähdyksiä, naurahduksia ja eleitä silloin, kun koin ne tutkimuksen kannalta merkityksellisinä. Bertilin haastattelun saaminen analyysivaiheeseen vaati enemmän työtä, sillä kään- sin ensin haastattelun suomalaisesta viittomakielestä puhutulle suomen kielelle tallentaen käännökseni puhelimen ääninauhurilla. Vasta sen jälkeen pääsin litteroimaan Bertilin haastattelun. Koska käännösprosessiin kuuluu aina virhetulkintojen mahdollisuus, tarkas- tin ja hioin käännöstäni useaan kertaan, jotta käännösvirheet eivät vaikuta tutkimustulos- teni luotettavuuteen.

Bertilin haastattelun litteraatti eroaa Albertin haastattelusta tehdystä litteraatista siltä osin, että se on käännös toisesta kielestä, ja näin ollen sanavalinnat ovat kääntäjän, ei viittojan. Muutamissa kohdissa esimerkiksi tarkkailin videolta erityisesti Bertilin huuliosta, mitä sanahahmoa hän käyttää, jos hänen käyttämällään viittomalla on useita käännösvaihtoehtoja. Bertilin haastatteluaineiston analyysi onkin tehty litteraattiin nojaten, mutta pääpaino on ollut videomateriaalissa. Esimerkit, jotka olen poiminut Bertilin haastatteluvastauksista, ovat tekemäni käännös suomalaisesta viittomakielestä suomen kielelle. Päädyin kirjoittamaan käännöksen ja sitä myöten esimerkit pääasiassa yleiskielellä kuitenkin viittojan tuottamia sävyjä karsimatta. Näin ollen aineistoesimerkkejä lukiessa on hyvä keskittyä niiden merkityksiin yksittäisten sanamuotojen tai kielenpiirteiden sijaan. Koska tässä työssä ei tutkita kieltä, en katsonut tarpeelliseksi glossata Bertilin viittomakielisiä vastauksia esimerkkeihin.

Laadullisen tutkimuksen tavallisin analyysimenetelmä on sisällönanalyysi, joka on tämänkin työn tutkimusmetodi. Sisällönanalyysia voidaan tehdä kolmella tavalla: aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti riippuen siitä, mikä on teorian osuus aineistonkeruussa, analyysissa ja tulosten raportoinnissa. (Tuomi ja Sarajärvi 2009: 91–100.) Haastatteluteemani eivät perustu mihinkään tiettyyn teoriaan mutta hyödynnän analyysissani taustakirjallisuutta ja aiempaa tutkimusta. Näin ollen pyrin tekemään sekä aineistolähtöistä että teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.

Luin litteraattien tekstimassan ensin muutamaan kertaan läpi, rajasin pois tämän tutkimuksen kannalta epäolennaisen ja teemoittelin aineiston värikorostuksia apuna käyttäen tutkimusongelman ja haastattelurungon teemojen pohjalta. Perhe-, kieli- ja koulutaustan kokosin lapsuuden kieliympäristö -teeman alle. Toinen teema sisältää sisäkorvaistutetta käyttävän aikuisen kieliympäristöön liittyvät seikat. Kolmanteen teemaan kokosin vastaukset sisäkorvaistutteen vaikutuksista informanttien arkielämään. Neljäs teema sisältää haastateltavien ajatuksia sisäkorvaistuttehoidosta yhteiskunnallisella tasolla ja istuteteknisiä huomioita. Edellä mainitut teemat tiivistyvät sisäkorvaistutetta käyttävän aikuisen kieli-identiteettiin, joka sisältää informanttien ajatuksia yhteisöön ja yhteisöihin kuulumisestaan kielellis-kulttuurisesta näkökulmasta.

Analyysin seuraavassa vaiheessa poimin aineistosta edellä esiteltyihin teemoihin liittyviä kohtia. Kaikista mielenkiintoisimmat ja kunkin aiheen kannalta tärkeimmät kohdat korostin muusta tekstistä erilleen. Tämän jälkeen luin aineiston jälleen muutaman kerran kirjoittaen samalla muistiinpanoja tekstin lomaan. Keskityin tarkastelemaan aineistosta kohtia, joista käy ilmi informanttien suhtautuminen asiaan. Pyrin poimimaan aineistosta tutkimusongelman näkökulmasta merkittävimmät sitaatit tulkittavikseni. Aineiston järjestelyn jälkeen tulkitsin haastateltavieni vastauksia suhteessa aiempaan tutkimukseen ja tein omia johtopäätöksiäni tutkittavasta ilmiöstä. Etenin analyysissa pääasiassa teema kerrallaan haastattelurungon mukaisessa järjestyksessä. Tarkastelin vuorotellen informanttien vastauksia kyseiseen teemaan ja tein vastausten perusteella omaa tulkintaani haastateltavien käsityksistä.

3. TEOREETTINEN TAUSTA

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettista taustaa. Luvussa 3.1. käsittelen aluksi kuulovikaisuutta keskittyen huonokuuloisuuteen ja sen vaikutuksiin kieleen ja kommunikaatioon. Sen jälkeen tuon esille kaksi eri näkökulmaa kuulovian tarkasteluun, lääketieteellisen ja sosiokulttuurisen, ja niiden erottelun problematiikkaa. Lukuun 3.2. kiteytyy tämän tutkielman olennaisin teema: kieli-identiteetti, jota tarkastelen niin huonokuuloisen (luku 3.2.1.), viittomakielisen kuuron (3.2.2.) kuin sisäkorvaistutetta käyttävän (3.2.3.) näkökulmasta.

3.1. Kaksi näkökulmaa kuulovikaisuuteen

Kuulovikainen on henkilö, jolla on jonkinasteinen kuulovika (*hearing impairment*), josta nähdään myös käännöksiä kuulonalenema tai -heikkenemä (Huttunen ym. 2000: 389). Vaikeusasteeltaan kuuloviat jaetaan lieviin, keskivaikeisiin, vaikeisiin ja erittäin vaikeisiin. Luokitus tehdään useimmiten paremman korvan puhealueen kuulokynnysten keskiarvon perusteella. (Sorri 2000: 80–81.) Tämän tutkimuksen informantit ovat huonokuuloisia: Albert erittäin vaikeasti huonokuuloinen ja Bertil vaikeasti huonokuuloinen. Kuulovika on huonokuuloisella osittainen, ja hän kykenee kuulemaan puhetta ja kommunikoimaan puheella kuulokojeen ja huulioluvun tukemana. (Kuuloliitto 2019b.) Huonokuuloiset voivat tarvita kuulonsa tueksi tulkkausta, joka useimmiten heidän kohdallaan on kirjoitustulkkausta (Kuuloliitto 2019e) tai viitotun puheen tai viittomakielen tulkkausta.

Kuulovikaisuutta voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta. Perinteisesti on käytetty joko **lääketieteellistä tai sosiokulttuurista lähestymistapaa**. Kuuroutta koskevassa tutkimuskirjallisuudessa nämä kaksi näkökulmaa ovat hallitsevia. (Luukkainen 2008: 19). Lääketieteellisestä näkökulmasta katsoen kuulovika nähdään ei-toivottavana tilana, kuulon puutteena, vammana tai sairautena, joka pyritään muuttamaan jollain tavalla (Jokinen 2000: 89; Nikula 2015: 151; Takala 2016a: 29–30). Tämä lähestymistapa on ollut vallalla pitkään ja usein korostuneesti, sillä kuulovammadiagnoosin tekee nimenomaan lääkäri (Takala 2016a: 29–30). Sosiokulttuurinen näkökulma, jota kutsutaan myös kielellis-kulttuuriseksi näkökulmaksi kuurouteen, sisältää ajatuksen kuurona olemisen kokemuksesta

lingvististen, sosiaalisten ja kulttuuristen aspektien kautta (Jokinen 2000: 88). Tällöin korostuu henkilön käyttämä kieli ja se kieli- ja kulttuuriyhteisö, johon hän samastuu (Jokinen 1991a: 10–14). Maailmalla tuolloin jo yleistyneen sosiokulttuurisen lähestymistavan kuurouteen toi Suomeen tutkimustensa ja muiden julkaisujensa kautta 1990-luvulla nykyisin Kuurojen Liiton toiminnanjohtajana työskentelevä Markku Jokinen (ks. esim. Jokinen 1991a, 1991b, 2000, 2002).

Perinteisesti edellä esiteltyt näkökulmat on nähty toisensa poissulkevinä ja niin erilaisina, ettei niillä ole toisilleen mitään annettavaa. Useimmiten ne on asetettu toistensa vastakohtiksi, joiden välissä ei ole mitään. (Luukkainen 2008: 29.) Luukkaisen (2008) tutkimus perustuu, perinteisestä jaosta poiketen, näkemykselle, että kulttuurinen ja lääketieteellinen malli kuuroudesta on selvimmin ymmärrettävissä kerrostumina, ei toistensa vastakohtina. Hänen mukaansa nämä kerrostumat voivat olla olemassa samanaikaisesti päällekkäin tai rinnakkain, jolloin saman yksilön kokemus voi sisältää molempien elementtejä. (Luukkainen 2008: 30.) Myös Nikula (2015: 172) ja Takala (2016a: 29–31) näkevät asian niin, että eri näkökulmat avaavat mahdollisuuden tarkastella asiaa laajasti, ja ne tulisikin nähdä toisiaan täydentävinä, ei vastakkaisina – ihminen itse määritelkään itsensä. Lisämausteensa tähän määrittelyyn tuo sisäkorvaistute ja sen käyttäjien identiteetin rakentuminen useimmiten joko huonokuuloiseksi, kuuroksi tai kuulevaksi (Lauronen 2008; Takala 2016a: 29; Lätti 2017).

Yhteiskunnassamme on tapahtunut selvä muutos siihen suuntaan, että kuurouden ja viittomakielen häpeäminen on vaihtunut ylpeydeksi kielestä ja kulttuurista, joille vaaditaan tunnustamista. Lääketieteellisen, kuulovammaa korostavan näkemyksen tilalle on tullut sosiologinen, viittomakielistä kieli- ja kulttuurivähemmistöä korostava näkemys. (Takala & Sume 2016b: 254.) Matka kuuromykistä viittomakielisiksi on kuitenkin ollut pitkä. Oralismien eli puhemetodien korostavan kuurojen opetuksen aikakausi päättyi vasta 1970-luvun lopulla kuurotietoisuusliikkeen vahvistuttua. Vuonna 1995 viittomakielen merkitys viimein tunnustettiin myös Suomessa (Salmi & Laakso 2005: 288–397), ja 12.3.2015 eduskunta hyväksyi Suomeen viittomakielilain turvaamaan viittomakielisten kielellisten oikeuksien toteutumista (Kuurojen Liitto 2019a). Yksilön puutteiden sijaan huomio kiinnittyykin koko ympäröivään yhteiskuntaan. Vastaavaa, yhtä selvää murrosta ei ole tapahtunut huonokuuloisten kohdalla. (Takala & Sume 2016b: 254.) Sisäkorvaistutetutkimuksen myötä nämä kaksi lähestymistapaa kuulovikaisuuteen, kaksi- ja monikielisyttä

tukeva sosiokulttuurinen ja puhekielen omaksumista korostava lääketieteellinen, ovat kuitenkin edelleen vahvasti läsnä. (Takala & Sume 2016b: 255).

Kuurojen opetus, sen pedagogiset ratkaisut ja opetuskielen valinta viitotun ja puhutun kielen välillä, ovat kautta vuosien olleet ideologioiden ja mielipiteiden taistelutanner (Liikamaa 2012: 16; Takala & Sume 2016b: 250). Kuuron tai viittovan lapsen identiteetin rakentumiselle etenkin erityiskoulut ja integroidut erityisryhmät ovat olleet merkittäviä paikkoja (Sume 2016: 203). Huonokuuloisten opetus on saanut tässä keskustelussa vähemmän painoarvoa, vaikka huonokuuloisia on määrällisesti kuuroja viittomakielisiä enemmän. 2000-luvulla kuurojen ja huonokuuloisten opetuksesta ei voida puhua mainitsematta sisäkorvaistutetta ja sen mukanaan tuomaa kieli- ja kommunikointitavan valintaa. (Takala & Sume 2016b: 250–255. Ks. Kuurojen ja huonokuuloisten opetuksen historiasta, nykyhetkestä ja tulevaisuudesta Takala & Sume 2016b.) Koulu- ja kielivalinnat, sekä perheiden tekemät valinnat että asiantuntijoiden ehdotukset niistä, kantavat mukanaan joko sosiokulttuurisen tai lääketieteellisen näkökulman kuulovikaisuuteen tai kerroksia niistä molemmista. Kielivalinnat kertovat ympäristön arvoista ja arvostuksista (Mäkinen 2001: 23).

Tässä työssä edellä esitellyt näkökulmat kuulovikaisuuteen kietoutuvat saumattomasti yhteen. Lääketieteellisestä näkökulmasta katsoen voidaan todeta, että informanteillani on diagnosoitu kuulovika ja he käyttävät sisäkorvaistutetta tai -istutteita. Istuteleikkauksen tavoitteena on mahdollistaa puheen ja muiden ympäristön äänien kuuleminen aiempaa tarkemmin, mutta se ei tee käyttäjästäan kuulevaa (Kokkonen ym. 2009: 1567). Tässä työssä erityisenä kiinnostuksenkohteena on kuitenkin informanttien omat näkemykset itsestään sisäkorvaistutetta käyttävänä, huonokuuloisena aikuisena ja omasta kieli-identiteetistään. Näin ollen työn luonne on vahvasti sosiokulttuurisessa lähestymistavassa. Mielestäni tässä yhteydessä on kuitenkin tarpeetonta korostaa lääketieteellisen ja sosiokulttuurisen näkemyksen erilaista lähestymistapaa tutkittavaan asiaan. Olkoot haastattelemani yksilöt ja heidän käsityksensä asiasta keskiössä.

3.2. Kieli-identiteetistä

Identiteettitutkimusta on tehty laajasti ja identiteettiä määritelty useista eri näkökulmista katsoen. Myös kulttuurintutkija Stuart Hall (1999) toteaa identiteetin käsitteen määrittelyn mahdottomaksi, jopa tarpeettomaksi, sillä katsantokantoja on lukuisia. Hall kuitenkin määrittelee identiteetin olevan jotain, mikä muotoutuu sisällämme tiedostamattomissa, jatkuvissa prosesseissa kaiken aikaa. Hänen mukaansa identiteetit liittyvät siihen, kuinka yksilö käyttää historian, kulttuurin ja kielen tarjoamia resursseja tullessaan joksikin tai ollessaan jotakin. Identiteetti voidaan nähdä myös yksilön subjektiivisten kokemusten ja sosiaalisen, poliittisen ja historiallisen kontekstin kohtaamispaikkana. (Hall 1999: 39, 250–251.)

Identiteettinäkemysten taustalla voidaan nähdä olevan kaksi, tosin yhteen kietoutunutta, lähestymistapaa käsitellä identiteettiä: **essentialistinen** ja **ei-essentialistinen**. Essentialistisen lähestymistavan mukaan identiteetti on tarkka ja muuttumaton tai sen ei ainakaan ajatella muuttuvan kovin paljon tai nopeasti. Identiteetillä ajatellaan olevan selkeitä, ryhmän jäsenten jakamia tunnusmerkkejä, kuten yhteinen menneisyys, kansallisuus, kieli, tavat, jopa fyysisiä piirteitä. Identiteetin jakavien samankaltaisuus korostuu essentialistisessä näkemyksessä. Ei-essentialistisessä lähestymistavassa identiteetti nähdään sitä vastoin joustavana, monimuotoisena ja muuttavana. Tällöin tarkastelunkohteena on jonkin tietyn ryhmän moninaiset identiteetit, niissä tapahtuneet muutokset sekä muutosten syyt ja seuraukset. (Pietikäinen ym. 2002: 11–12.)

Jokaisella ihmisellä on syntymästään lähtien oma persoonallisuus ja minuus, mutta lapsen identiteetti alkaa muotoutua vasta sosiaalistumisen ja maailmaan kasvun myötä. Perhe ja muut ryhmät, joiden kanssa lapsi on tekemisissä, vaikuttavat merkittävästi hänen identiteettiinsä. Lapsi kasvaa vuorovaikutuksessa lähiyhteisönsä ihmisten kanssa ja oppii kielen tai kieliä ja niiden taustalla olevan kulttuurisen koodiston ja käyttäytymisen. Lähiyhteisöltä saadut identiteettimallit muovaavat ihmisen minuutta ja prosessi jatkuu läpi elämän. (Kaikkonen 2009: 16–17). Identiteetti on tunne minän pysyvyydestä ja varmuudesta sekä varmuutta siitä, kuka on ja keneksi on kasvamassa (Keltikangas-Järvinen 1994: 136).

Yksi identiteetin vahvimista tunnusmerkeistä on kieli, joka on osa käyttäjänsä identiteettiä (Pietikäinen ym. 2002: 10). Kielen ja itseilmaisun omaksuminen on ihmisen kokonaiskehityksen kannalta merkittävä ja monitasoinen sosiaalistumisprosessi, jossa vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin myötä lapsi kasvaa kulttuurisen ja sosiaalisen yhteisönsä jäseneksi (Launonen & Lonka 2000: 16). Kielen ja kulttuurin myötä tullut näkökulma maailman hahmottamiseen yhdistää kielenpuhujia toisiinsa. Yhteinen **kielellinen identiteetti** ei kuitenkaan merkitse vain yhteistä puhetapaa vaan sanojen taakse kätkeytyviä merkityksiä ja ajattelutapoja sekä yhteisten kokemusten jakamista. Identiteetti ja kieli yhdistyvätkin vahvasti kulttuuriin. (Dufva 2002: 36.) **Kulttuuriset identiteetit** edustavat puolestaan kuulumista joihinkin selvärajaisiin etnisiin, rodullisiin, uskonnollisiin, kansallisiin tai kielellisiin kulttuureihin (Hall 1999: 19). Esimerkiksi äidinkieleltään suomenkielinen tarkastelee maailmaa ja asioita eri perspektiivistä kuin ruotsia äidinkielenään omaksuva. Toisaalta yhteinen kieli ei automaattisesti tarkoita yhteistä identiteettiä ja saman kielen puhujilla voi olla keskenään hyvin erilaiset identiteetit. (Dufva 2002: 16, 36.) Kieli ei ole käyttäjästään ja yhteiskunnasta erillään, vaan itseilmaisun, vuorovaikutuksen ja vaikuttamisen välineenä se luo ja muokkaa yhteiskuntaa ja identiteettejä (Piippo, Vaatovaara & Voutilainen 2016: 241).

Ihminen oppii kielen vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, ja kielestä muodostuu hänelle väline maailmassa olemiseen: ajatteluun, tuntemiseen, tietämiseen ja vuorovaikutukseen (Kaikkonen 2004: 118). Nuoruusiässä ihminen itse saa enemmän vapauksia vaikuttaa minuutensa kehitykseen ja hän ottaa kantaa lapsuusajan viiteyhteisöjensä viitoittamaan identiteettiperustaan. Tietävästi nuori ihminen pohtii kaikkia identiteettitekijöitään, myös kieltä, luonnostaan ja tekee valintoja oikeiksi ja tärkeiksi kokemiensa ryhmäsitoumusten suhteen. (Kaikkonen 2009: 16–17). Kielen myötä ihminen omaksuu kokonaisen kulttuurin symbolijärjestelmineen, jäsentää ja tulkitsee ympäröivää maailmaa sekä omaa suhdettaan siihen (Jokinen 2002: 65).

Yksilön kieli-identiteetti voidaan nähdä pikemminkin moninaiseksi kuin yhtenäiseksi ja ennemmin hajanaiseksi kuin keskittyneeksi. Kieli-identiteetti muuttuu ajasta ja paikasta riippuen. (Iskanus 2006: 78). Monikulttuurinen identiteetti näyttäytyy yhteiskunnassa sen (kieli)kulttuuristen ja etnisten ryhmien kautta - merkittävänä ryhmänä vähemmistöt. (Kaikkonen 2004: 94). Vähemmistökieli, -kulttuuri ja -identiteetti joutuvat usein kyseenalaistetuiksi enemmistökielen ja -kulttuurin vallitessa yhteiskunnassa (Iskanus 2006: 61).

Vähemmistö joutuu perustelemaan yhteisönsä identiteettiä ja taistelemaan sen säilymiseksi ja vähemmistö onkin aina erilaisessa suhteessa enemmistöön verrattaessa enemmistöä suhteessa vähemmistöön. (Kaikkonen 2004: 94). Suomen kielivähemmistöistä viittomakieli on vasta vakiinnuttamassa yhteiskunnallista ja lainsäädännöllistä asemaansa. Useimmat kielivähemmistön edustajista ovat kaksikielisiä ja heidän kieli-identiteetinsä on jo alun perin rakentunut kahta tai useampaa kieltä käyttävässä yhteisössä. (Dufva 2002: 23.)

Ihmisen kehitys ja muutokset minäntunteessa ovat elämän mittaisia johtuen ihmisen kokemuksista. Muutokset ovat kuitenkin pieniä, eikä ihminen enää aikuisena muutu toiseksi kokemustensa vuoksi, elleivät ne ole hyvin poikkeuksellisia ja ihminen suistuu raiteiltaan. Aikuinen ihminen tulkitsee kokemansa sen mukaan, miten se sopii hänen minäkäsitykseensä ja elämäänsä. (Keltikangas-Järvinen 1994: 142.) Tämän tutkielman informantit ovat aikuisia, koko ikänsä huonokuuloisina eläneitä, joiden kieli-identiteetin perusta on jo rakentunut omanlaisekseen ennen sisäkorvaistutteen käytön aloitusta. Kiinnostavaa onkin selvittää haastateltavieni kieli-identiteetissä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia sisäkorvaistutteen saamisen jälkeen.

Seuraavassa luvussa tarkastelen huonokuuloisen, kuuron viittomakielisen ja sisäkorvaistutetta käyttävän kieli-identiteettiä. Valtaosa vanhemmista, joille syntyy kuulovammaisen lapsi, on kuulevia, puhekieltä käyttäviä, joilla on vahva puhuvan ja kuulevan identiteetti. Jos lapsen kuulovamma on lievä, on kommunikointitapa useimmiten puhe. Enemmän pohdittavaa aiheuttaa se, jos lapsella on vaikea tai erittäin vaikea kuulovamma. Alettaanko opetella viittomakieltä vai päädytäänkö sisäkorvaistuteleikkaukseen? Huonokuuloisen lapsen kohdalla pohditaan, auttaako kuulokoje riittävästi, jotta kieli voi kehittyä vai tarvitaanko muitakin kommunikointikeinoja. Kuurojen viittomakielisten vanhempien saadessa kuulovammaisen lapsen, on päätös usein helppo ja luonnollinen: kuurot vanhemmat viittovat lapselleen. Kieli ja kommunikaatio sekä niiden muoto ja sujuminen ovat joka tapauksessa pohdinnan keskiössä, kun lapsi syntyy kuulovammaisena. (Takala 2016a: 31.) Pohdinnan tulos ja päätös kielen ja sitä myöten koulun valinnasta vaikuttavat väistämättä siihen, millaiseksi lapsen kieliympäristö muotoutuu.

3.2.1. Huonokuuloisen kieli-identiteetti

Teknologian kehityksen myötä viimeisten reilun 50 vuoden ajan on erilaisten kuulokojeiden, viimeisimpänä sisäkorvaistutteen, avulla pyritty korjaamaan kuulovikaa ja sulautamaan kuulovikaisia ympäröivään kuulevien yhteiskuntaan (Hintermair & Albertini 2005: 184). Kun huonokuuloisuus havaitaan, aloitetaan useimmiten kuulokojeen käyttö arjessa kuulemista ja kommunikointia helpottamaan – kommunikoinnin sujuminen on keskiössä (Takala 2016a: 31–32). Arvioidaan, että 85 prosenttia huonokuuloisista hyötyy kuulokojeesta. Vaikeasti huonokuuloiselle tarjotaan sisäkorvaistutetta silloin, kun hän ei kuule (korvantaus)kuulokojeella riittävän hyvin. (Seitsonen, Kurki & Takala 2016: 69, 74.) Huonokuuloisten ryhmä näyttäytyy varsin heterogeenisenä niin kuulon tason kuin käyttämänsä kielen tai kielten näkökulmasta katsoen (Goldblat & Most 2018). Yleistysten tekeminen huonokuuloisten ryhmästä, identiteetti mukaan lukien, onkin lähes mahdotonta (Kalela 2006: 25).

Huonokuuloiset käyttävät vaihtelevia tapoja kommunikoinnissaan: puhuttua kieltä, viitottua kieltä tai samanaikaisesti näitä molempia (Hintermair & Albertini 2005; ks. LIITE 1. Viitottu puhe). Tutkimukset ovat osoittaneet, että kuurot, jotka käyttävät viittomakieltä pääasiallisena kielenään, kokevat itse kuuluvansa kieli- ja kulttuurivähemmistöön, ei vammaisryhmään. Huonokuuloiset, joille viitottu kieli on heidän parhaiten taitamansa kieli, voidaan myös nähdä eräänlaisena kielivähemmistönä. Useiden tutkimusten mukaan huonokuuloisilla, jotka käyttävät viittomakieltä, on vahva kuuron identiteetti, kun puhuttua kieltä käyttävät huonokuuloiset samastuvat kuulevien ryhmään tai heillä on epäselvä identiteetti. Huonokuuloisilla, jotka käyttävät sekä puhuttua että viitottua kieltä, on vahva kaksikulttuurinen identiteetti. (Goldblat & Most 2018.) Tutkimukset huonokuuloisuudesta on usein tehty suhteessa muihin ryhmiin, kuten kuurojen, sisäkorvaistutetta käyttävien ja kuulevien ryhmiin, kuten yllä esitetystä voi havaita. Julkaisut, jotka keskittyvät ainoastaan huonokuuloisten ryhmään, ovat vähissä.

Yksi tällainen huonokuuloisten identiteettiä käsittelevä julkaisu on Brunbergin (2010) Ruotsissa tekemä tutkimus, johon osallistui 29 iältään 9–16-vuotiasta huonokuuloista, ensikielenään puhuttua ruotsia käyttävää lasta ja nuorta. Informanteista 20 kuvaili itseään huonokuuloiseksi, kahdeksalla informantilla oli epäselvä identiteetti tai identiteettikriisi ja yksi haastateltava, jolla oli myös muita vammoja kuulovian lisäksi, identifioi itsensä

kuulevien ryhmään. Huonokuuloiseksi itsensä identifioineista 15 koki myös kuuluvansa laajempaan kuurojen ryhmään, kolme kuulevien ryhmään ja kaksi näiden välimaastossa olevaan kaksikulttuuriseen ryhmään. Brunberg toteaa myös, että huonokuuloisella voi olla kaksoisidentiteetti, mikä riippuu paikasta, tilanteesta ja viiteryhmästä. Haastateltavat opiskelivat yleisopetuksen koulussa sijaitsevista huonokuuloisten erityisluokissa, jotka siirtyivät pitkittäistutkimuksen aikana pääasiassa puhemetodia käyttävästä kouluympäristöstä kuurojen erityiskouluun, joka on viittomakielinen kouluympäristö. Tämä havainto tukee ajatusta huonokuuloisten kaksikielisyyden olemassa olost. (Brunberg 2010.)

Suomessa huonokuuloisia on tarkastellut etenkin Kalela (esim. 2002, 2006) sosiaalisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta. Muutoin suomenkielistä tutkimusta ja kirjallisuutta huonokuuloisista on julkaistu hyvin vähän verrattuna kuurojen viittomakielisten ryhmään, vaikka määrällisesti huonokuuloisia on merkittävästi enemmän kuin kuuroja. Ero voi selittyä osaltaan sillä, että huonokuuloisista valtaosa identifioi itsensä kuulevaan valtaväestöön. Huonokuuloisia koskeva tutkimus ja selvitykset keskittyvät lääketieteelliseen näkökulmaan eli kuulemiseen liittyviin asioihin. Tällöin huonokuuloisuus kokonaisvaltaisesti ja sosiokulttuurisesta näkökulmasta jää huomiotta. Huonokuuloisista ei juuri ole ryhmän sisältä lähtevää tarkastelua toisin kuin kuuroista viittomakielisistä. Näin ollen suomalaisessa huonokuuloisia käsittelevässä kirjallisuudessa ei esiinny mainintoja huonokuuloisten perinteistä, tavoista, tottumuksista, arvoista, asenteista tai identiteetistä – Kalelan tutkimukset pois lukien. (Kalela 2006: 31–36.)

Kalela on perehtynyt huonokuuloisten identiteettikysymykseen selvittäessään lähtökohtia huonokuuloisten sosiaalisten identiteettien tutkimukselle. Sosiokulttuurista lähestymistapaa käyttäen Kalela on luonut ryhmittelyn, teoreettisen jäsenyyksen, huonokuuloisille henkilöille sen mukaan, identifioituvatko he 1) puheella kommunikoivaan valtaväestöön, 2) kuurojen viittomakielisten yhteisöön vai 3) erilaisia kommunikointikeinoja käyttävään huonokuuloisten kulttuuriryhmään. Kalelan mukaan enemmistö huonokuuloisista kokee kuuluvansa valtaväestöön, vaikka hyväksyykin erilaisuutensa. He kommunikoivat pääasiassa puheen ja kuulon avulla, ei viitotun kielen, eikä heillä yleensä ole kontakteja kuuroihin tai muihin huonokuuloisiin. Viittomakieliseen yhteisöön samastuvat huonokuuloiset ovat vuorovaikutuksessa valtaväestön kanssa puhutulla kielellä ja kuurojen ja muiden huonokuuloisten kanssa ensisijaisesti viittomakielellä. He ovat aktiivisesti tekemisissä

sekä kuulevien että kuurojen kulttuuriryhmän jäsenten kanssa. Huonokuuloisten ryhmään itsensä identifioivat ovat säännöllisesti tai jatkuvasti kontaktissa oman yhteisönsä ja valtaväestön jäsenten kanssa. Samankaltaisuuden kokeminen ja yhteisten arvojen ja kommunikointitavan jakaminen ovat huonokuuloisen identiteetin rakentumisen perusta. Tässä ryhmässä kommunikaatio perustuu kuuloon ja puheeseen mutta jotkut käyttävät oman ryhmän jäsenten kanssa myös viitottua puhetta tai viittomakieltä viittomakielisten kanssa. Kuurojen ryhmään ei juuri ole kontakteja. Kalela kuitenkin korostaa, että tämä ryhmittely on myös yleistys eikä kuvaa sellaisenaan todellisuutta. Kalelan tutkimus osoittaa, että johonkin edellä mainittuun viiteryhmään identifioitumisen lisäksi kouluvalinta yleisopetuksen ja erityisopetuksen välillä vaikuttaa merkittävästi huonokuuloisen identiteetin kehittymiseen. (Kalela 2006: 40–41.)

Olin kuuntelemassa Satakieliseminaarissa syksyllä 2019 huonokuuloisen, sisäkorvaistutetta käyttävän 17-vuotiaan Lindströmin puheenvuoroa *Sisäkorvaistutetta käyttävän identiteetti – omakohtaisia kokemuksia*. Lindström kertoo huonokuuloisuuden vahvasti muokanneen häntä sellaiseksi kuin hän nyt on, ja hän sanoo nähneensä ihmisten ominaisuuksia eri tavalla kuin luomukorvaisena olisi nähnyt, mikä on yksi tekijä hänen identiteettinsä muotoutumisen taustalla. Lindström ei kuitenkaan aina ole ollut yhtä tietoinen kuulovikansa yhteydestä identiteettiinsä, sillä kuulevat perheenjäsenet ovat jo tottuneet hänen kuulovikaansa. Kotoa omilleen muutettuaan Lindström on joutunut kohtaamaan erilaisuutensa ja vammansa uudella tavalla, yksin, jokapäiväisissä kohtaamisissa kuulevien kanssa. Hän ei kuitenkaan koe jääneensä mistään paitsi 'kuurona, joka kuulee' ja sitä vastoin uskoo maailmansa avartuneen suuremmaksi kuin monen kuulevan. (Lindström 2018: 63–64.) Kiinnostavaa tämän tutkielman kysymyksenasettelun näkökulmasta on se, että Lindström piti puheenvuoronsa seminaarissa puhutulla suomen kielellä.

Tässä luvussa esitetystä voidaan yhteenvetona todeta, että huonokuuloisten ryhmä on varsin heterogeeninen. Huonokuuloisten ryhmää ei ehkä voida nähdä samalla tavalla yhtenäiseksi kieli- ja kulttuuriryhmäksi kuin kuurojen viittomakielisten ryhmää, jonka jäsenet jakavat yhteisen kieli- ja kulttuuri-identiteetin (Brunnberg 2010).

3.2.2. Viittomakielisen kieli-identiteetti

Kuurojen yhteisöä kuvataan usein nimityksellä ’kuurojen oma maailma’, jolla tarkoitetaan sitä kokonaisuutta, joka sisältää kielen ja kulttuurin lisäksi kokonaisen virallisten ja epävirallisten organisaatioiden ketjun omine historioineen ja perinteineen (Jokinen 2000: 81). Kulttuurisesti kuurojen yhteisö on kollektiivinen, ja sillä on transnationaalinen, kansallisvaltioiden rajat ylittävä identiteetti (Liikamaa 2012: 80). Keskeinen tekijä kuuron identiteetissä on viittomakieli (Salmi & Laakso 2005: 17).

Suomalaiseen kuurojen yhteisöön katsotaan kuuluviksi viittomakieltä käyttävien kuurojen ja huonokuuloisten lisäksi yhteisön päämääriä aktiivisesti tukevia ja yhteistyössä kuurojen kanssa toimivia kuulevia jäseniä. Sosiaalisen identiteetin näkökulmasta olennaista on, mihin ryhmään ihminen itse kokee kuuluvansa ja miten ryhmä hyväksyy hänet joukkoonsa. Sekä tutkijat että kuurojen yhteisön jäsenet pitävät tärkeinä yhteisöön kuulumisen kriteereinä kielellistä ja sosiaalista identiteettiä. Sen sijaan kuulon tasolla ei ole niin suurta painoarvoa. (Jokinen 2002: 73–74, 76; ks. myös Lehtomäki 1991: 38–40.)

Viittomakieli voi olla henkilön äidinkieli, ensikieli, toinen tai vieras kieli⁷. Viittomakieli voi kuurojen ja huonokuuloisten lisäksi olla myös kuulevan äidinkieli silloin, kun hän on omaksunut sen viittomakielisiltä vanhemmiltaan tai vanhemmalta sisarukseltaan. Ensikieli viittomakieli on kuurolle tai huonokuuloiselle silloin, kun hänen vanhempansa ovat omaksuneet kielen aikuisena ja käyttäneet siitä lapsensa kanssa merkittävimpinä kielenomaksumisen vuosina tai kun henkilö on omaksunut viittomakielen lapsuudessaan vanhemmalta sisarukseltaan tai kodin ulkopuolella muilta viittomakielisiltä. Viittomakieli voi olla toinen kieli esimerkiksi huonokuuloiselle, joka on käyttänyt sitä pääasiallisen puhutun ja kirjoitetun kielen lisäksi. Viittomakieli on vieras kieli niille, jotka ovat opiskelleet viittomakieltä ja käyttävät sitä kielenoppimistilanteen ulkopuolella tai ovat oppineet sitä sattumanvaraisesti viittomakieltä käyttäviltä. (Jokinen 2000: 79–81; 2002: 78.)

⁷ Viittomakielen määrittelyssä äidinkieleksi, ensikieleksi, toiseksi tai vieraaksi kieleksi pitäydyn Jokisen (esim. 2000, 2002) määrittelyssä, jota näkee käytettävän paljon viittomakielialan julkaisuissa ja tutkimuksissa Suomessa.

Viittomakielisen identiteetti on harvoin monokulttuurinen, sillä viittomakielinen on usein kaksi- tai monikulttuurinen – vähemmistöille ominaiseen tapaan. Viittomakielen lisäksi kuurot käyttävät useimmiten ainakin ympäristön puhumaa kieltä, kirjoitettuna ja luettuna. (Jokinen 2002: 65.) Kun yksilön hallitsevat tai omaksumat kaksi kieltä ovat erimodaalisia, on kyseessä bimodaalinen kaksikielisyys: viitottu kieli on visuo-spatiaalinen ja puhuttu kieli auditiivis-oraalinen (Takkinen 2013: 372). Viittomakielinen, visuaalinen elämäntapa antaa valtaväestöstä poikkeavan mahdollisuuden hahmottaa maailmaa ja ympäristöä. Viittomakielet perustuvat visuaalisuuteen ja kinesteettisyyteen, millä on yhteys myös kuurojen herkkään näkö- ja tuntoaistiin. (Salonen 2017: 154–156.) Viittomakielisillä eri puolilla maailmaa on hämmästyttävän samankaltainen yhteisön identiteetti. Kuurouden identiteetti koetaan sekä persoonallisena että sosiaalisena ilmiönä. Kuuron tai viittomakielisen identiteetin tarkastelu saa pohtimaan, onko identiteetti ennalta määrätty tai ulkopuolelta annettu ja pysyvä vai itse rakennettu kulloisetkin pyrkimykset, tilanteet ja ajan henki huomioiden. Lisääntynyt keskustelu ihmisoikeuksista ja edelleen kielellisistä oikeuksista on tuonut myös viittomakielisten ääntä kuuluviin ja parantanut muiden ymmärrystä viittomakielisistä kielellisenä vähemmistönä. (Jokinen 2002: 65–66, 72.)

Sami Salon (2004) fenomenologinen tapaustutkimus kuuron omasta identiteetistä ja voimaantumisen osoittaa, ettei kuuron viittomakielisen henkilön identiteetin rakentuminen aina ole yksinkertainen prosessi. Salo kertoo omaan itseensä, kieleensä ja kulttuuriinsa tutustumisen olleen vuosia kestänyt taival, jonka aikana hän koki yhteiskunnan enemmistön arvostuksen puutteen, viittomakieliselle vähemmistölle sopimattomat kouluratkaisut ja kuulovammaiseksi leimaamisen tunteen. Salo kertoo löytäneensä kieli-identiteettinsä vasta varhaisaikuisuudessa opiskellessaan yliopistossa. Jokisen (2002: 72) tapaan Salo kuvaa kuuron identiteetin olevan henkilökohtainen ja elinikäinen prosessi, jonka perustana on yhtäältä kokemus elämästä kuurona kuulevien maailmassa ja toisaalta kuurojen yhteisössä. Salo nostaa tutkimuksessaan esille myös viittomakieliseen yhteisöön samastumisen ja kielivalinnat osana kuuron ja huonokuuloisen kieli-identiteettiä. Kuurojen yhteisön ulkopuolella, enemmistön parissa kasvanut kuuro tai vaikeasti huonokuuloinen, joka käyttää kuuloapuvälinettä ja puhetta tai viitottua suomea kommunikoinnissaan, on Salon mukaan 'niin kuin kuuleva'. (Salo S. 2004.)

Lapsuudenperheen kieliympäristön on tutkittu vaikuttavan viittomakielisten identiteetin rakentumiseen. Luukkainen (2008) on jakanut viittomakieliset informanttinsa kolmeen

ryhmään lapsuudenperheen kielellisen ympäristön perusteella: 1) kuuro lapsi kuulevassa viittovassa perheessä, 2) kuuro lapsi kuurossa perheessä ja 3) kuuro lapsi kuulevassa puhekieltä käyttävässä perheessä. Tutkimus osoittaa, että eri ryhmiin kuuluvien kuurojen identiteettiprosessin perusta on kovin erilainen. (Luukkainen 2008.) Lätti (2017) on tarkastellut viittomakielisten 18–30-vuotiaiden nuorten aikuisten käsityksiä kaksikielisyydestään näkökulmina kielen käyttö ja kulttuuriin identifioituminen: vastaajissa oli sekä kuulevaksi, kuuroksi että huonokuuloiseksi itsensä identifioivia. Haastateltavissa oli sekä eriasteisesti kuulovikaisia että kuulevia viittomakielisiä: kahdeksan kuuroa, viisi huonokuuloista ja viisi kuulevaa. Kaksikielisyyden ja -kulttuurisuuden tukemisessa tai tuen puutteessa vanhempien ja lähipiirin suhtautumisella, neuvolalla, päivähoidolla ja perusopetuksella oli tutkimuksen viittomakielisille suuri merkitys. Lätin tutkimustulos vahvistaa käsitystä kieli-identiteetin moninaisuudesta viittomakielisten keskuudessa.

3.2.3. Sisäkorvaistutetta käyttävän kieli-identiteetti

Tänä päivänä valtaosa vaikeasti kuulovammaisena tai kuurona syntyneistä lapsista saa sisäkorvaistutteen (Kuuloliitto 2019b) ja aloittaa koulunsa yleisopetuksessa – muutos on tapahtunut vähitellen 2000-luvun alusta lähtien (Kärkkäinen 2016: 124). Ensimmäiset Suomessa sisäkorvaistutteen jo varhaislapsuudessaan saaneet ovat nyt nuoria aikuisia. Tutkimus sisäkorvaistutetta käyttävän nuoren tai nuoren aikuisen (kieli-)identiteetistä onkin lisääntynyt viime vuosina myös Suomessa. Sen sijaan aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kieli-identiteetti on jäänyt vähemmälle huomiolle. Tämä tutkimus pyrkii omalta osaltaan täyttämään tätä aukkoa. Tässä luvussa esittelen sitä tutkimustietoa, jota sisäkorvaistutetta käyttävien lasten, nuorten ja nuorten aikuisten kielenkäytöstä ja kieli-identiteetistä on tehty.

Päätöksen sisäkorvaistutteen saaneen lapsen käyttämistä kielistä ja kommunikointikeinoista tekevät vanhemmat yhdessä ammatti-ihmisten kanssa (Ahti & Lonka 2000: 154). Osalla lapsista viittomakieli, viitottu puhe tai viittomat puheen tukena on osa kommunikaatiota, osalla kommunikaatio perustuu ainoastaan puhuttuun kieleen. Kun vanhemmat päättävät lapselle leikattavasta sisäkorvaistutteesta, sitoutuvat he samalla puhekielen kehittämiseen. Monet vanhemmat haluavat istutetta käyttävästä lapsestaan kaksikielisen, jolloin lapsen pääkieli on useimmiten puhuttu kieli ja toinen kieli viittomakieli tai sen

sovellus. (Takala 2016a: 33.) Sisäkorvaistutehoitoon päätyneet kuuroutuneet tai huonokuuloiset aikuiset on ennen istuteleikkausta jo maksanut jonkun kielen ja hänen on ainoastaan opeteltava kuuntelemaan laitteella. Syntymäkuurolla lapsella sisäkorvaistute mahdollistaa neurologiset prosessit, joiden kehittäminen toimivaksi kuuloksi vaatii aikaa. Istutteella kuuntelemisen opettelu ja kielen oppiminen vaativat vuosien terapia- ja kuntoutustoimintaa. Syntymäkuurosta lapsesta, kuten ei kuuroutuneesta tai huonokuuloisesta aikuisestakaan, kuitenkin tule istutteen avulla kuulevaa, vaan lääketieteellisesti katsoen huonokuuloiset. (Nikula 2015: 12.) Tilanne on lähtökohdiltaan varsin hedelmällinen sisäkorvaistutetta käyttävän kieli-identiteetin tutkimukselle.

Rich ja kumppanit (2013) perehtyivät sisäkorvaistutetta käyttävien nuorten elämään kuulevien maailmassa niin koulussa ja yhteiskunnassa selviytymisen kuin identiteetin näkökulmista. Tutkimuksessa oli mukana 12 sisäkorvaistutetta käyttävää, 14–18-vuotiasta nuorta, jotka olivat saaneet sisäkorvaistutteen keskimäärin seitsemänvuotiaana ja toisen istutteen 14-vuotiaana. Kahdeksan heistä identifioi itsensä huonokuuloisten, yksi kuurojen ja muut kuulevien ryhmään. Suurimmalla osalla nuorista oli kuulevia ja sisäkorvaistutetta käyttäviä ystäviä, huonokuuloisia ystäviä ei mainittu olevan. Vastaajat kertoivat kuitenkin ongelmista kuulemisessa, etenkin hämärässä tai pimeässä ympäristössä sekä luokkahuonekeskustelussa. (Rich ym. 2013.)

Koska eriasteisesti kuulovikaiset käyttävät erilaisia kommunikointimenetelmiä ja kieliä, usein tilannesidonnaisesti vaihdellen, vaikuttaa se väistämättä siihen, mihin kieliyhteisöön tai -yhteisöihin henkilö samastuu ja miten hän identiteettinsä kokee. Richin ja muiden (2013) mukaan sisäkorvaistutetta käyttävällä henkilöllä voi olla erilaisia identiteettejä tai hieman sekalainen identiteetti, sillä tilanteissa, joissa hän ei kuule istutteellakaan tai istute on poissa, on hän kuuro. Kuuleminen istutteella vaihtelee tilanteen mukaan. Mitä nuorempa henkilö on saanut sisäkorvaistutteen, sitä todennäköisemmin hän pyrkii kohti tavallisuutta ja näyttää identifioivan itsensä kuuleviin. (Rich ym. 2013.) Waldin ja Knutsonin (2000) tutkimuksen mukaan sekä sisäkorvaistutetta käyttävät nuoret kuurot että ne kuurot, joilla ei ole istutetta, kokivat itsensä ennen kaikkea kaksikulttuurisiksi. Ne, joilla on sisäkorvaistute, samastuivat kuitenkin hieman enemmän kuulevien ryhmään kuin ne kuurot, jotka eivät käytä sisäkorvaistutetta. (Wald & Knutson 2000.) Mostin ja kumppaneiden (2007) tutkiessa identiteettiä ja suhtautumista sisäkorvaistutteen tulok-

set osoittavat, että 115 kuurolla ja huonokuuloisella sisäkorvaistutetta käyttävällä osallistujalla kaksikulttuurinen identiteetti oli vahvin ja asenteet istutteeseen yleisesti ottaen positiivisia (Most ym. 2007).

Myös Laurosen (2008) Suomessa tehty tutkimus osoittaa, että identiteetin kehittyminen sisäkorvaistutetta käyttävällä nuorella on hyvin yksilöllinen prosessi: yksi Laurosen kolmesta 15–17-vuotiaasta informantista koki identifioituvansa kuuroksi ja kaksi muuta huonokuuloiseksi. Lindströmin (2018: 63) määritelmä itsestään 'kuurona, joka kuulee' kuvaa mielestäni oivallisesti, miten moniulotteinen on sisäkorvaistutetta käyttävän kieli-identiteetti.

Martikaisen ja Rainòn (2014) tutkimuksessa selvitettiin sisäkorvaistutetta käyttäviltä, 10–22-vuotiailta lapsilta ja alaikäisten lasten vanhemmilta heidän käsityksiään kuntoutus- ja tulkkauspalveluista. Tämän tutkimuksen ja kieli-identiteetin näkökulmasta merkille pantavaa on ensi- tai äidinkielen moninaisuus tutkimusjoukon sisäkorvaistutetta käyttävillä lapsilla ja nuorilla. Tutkittavista (N = 61) ensi- tai äidinkielekseen suomen ilmoitti 48, ruotsin viisi, suomalaisen viittomakielen 23, suomenruotsalaisen viittomakielen kolme, muun viitotun kielen seitsemän ja muun puhutun kielen kaksi vastaajaa - osa ilmoitti kaksi tai kolme edellä mainittua (Martikainen ja Rainò 2014: 3, 21).

Tutkiessaan sisäkorvaistutteen saaneiden kuurojen alle kouluikäisten lasten viittomakielen ja puhutun kielen omaksumista Takkinen (2013: 371) havaitsi kaikkien kuuden lapsen suomen kielen taidon kehittyneen vuoden tutkimusjakson aikana, mutta viittomakielen taito koheni vain puolella lapsista. Kielten kehitykseen vaikutti muun muassa se, että lasten päivittäin saama suomen kielen syötös oli runsaampaa kuin viittomakielen ja he käyttivät suomen kieltä enemmän kuin viittomakieltä (Takkinen 2013: 371). Kielellisten resurssien kehittämiseen ja käyttöön vaikuttaa laadukkaan ja runsaan syötöksen lisäksi monet seikat, joista vähäisin ei suinkaan ole perheen ja lähiympäristön sekä yhteiskunnan ja lapsen kanssa tekemisissä olevien tahojen asenne kaksikielisyyteen, johon kuuluu viittomakieli ja puhuttu kieli (Takkinen 2013: 392). Edelleen jatkuvassa pitkittäistutkimuksessa seurataan yllä esitettyjen teemojen kehitystä nuoruusvuosiin ja varhaisaikuisuuteen asti, jolloin keskiössä on kielten arkikäyttö ja kielellisen identiteetin hahmottuminen (Takkinen 2014).

4. AINEISTON ANALYYSI

Tässä luvussa käsittelen sisällönanalyysin keinoin saamaani aineistoa. Olen poiminut haastatteluista informanttien esille ottamia asioita, joista olen tehnyt tulkintoja. Olen jakanut analyysiluvun kahteen pääteemaan: aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kielenkäyttöön vaikuttaneet seikat ja keskustelunaiheet (luku 4.1.) ja sisäkorvaistutetta käyttävän aikuisen käsityksiä kieli-identiteetistään (luku 4.2.). Vertaan haastateltavieni tilannetta ja käsityksiä toisiinsa läpi analyysin. Peilaan saamiani tuloksia aiempaan tutkimukseen.

Analyysissa käytän seuraavia merkintätapoja: haastattelijan välikommentit (*LS: Joo.*) ja tarkennukset tai häivytykset (kotikaupunki) olen merkinnyt sulkeiden sisään. Kun olen jättänyt haastateltavan kommentista tämän aiheen näkökulmasta merkityksettömän osan pois, merkitsen sitä kahdella ajatusviivalla: --. Informantin merkityksellisinä kokemani äännähdykset, naurahdukset ja eleet olen merkinnyt hakasulkeisiin [naurahdus]. Olen **lihavoinut** esimerkeistä yksittäisiä sanoja silloin, kun olen halunnut erityisesti nostaa esille haastateltavan käyttämää sanavalintaa.

4.1. Aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kielenkäyttöön vaikuttaneet seikat ja keskustelunaiheet

Tässä luvussa käsittelen informanttien lapsuuden kieliympäristöä (luku 4.1.1.) ja sisäkorvaistutetta käyttävän aikuisen kieliympäristöä (luku 4.1.2.). Tarkastelen myös sisäkorvaistutteen vaikutuksia informanttien arkielämään (luku 4.1.3.) ja sisäkorvaistutteen keskustelua haastateltavien kokemusten kautta (luku 4.1.4.).

4.1.1. Lapsuuden kieliympäristö

Tässä luvussa kuvaan haastateltavien kertomusten avulla heidän kieliympäristöään niin lapsuudenperheessä kuin koulussa. Pohdin, mikä merkitys niillä on Albertin ja Bertilin kieli-identiteetin rakentumiseen ja sen tämänhetkiseen olemukseen. Lapsen kasvuympäristöstä tulee hänelle väistämättä todella merkittävä, sillä hän sosiaalistuu lähiyhteisöjensä

kautta ja samastuu lähiyhteisön kielen (tai kielten) kautta ympäristöönsä (Kaikkonen 2004: 83, 119).

Albert on erittäin vaikeasti huonokuuloinen ja Bertil vaikeasti huonokuuloinen. Esimerkkien (1) ja (2) avulla kuvaan heidän kuulon tasoaan lapsuudesta aikuisuuteen.

(1) *Voi sanoa, että syntymästä asti (huonokuuloinen), mutta 4-vuotiaana todettiin, ja kuulo heikkeni vielä siitä 14-vuotiaaksi saakka. -- papereissa on luku erittäin vaikeasti [naurahdus] kuulovammainen.* (Albert)

(2) *Olen ollut vauvasta asti huonokuuloinen. (LS: Mikä se määritelmä oli silloin vauvana? Huonokuuloinen, vaikeasti huonokuuloinen vai mikä? Lääketieteellinen määritelmä?) Vaikeasti huonokuuloinen.* (Bertil)

Huomattavaa on, että esimerkissä (1) Albert naurahtaa sanoessaan termin *kuulovammainen* pitäen sitä mahdollisesti sopimattomana kuvaamaan itseään. Toisaalla aineistossa hän toteaa sanaa *vammainen* käytettävän enemmän näkövammaisista puhuttaessa. Albertilla on useita sisaruksia, joista osa on niin ikään huonokuuloisia heidän lapsuudenperheessään ilmenevän ja toispuoleisesti periytyvän kuulonaleneman seurauksena. Kuvaan Albertin ja hänen sisarustensa kuulon tasoa esimerkin (3) avulla.

(3) *Sisaruksilla on havaittu kuulovammaa. Kahdella veljellä on sillain näkyvästi ja sitte myös muillakin on, että korkeita taajuuksia lähtee pois ja se vaikuttaa puheen ymmärrettävyyteen ja kuinka sitten saapi puheesta selvää.* (Albert)

Bertilillä on kaksi kuulevaa siskoa ja yksi huonokuuloinen, Bertiliä kaksi vuotta vanhempi veli (esimerkki 4). Näin ollen molemmilla informanteillani on sekä kuulevia että huonokuuloisia sisaruksia, joten he eivät ole perheensä ainoita kuulovikaisia.

(4) *Minulla on kaksi kuulevaa siskoa ja veli, joka on myös huonokuuloinen. Eli meistä neljästä sisaruksesta kaksi on kuulevaa ja kaksi huonokuuloista.* (Bertil)

Albertin vanhemmat ovat kuulevia, ja hänen lapsuudenperheessään käytettiin puhuttua suomen kieltä. Puhekielinen tausta nousee esille haastattelun aikana useamman kerran, ja ilmausten sävy tuntuu voimistuvan haastattelun loppua kohti, kuten esimerkeistä (5) ja (6) voi havaita.

(5) *Tausta on täysin niinkun suomenkielinen.* (Albert)

(6) *Se (tausta) on niin suomenkielinen kun olla ja voi!* (Albert)

Myös Bertilin vanhemmat ovat kuulevia. Voidaankin todeta, että informanttieni lapsuudenperheet ovat hyvin samankaltaiset, jos asiaa tarkastellaan ainoastaan perheenjäsenten kuulon asteen näkökulmasta. Se, mikä erottaa Albertin ja Bertilin lapsuudenperheet toisistaan, on niissä käytetty kieli. Albertin perheessä käytettiin puhuttua kieltä. Bertilin perheessä sen sijaan kommunikointiin puheen ohella ilmeillä, eleillä, pantomiimilla ja viittomin. Perheessä alettiin käyttää viitottua kieltä sen jälkeen, kun vanhemmat saivat tietoa huonokuuloisuudesta ja viittomakielestä ja pääsivät opiskelemaan viittomakieltä. Bertilin kertoman mukaan hänen äitinsä viittoi pääasiassa suomen kielen mukaisesti eli viitottua puhetta. Tätä tilannetta, joka on hyvin yleinen perheissä, joissa kuulevat vanhemmat saavat kuulovikaisen lapsen (ks. esim. Sume 2016: 97), kuvaan esimerkillä (7).

(7) *Kun vanhemmilleni syntyi huonokuuloinen lapsi, veljeni, heillä ei ollut tietoa huonokuuloisuudesta tai viittomakielestä. He ottivat sitten yhteyttä eri järjestöihin, kuten Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liittoon ja sitä kautta **tapasivat muita huonokuuloisten ja kuurojen lasten vanhempia, joilta saivat tietoa ja joiden kanssa opettelivat viittomaan.** Sitä kautta äiti-kin oppi viitottua puhetta, mutta se ei minusta tunnu niin omalta kuin viittomakieli.* (Bertil)

Pienempänä Bertil kertoo käyttäneensä viittomakieltä perheessään enimmäkseen huonokuuloisen isoveljensä kanssa. Perheen saatua viittomakielen opetusta hän käytti viitottua puhetta ja hieman suomalaista viittomakieltä myös äitinsä ja siskonsa kanssa (esimerkit 8–9). Bertil tekee koko haastattelun ajan selvän eron viittomakielen ja viitotun puheen välille, minkä voi havaita esimerkeistä (7) ja (9). Jäljempänä kouluympäristöstä kerrottaessa esittelen tarkemmin Bertilin ajatuksia edellä mainittujen kielimuotojen eroista ja mahdollisia perusteluja hänen ajatuksilleen. Bertil nostaa vahvasti esille viitottujen kielimuotojen eron, minkä voi tulkita viittaavan siihen, että hänelle tällä erolla on iso merkitys.

(8) *(vanhempien kanssa) viitottiin vähän, mutta veljen kanssa viitoin enemmän.* (Bertil)

(9) *Meidän perheessä äiti käytti viitottua puhetta ja ehkä vähän viittomakieltä.* (Bertil)

Perhekuulttuurin rooli on merkittävä yksilön identiteetin, minäkäsityksen ja itsetunnon muodostumisessa. Lähiympäristön ihmiset ja heidän käyttämänsä kieli ja kommunikointitapa ovat niitä, joihin lapsi samastuu. (Sume 2016: 204.) Albertin kieliympäristö lapsuudessa oli puhekielinen, ja Luukkaista (2008) mukaillen Albert oli huonokuuloinen lapsi kuulevassa perheessä. Bertilin lähipiirissä käytettiin sekä viitottua että puhuttua kieltä, ja Luukkaisen (2008) ryhmittelyn mukaan hän oli huonokuuloinen lapsi kuulevassa viittovassa perheessä. Se, että Bertilillä on nimenomaan isovelji, joka on huonokuuloinen ja omaksunut viittomakieltä jo ennen Bertiliä, on tulkittavissa niin, että Bertil oppi viittomakieltä kuulevien vanhempiensa lisäksi isoveljeltään. Jokista (2000: 79–81; 2002: 78) mukaillen voidaan viittomakieli katsoa Bertilin ensikieleksi, jonka omaksuminen muistuttaa äidinkielen omaksumisprosessia. Perhetaustan voidaan katsoa edesauttavan haastateltavieni keskenään erilaisen kieli-identiteetin muodostumista jo sen varhaisista vaiheista alkaen.

Haastateltavieni koulutaustat poikkeavat niin ikään toisistaan: Albert on käynyt peruskoulun yleisopetuksen oppilaitoksessa, Bertil kuurojen koulussa. Lapsen opiskellessa sisäoppilaitoksessa, jossa on muitakin kuulovikaisia ja käytetään viittomakieltä, muodostuu hänen identiteettinsä toisenlaiseksi kuin yleisopetuksessa kuulevien kanssa opiskelleelle (Takala 2016a: 36).

Vanhemmat antoivat Albertille mahdollisuuden lähteä kuurojen kouluun toiselle paikkakunnalle, mutta sitä Albert ei halunnut. Albertin 6-vuotiaana tekemää, hänen kertomansa perusteella hyvin tunnepohjaista kouluvalintaa havainnollistan esimerkillä (10).

(10) Siinä sitten tuota mietittiin, sitten isä kysyi, että no, haluaako se Albert lähtä kuurojen kouluun. -- Mä olin silloin vielä semmonen 6-vuotias. Ja tiedän sen tien, että mitä se oli siihen aikaan, kun sairaalassa käytiin, mentiin monet kerrat taksilla ja myös äiti ja isäkin vei (sairaala) kuulontutkimuksiin ja kontrolliin ja näihin sopeutumisvalmennuksiin --, ni se oli niin oksettava, oli mutkanen tie ja mä olin oksennusherkkä siihen aikaan, ni ei voinu vähempää kiinnostaa (kuurojen koulu), ja se oli vähintään tunnin matka (kotipaikkakunnalta) sinne. (Albert)

Albertin olisi pitänyt lähteä 6-vuotiaana kouluun toiselle paikkakunnalle ja olla viikot tai jopa pitempiäkin aikoja erossa perheestään. Tämä voi olla yksi syy siihen, että hän halusi jäädä lähikouluun ja asua yhdessä sisarustensa ja vanhempiensa kanssa.

Bertil aloitti peruskoulunsa eräässä kuurojen koulussa ja perheen muutettua toiselle paikkakunnalle siirtyi siellä sijaitsevaan kuurojen kouluun yläkoulun ajaksi (esimerkit 11 ja 12). Haastattelun aikana Bertil ei ottanut puheeksi yleisopetuksen oppilaitosta hänelle tarjottuna vaihtoehtona, enkä ymmärtänyt sitä häneltä erikseen kysyä. Ehkä tästä on pääteltävissä, että perheelle kuurojen koulu oli itsestäänselvä valinta, olihan Bertilillä huonokuuloinen isovelji, joka myös aloitti kuurojen koulussa ennen Bertiliä.

(11) *Aluksi olin siellä (paikkakunta) kuurojen koulussa. Koulussa oli kaksi eri puolta, kuurojen ja huonokuuloisten puoli ja molemmissa oli omat asuntolansa. Jouduin olemaan huonokuuloisten ryhmässä, jossa käytettiin viitottua puhetta, vaikka olisin halunnut mennä kuurojen puolelle. Tykkäsin enemmän kuurojen, viittomakielisten kanssa olemisesta. Viittomakieli on minulla ikään kuin sisäänrakennettuna. Huonokuuloisten puolella minusta tuntui, että tipahdan asioista, etten ymmärrä heidän viittomistaan. Huonokuuloisten ryhmässä kaverit käyttivät pääasiassa puhetta ja viittoivat vähemmän, mutta olisin halunnut olla viittomakielisten ryhmässä juuri kielen takia. Karkasinkin välillä heidän puolelleen, jotta sain viittoa kavereiden kanssa.* (Bertil)

(12) *Yläasteelle siirryin (paikkakunta) ja sitten käytin viittomakieltä. Oli mukava viittomakielinen yhteisö ja koulukaverit.* (Bertil)

Kuurojen koulussa, jota Bertil kävi, oli omat ryhmät ja asuntolat kuuroille ja huonokuuloisille, kuten esimerkiksi (11) käy ilmi. Bertil sijoitettiin hänen kuulovikansa asteen perusteella huonokuuloisten ryhmään. Bertilin kerronnan sävy ja vahvat sanavalinnat osoittavat, että ryhmävalinta tehtiin vastoin hänen tahtoaan. Bertil kertoo halunneensa kuurojen, viittomakieltä käyttävien ryhmään, koska *viittomakieli on minulla ikään kuin sisäänrakennettuna*. Bertil jopa toteaa, ettei aina edes ymmärtänyt muiden huonokuuloisten viittomista ja kertoo välillä karanneensa koulussa viittomakieltä käyttävien kavereiden puolelle. Bertil etäännyttää itsensä huonokuuloisten ryhmästä käyttämällä ryhmästä puhuesaan pronominia *heidän*.

Esimerkeistä (11–13) voi havaita, että Bertil korostaa koulussa vallinnutta erottelua viitottua puhetta käyttävän huonokuuloisten ryhmän ja viittomakieltä käyttävän kuurojen ryhmän välillä. Havainto vahvistaa aiemmin esittämäni tulkintaa siitä, että Bertil selvästi haluaa tehdä eron viitottua puhetta käyttävien huonokuuloisten ja viittomakielisten kuurojen välille. Bertilin kertoman mukaan hänen oli helpompi ymmärtää viittomakieltä kuin suomen kielen mukaan viitottua puhetta (esimerkki 13).

(13) *Minä ajattelen, että viittomakieli on tosi rikas kieli, siinä on paikantamista ja ilmeitä. Kyllä meillä oli kotonakin ilmeitä ja eleitä ja pantomiimia. Huonokuuloisilla oli ilmeettömämpää suomen kielen mukaista viittomista, jota on vaikeampi ymmärtää. Se tuntui tosi ristiriitaiselta, että koulussa oli välillä pakko puhua.* (Bertil)

Edellä esittelemieni esimerkkien perusteella voi sanoa Bertilin jo nuorena identifioituneen viittomakielisiin. Bertilin kieliympäristö koulussa olikin kuitenkin kahtalainen: opettajat puhuivat ja viittoivat suomen kielen sanajärjestyksen mukaan (esimerkki 14) ja muiden oppilaiden kanssa Bertil käytti pääasiassa suomalaista viittomakieltä. Oralismin ajan mukaisesti Bertilin oli opeteltava koulussa myös puhumaan, minkä hän kertoo tunteen ristiriitaiselle. Voi olla, että ristiriitaisuus johtuu osaltaan siitä, että Bertilillä oli jo ilman puhuttua kieltäkin käytössään viittomakieli, jolla ilmaista itseään.

(14) *(LS: Mites opettajat, viittoivatko he suomen kielen mukaan vai käyttivätkö he viittomakieltä?) Kyllä se oli suomen kielen mukaista viitottua puhetta.* (Bertil)

Albertin kieliympäristö koulussa sitä vastoin oli täysin suomenkielinen. Luokalla, johon Albert sijoitettiin, oli pienen ikäluokan ansiosta vain 10 oppilasta (esimerkki 15). Albert kertoo, että se oli onni hänen kannaltaan.

(15) *Sitte oli semmonen onni, että meillä oli koulussa semmonen pieni ryhmä siihen aikaan ja siitä vähän tiedotettiin, että on pieni vuosikerta, 10 oppilasta (LS: Joo-o.) ja minut niinkun integroitas siihen.* (Albert)

Tänä päivänä valtaosa kuulovammaisista lapsista, jotka ennen sijoitettiin kuulovamman perusteella enimmäkseen erityiskouluihin, käyvät lähikoulua yleisopetuksen ryhmissä – yksi selittävä tekijä on kuurojen viittomakielisten lasten määrän väheneminen sisäkorvaistuteleikkausten lisääntyessä (Sume 2016: 202–203). Albert vertaa omaa kouluympäristöään juuri tämän päivän tilanteeseen ja kertoo integroituneensa ryhmään kokonaisvaltaisesti apuvälineiden avulla, mitä kuvaan esimerkillä (16).

(16) *Siihen aikaan puhuttiin tuota integroimisesta tai mukauttamisesta, nykyään inklusiivisuus. Periaatteessa minulla oli täysin semmonen tilanne, mitä nykyaikana tavoitellaan. Minä olin siinä (opetuksessa) sataprosenttisesti mukana ja siinä on sitten tarvittavat apuvälineet.* (Albert)

Albert käytti koulussa kuulokojeita sekä FM-laitteistoa, jonka nykyaikaisempi nimi on radiolähetin ja vastaanotin. Hän kuuli niiden avulla opettajan puheen, muttei muiden oppilaiden puhetta (esimerkki 17).

(17) *Mulla oli semmonen, sitä kutsuttiin siihen aikaan FM-laitteisto. -- Siinä oli semmonen ongelma kuitenkin, että **mä kuulin hyvin, mitä opettaja puhuu, mutta ei sitte sitä, että kuinka oppilaat vastaavat siihen.** -- Minunkin koulunkäynti olis ollu paljon helpompaa, jos siellä olis ollu integroitu äänensiirtojärjestelmä eli induktiosilmukka.* (Albert)

Esimerkin (17) perusteella voi todeta, että Albertilta jäi luokassa osa puheesta kuulematta ja informaatiosta saamatta. Tietoteknisen koulutuksensa ansiosta Albert selvästi tietää, miten tämän päivän teknologian avulla hän olisi voinut kuulla luokassa paremmin. Esimerkeistä (18) ja (19) voi kuitenkin havaita pienen oppilasryhmän edun ja asioiden jäädessä epäselviksi Albertin aktiivisen roolin vaikutukset kuunteluolosuhteisiin koulussa. Albert kertoo myös hyvästä huulilतालukutaidostaan, joka toimi puheen ymmärtämisen tukena.

(18) *(LS: Pärjäsit kuitenkin kuulolaitteilla?) Hyvällä huulilतालukutaidolla ja sitte mä oon käynny tuon normaalikoulun. Ja sitte se tyylä, miten sitä koulua sitten käytiin, ni oli se, että meillä oli siellä pieni ryhmä ja kummitätiki oli opettajana. Tykkäsin siitä, että se opettaja siellä kierti ussein ja miten ne oppilaat pääsee tehtävissä etteenpäin ja **otin hameenhelmasta kiinni ja kysyin, että miten se tämä asia nyt meni** [osoittaa paperia pöydällä].* (Albert)

(19) *Mulla on aina ollu semmonen asenne, koko minun historian, että **jos joku asia on epäselvä, ni tuota, mä en anna sen olla,** vaan piti päästä siihen niinkö perille siinä juonessa, se ärsytti, jos joku jäi vaivaamaan, jos en saanu irti sitä kokonaisuutta.* (Albert)

Albertin vastauksista voi päätellä hänen tiedostaneen huonokuuloisuutensa jo lapsena ja toimineen itse aktiivisesti, jotta pärjää koulussa. Hän itse kuvaa tätä sanalla *asenne* esimerkissä (19), mutta voisiko kyse olla myös kuulevien keskellä elävän huonokuuloisen omaksumasta identiteetistä?

Vaikka Albertin lapsuudenperheessä tai koulussa ei käytetty viitottua kieltä, oli visuaalisia menetelmiä kuitenkin käytössä kielenkehityksen tukena niin kotona kuin koulussa, mitä kuvaan esimerkin (20) avulla. Albertin täti oli sekä koulussa opettajana että perheen kotiarjessa mukana.

(20) *Täti jumppas hirviästi niinkö kyllä kielen tueksi, kun puhutaan tämmö-
sestä visuaalisesta kasvatuksesta, ni kaikkia oli, kuvakirjoja ja äänijuttuja,
millä vaan pystyttiin edistämään sitä kielellistä kehitystä ja paljon toistet-
tiin.* (Albert)

Vaikka kotona ja koulussa tehtiin paljon töitä huonokuuloisten lasten kielenkehityksen tueksi, ei Albert kuitenkaan kuullut muitten oppilaitten puhetta, minkä hän tuo esille ongelmana aiemmin esimerkissä (17). Näin ollen Albertin huonokuuloisuus tiedostettiin, ja hän sai koulunkäyntiin ja oppimiseen tukea, vaikka opiskelikin yleisopetuksen koulussa.

Yhteenvedona tästä luvusta voi todeta, että Albertin kieliympäristö niin kotona kuin koulussa oli suomenkielinen. Bertilin perheessä käytettiin sekä viitottua että puhuttua kieltä, ja koulussa opettajat käyttivät viitottua puhetta ja muiden oppilaiden kanssa Bertil viittoi pääasiassa suomalaista viittomakieltä. Sekä Albertin että Bertilin kohdalla voi sanoa koti- ja kouluympäristön ja koulumuodon olleen vahva pohja heidän kieli-identiteettinsä rakentumiselle.

4.1.2. Sisäkorvaistutetta käyttävän aikuisen kieliympäristö

Tässä luvussa esittelen informanttieni pääasiallisesti käyttämiä kieliä ja kielten merkitystä, asemaa ja vaihtelua. Tarkastelen myös, onko kommunikointi muuttunut ja jos on, niin miten se on muuttunut sisäkorvaistutteen leikkaamisen jälkeen.

Kuten esimerkistä (21) ilmenee, Albertin pääasiallisesti käyttämä kieli on suomen kieli niin puhutussa, kuullussa kuin kirjoitetussa ja luetussa muodossa. Hän kertoo hyödyntävänsä keskustelutilanteissa myös huuliolukua. Tilanteissa, joissa ei ole induktiivista äänensiirtoa tai on tiedossa meteliä, Albert käyttää kirjoitustulkkauksia eli puheen suomenkielistä tekstitystä. Aina kuunteluolosuhteet eivät Albertin kertoman mukaan kuitenkaan ole optimaaliset, mikä vaikeuttaa kuulemistä ja vuorovaikutusta. Kuvaan tätä esimerkin (22) avulla.

(21) *Kyllä se edelleen puhe on ja sitte jos ei oo kuulolaitteita, ni **puhe ja huulitaluku ja kirjoitustulkkauk-
sienä tapauksessa, jos on vähänkään
enemmän tiedossa meteliä.** -- lähetään johonkin konferenssiin tai tuonne,
ni mielellään tilaan kirjoitustulkin sinne mukaan ja sitte jos tiedetään, ettei
siellä ole induktiivista äänensiirtomuotoa.* (Albert)

(22) *Merkittävä ossuus (kuulemisessa) on kuitenkin huoneakustiikka -- Se vie jonkun aikaa, että tottuu. Keskiäännet kaikuu ja se sotkee. Varsinkin jos tähän tulee se toinen tai kolmas persoona tähän pöyän ympärille ja ne siisee vielä keskenään, ni aivan toivoton tappaus (kuulla). (Albert)*

Viittomakielentaitoisen puolisonsa kanssa Albert kertoo käyttävänsä puheen tukena visuaalisia keinoja, kuten pantomiimia ja yksittäisiä suomalaisen viittomakielen viittomia, mikä käy ilmi esimerkiksi (23). Vaikka Albert sanoo hänen ensisijaisen kielensä olevan suomi, esimerkit (23) ja (24) paljastavat, että Albert hallitsee suomen kielen lisäksi jonkin verran myös suomalaista viittomakieltä.

(23) *(LS: Käytetäänkö teillä perheessä viittomakieltä tai viittomia?) Eipä oikeestaan käytetä. Mutta jonkun verran käytetään, kun vaimo on tuota viittomakielentulkki, ni siinä on pantomiimia ja sitten myös ihan näitä viittomakielisiä sanoja. (Albert)*

(24) *Minä hyvin mielellään samastun myös viittomakielisiin ja keskustelen kuurojen kanssa, mulla on paljon kuuroja ystäviä. (Albert)*

Esimerkistä (24) voi havaita, että Albert kertoo samastuvansa myös viittomakielisiin, mikä on mielenkiintoista hänen kieli-identiteettinsä näkökulmasta. Voisiko esimerkin (24) tulkita niin, että Albert keskustelee kuurojen ystäviensä kanssa nimenomaan viittomakielellä? Tällöin hänen viittomakielentaitonsa voisi olettaa olevan paremmalla tasolla kuin hän itse sitä kuvaa. Haastattelutilanteessa en ymmärtänyt tarkentaa kysymystäni koskemaan vielä yksityiskohtaisemmin Albertin viittomakielentaitoa.

Vieraita kieliä Albert ei ole kertomansa mukaan juuri oppinut. Esimerkkien (25) ja (26) avulla kuvaan tilannetta, joka huonokuuloisella (vieraan) kielen oppijalla usein on. Esimerkissä (27) tulee esille, että Albertin kanssa keskustellessa tärkeää on olla kasvotusten, jolloin huulioluku on mahdollista.

(25) *Vieraat kielet on se, että ne osoittaa tätä minun kommunikointia, että en ole kuullu kuulolaitteellakaan konsonantteja. Vieraat kielet ei oo sillä tavalla päässy kehittymmään kuulomuistiin. Nythän toki kuulen sisäkorvaistutteella, mutta se vaatii oman aikansa ja ne pittää ne äännet niinkö opetella ja muistamaan. (Albert)*

(26) *Se kielen oppiminenhan perustuu pitkälle siihen kuulomuistiin ja uudelleen kuulemiseen. -- Mutta jos ei kuule, esimerkiks, jos vaikka kaverit keskenään puhuu englantia tai jotain kieltä, ni sehän tarttuu, mutta*

semmosiin tilanteisiin minä en pääse koskaan, en edes suomen kielelläkään. (Albert)

(27) *Kaikki, mitä mulle kommentoidaan, ni se on näin [osoittaa itseään ja haastattelijaa] naamatusten.* (Albert)

Esimerkit (25–27) viittaavat siihen suuntaan, että huonokuuloiselta jää osa informaatiosta kuulematta, etenkin useamman henkilön vuorovaikutustilanteissa. Albert toteaa, ettei ole ennen sisäkorvaistutetta kuullut toisen puheesta esimerkiksi konsonanteja. Osin siitä johtuen vieraiden kielten oppiminen ei ole Albertin mukaan ollut hänelle mahdollista.

Bertilin pääasiallisesti käyttämä kieli on suomalainen viittomakieli sekä suomen kieli kirjoitetussa ja luetussa sekä ajoittain myös puhutussa muodossa. Kuulevien kanssa Bertil pyrkii hyödyntämään myös huuliolukua, mutta useimmiten käyttää näissä tilanteissa viittomakielentulkkausta (esimerkki 28).

(28) *Jos on sellainen tilanne, että on kuuro viittomakielinen keskustelukumppani, hänen kanssaan käytän toki viittomakieltä. Mutta jos keskustelen kuulevan kanssa, hänelle puhun ääneen, mutta en yleensä saa selvää, edes huulilta lukemalla, mitä hän puhuu minulle. Mutta niihin tilanteisiin mielellään tilaan tulkin. Näin voin varmistua siitä, että tiedän, mitä kuuleva henkilö sanoo. -- (LS: Entäs kirjoitustulkkauk?) Seuraan mieluummin viittomakielen tulkkausta, koska se on selkeämpää ja ymmärrän konnaisuuden paremmin.* (Bertil)

Kielen valintaan näyttää vaikuttavan ennen kaikkea vastapuolen viittomakielentaito tai sen puute mutta myös Bertilin kuulon taso. Toisaalta tulkkauksieleksi Bertil valitsee mieluummin viittomakielen suomen kielen sijaan, mikä viittaa Bertil viittomakielentaidon olevan suomenkielentaitoa parempi. Sisäkorvaistutteen avulla Bertil kertoo kuulevansa aiempaa paremmin yksittäisiä sanoja (esimerkki 29). Kuulevien työkavereiden kanssa kommunikointi ei Bertilin mukaan ole yhtä vaivatonta kuin viittomakielisten kuurojen kanssa, mikä ilmenee esimerkistä (30). Kuulevien kanssa keskustelua näyttää hidastavan se, ettei Bertil saa vastapuolen puheesta selvää.

(29) *Kun käytin aikaisemmin vain kuulokojeita, kuulin sanan sieltä, toisen täältä, mutta nyt istutteella kuulen enemmän sanoja. Äänimaailma on avartunut ja huomattavasti paremmin saan selvää yksittäisistä sanoista.* (Bertil)

(30) *Esimerkiksi työpaikalla on muutamia kuulevia, joiden kanssa juttelen. **Kaikkien heidän puheestaan en kuitenkaan saa selvää. Kommunikointi on hitaampaa. Viittomakielisten kanssa keskustelu sujuu oikein hyvin.*** (Bertil)

Kuuleminen sisäkorvaistutteella vaihtelee tilanteen mukaan, mikä vaikuttaa kielen ja kommunikointimenetelmän valintaan. (Rich ym. 2013.) Sekä Albert että Bertil vaihtelevat kieltä vuorovaikutustilanteissa keskustelukumppanista, kuunteluolosuhteista tai muusta tilanteesta riippuen. Iskaniuksen (2006: 78) mukaan myös kieli-identiteetti muuttuu ajasta ja paikasta riippuen. Mononen (2013: 55) toteaa, että yhteiskunnassa arvostetun kielen puhumista suositaan ja sille on järjestetty paremmat käyttömahdollisuudet. Valtaväestön edustajien eli kuulevien kanssa keskustelu puheella voi olla huonokuuloiselle joskus ainoa, vaikkei välttämättä paras vaihtoehto. Laurosen (2008) nuorista sisäkorvaistutetta käyttävistä informanteista etenkin kaksi kertoo niin ikään vaihtelevansa suomen kielen ja viittomakielen välillä tilanteesta riippuen. Kuulevien kanssa keskustellessa kaikilla kolmella Laurosen informantilla on vaikeuksia saada puheesta selvää myös istutteella.

4.1.3. Sisäkorvaistutteen vaikutus arkielämään

Tässä luvussa kuvaan informanttien kertoman pohjalta sitä, miten istute on vaikuttanut heidän arkielämäänsä. Lisäksi tarkastelen, miksi Albert ja Bertil ovat päätyneet sisäkorvaistuteleikkaukseen. Käsittelen myös mahdolliset muutokset kuuntelu- ja kommunikointiympäristössä istutteen saamisen jälkeen. Sisäkorvaistutteen rakennetta ja toimintaa esittelen tarkemmin luvussa 1.4.

Ennen sisäkorvaistutteita Albert käytti kuulokojeita. Ensimmäisen sisäkorvaistutteen hän sai ollessaan 42-vuotias, toisen 46-vuotiaana. Pitkää harkinta-aikaa, omien sanojensa mukaan *viivyttelyä*, syitä siihen ja lopullista päätöstä istuteleikkaukseen menemisestä kuvaan esimerkeillä (31) ja (32).

(31) *Implantti laitettiin nyt tässä 6 vuotta sitten, eli olisinko mä ollu 42, se oli 2013 vuonna ja sitte 2016 on tämä toinen, että siinä oli noin kolme vuotta välissä. **Kyllähän minulle tuota tarjottiin sitä, olisko ollu 2007 jos sitä sisäkorvaistutetta eli ekan implantin asennukseen meni siitä 7 vuotta,***

(tarjottiin) 10 vuotta aikasemmin, mutta minä en ollu siihen valmis. Kuitenkin (työpaikan nimi) on ollu työ ja oon kohtuullisesti pärjänny näillä kuulolaitteilla. (Albert)

(32) Siihenkin on aika pitkälle vaikuttanu tämä tekninen tausta sillä tavalla, että toisaalta mä oon vastaan sitä (istutetta), ja sehän kertoo jo, että jos mä jo 10 vuotta oon viivyttäny sitä. Mutta sitten mä sain semmosen tiedon, että se hälykuulo, melussa oleva kuuleminen, paranee merkittävästi, ku siitä on tehty tutkimusta. (Albert)

Albert harkitsi istuteleikkausta verrattain pitkään, 10 vuoden ajan, ja ennen leikkauspäätöstä hän kertoo halunneensa varmistua laitteen hyödyistä ja toimivuudesta. Albertilla on tietotekninen koulutus, mikä varmasti osaltaan vaikuttaa hänen syvälliseen osaamiseensa sisäkorvaistutteen toiminnasta ja epävarmuuteensa sen asennuttamiseen. Hän sanoo toisaalta jopa vastustavansa sisäkorvaistutetta. Albert myös kertoo *pärjänneensä kohtuullisesti* kuulokojeilla, mistä voi päätellä kommunikoinnin sujumisen olevan Albertille tärkeintä, ei se, millaista kuulokojetta käyttää. Vaikuttaa siltä, että lopulta ratkaisevaa Albertille leikkauspäätöksen kannalta oli tieto siitä, että kuuleminen melussa mahdollisesti paranee istutteella.

Bertil käytti molemmissa korvissaan kuulokojeita ennen sisäkorvaistutetta. Leikkauspäätöksen taustalla vaikuttaisi olevan kuulon heikkeneminen ja halu kuulla paremmin, mitä kuvaan esimerkin (33) avulla. Leikkauspäätös syntyi Bertilin kohdalla lopulta melko lyhyen, puolen vuoden miettimisen, istutekokemusten kyselyn ja tiedonhaun jälkeen, mikä ilmenee esimerkistä (34). Bertil sai sisäkorvaistutteen ollessaan 48-vuotias.

(33) Olen käyttänyt kuulokojeita, mutta sitten huomasin, etten kuule niillä riittävän hyvin. Kuulo heikkeni. Sitten tuli mieleen kysyä (sairaalan nimi), että olisiko mahdollista vielä säätää kuulokojeita niin, että kuulisin paremmin, mutta se ei ollut mahdollista. Istute olisi minulle ainoa vaihtoehto, jos haluaisin saada paremman kuulon. En ajatellut, että minusta tulisi istutteen avulla kuuleva tai etten voisi istuteleikkauksen jälkeen enää viittoa. (Bertil)

(34) Suunnilleen puolisen vuotta mietin asiaa ja kyselin kokemuksia kavereilta, joilla oli istute. Osa heistä oli tyytyväisiä siihen, mitä kaikkia uusia ääniä istutteella voi kuulla. Minä selvittelin asiaa itse lisää ja kiinnostuin istutteesta. Halusin saada tietoa ennen istutepäätöstä. -- Osa kaverista oli tyytyväisiä istutteeseen, osa kriittisempiä ja heillä oli negatiivisia kokemuksia, eivätkä he suositelleet istutetta. Osa sanoi, että he suorastaan nauttivat kuulemisesta, että istuteleikkaus oli ihan Bravo! -päätös. Joten päädyin istutteeseen. (Bertil)

Bertil korostaa, ettei ajatellut tulevansa kuulevaksi istutteen avulla ja aikoi jatkaa viittomakielen käyttöä myös istutteen saatuaan. Tämä kommentti viitanee siihen suuntaan, että Bertilillä olisi viittomakielisen kieli-identiteetti. Kuten esimerkiksi (34) voi havaita, kaikkien Bertilin jututtamien istutetta käyttävien henkilöiden kokemukset istutteesta eivät olleet ainoastaan positiivisia. Siitä huolimatta Bertil halusi leikkauttaa istutteen itselleen saadakseen paremman kuulon. Esimerkistä (35) käy ilmi, että paremman kuulon saavuttamisen lisäksi Bertil halusi olla tasavertaisempi kuulevien kanssa.

(35) (LS: Oliko sinulla ennen implanttileikkausta joitain asioita, joita et voinut tehdä?) **Oli sellainen alistettu tunne. Tilanteissa, joissa muut olivat kuulevia ja puhuivat keskenään, olin syrjässä keskustelusta, vaikka olisin halunnut osallistua siihen. Esimerkiksi joku palaveri tai muu työpaikan tilanne. Minusta tuntui, etten pystynyt tekemään yhteistyötä muitten kanssa samalla tavalla kuin kuulevat. Olen huomannut, että osa kuulevista ajattelee minun kuulovamman olevan este kommunikointiin, koska se vaatisi keskusteluun pysähtymistä.** (LS: Onko muitten suhtautuminen huonokuuloisuuteen enemmän positiivista vai negatiivista?) **Enemmän negatiivista.** (Bertil)

Huonokuuloisena Bertil kertoo tunteneensa itsensä alistetuksi, eikä hän ole pystynyt osallistumaan keskusteluun ja yhteistyöhön kuulevien kanssa, kuten olisi halunnut. Tämän voinee tulkita olleen myös yksi syy istutteeseen päättymiselle, sillä istute voisi mahdollistaa Bertilille paremmin kuulemisen vastaavissa tilanteissa. Bertil kertoo kokevansa joidenkin kuulevien pitävän hänen huonokuuloisuuttaan negatiivisensa asiana ja esteenä kommunikoinnille, mikä mahdollisesti lisää tunnetta tasavertaisuuden puutteesta. Iskanuksen (2006: 61) mukaan vähemmistökieli, -kulttuuri ja -identiteetti joutuvat usein kyseenalaistetuiksi enemmistökielen ja -kulttuurin vallitessa yhteiskunnassa.

Bertilin kertoman perusteella voi havaita, että hänelle sisäkorvaistutteen mahdollistamalla, aiempaa paremmalla kuulolla on myös jokin laajempi merkitys. Kuvaan tätä esimerkeillä (36) ja (37).

(36) **Kun käytin aikaisemmin vain kuulokojeita, kuulin sanan sieltä, toisen täältä, mutta nyt istutteella kuulen enemmän sanoja. Äänimaailma on avartunut, ja huomattavasti paremmin saan selvää yksittäisistä sanoista. Kuulokojeilla en ole kuullut esimerkiksi puitten huminaa ja puunrunkojen natinää myrskyssä. Nyt kuulen linnunlaulun, tuulen huminan ja veden kohinan. Samalla tavalla en kuullut korvantauskojeilla. Nyt nautin näitten äänien kuulemisesta. -- Olen huomannut, että nyt kuulen myös pikkutarkkoja ääniä. Tämä on ollut ihan mahtavaa!** (Bertil)

(37) *Minun mielestäni äänimaailma on mielenkiintoinen. Kuurot eivät oikeasti tiedä, millaisia ääniä on olemassa. Mielestäni äänimaailma on ihmeellinen ja haluan todella tietää, mitä erilaisia ääniä on ja mikä ne aiheuttaa. Puitten lehtien havina, kahinat, rahinat ja muut äänet, joista kerroin. Se on niin ihmeellistä, että voin kuulla ne nyt!* (Bertil)

Bertilille istutteen antama hyöty ei näyttäisi olevan ainoastaan parempi kuulo ja kommunikointi vaan jotain merkittävämpää, jonka paremman kuulon kautta voi saavuttaa. Bertil kuvaa nykyistä äänimaailmaansa varsin tunteikkaasti muun muassa adjektiiveilla *avartunut, ihmeellinen ja mielenkiintoinen*, joiden voidaan tulkita kantavan varsin positiivista sävyä.

Albert kuvaa sisäkorvaistutteilla kuulemistaan Bertilistä poiketen jollain tapaa järkiperaisemmin ja osin ammattitermein. Albert esimerkiksi kuvailee ääntä adjektiiveilla *tietotekninen* ja *analoginen*. Istutteiden avulla Albert kertoo kuulevansa aiempaa paremmin, mutta joitain ääniä istutteet vahvistavat hänen mukaansa jopa liikaa, mitä kuvaan esimerkiksi (38).

(38) *Siitä mä olin kyllä yllättyne, että aika paljon puhuttiin ennen (leikkausta) tai ne, joita oon haastatellu, joilla on sisäkorvaistute, että se on semmonen tietotekninen ääni. Se ei mun kohdalla pidä paikkaansa. Se kuulostaa ihan analogiselta ja kuulostaa siltä kuin se vanha kuulomuisti olisi aktivoitunu. Ja plus lisäksi mitä tuli näitä uusia ääniä mukaan. (LS: Mitä esimerkiks?) No sanotaanko, että keskitaajuudesta ylöspäin ja kaikki tämmöset kirkkaat ja korkeat äänet, että ne tuntuu selvästi ja terävästi ja jopa liiankin hyvin. (LS: Lasten äänet?) Kyllä! Ja kaikki vihellykset ja tuommoset, ne kyllä ärsyttää jo toisinaan paljon. -- Tietenkin nyt kun on sisäkorvaistutteet, ni jonkin verran on huomannu, että se kuulo on sillä tavalla parempi.* (Albert)

Istutteista saatavan hyödyn lisäksi niiden käytöllä näyttäisikin olevan myös haittapuolensa. Albertin kohdalla kirkkaat ja korkeat äänet, kuten vihellykset ja lasten äänet, kuuluvat välillä liiankin hyvin. Esimerkit (39) ja (40) havainnollistavat tarkemmin Albertin kuunteluympäristöä sisäkorvaistutteiden kanssa.

(39) *Jos vaikka kävellään, vaelletaan, hiljainen ympäristö ja hiljainen luonto, ja jos täällä takanapäin puhuu, ni minä kuulen. Ennen en oo kuullu. Näin on kerrottu. Ja jos on tällanen hiljainen ympäristö, eikä oo hälyä, ni hyvin kuuluu tuolta toisestaki huoneesta ääniä ja ovikellot ja kaikki tämmöset kuuluu ihan eri tavalla ja jopa saa puheestaki selvää.* (Albert)

(40) *Mulla on nyt molemmissa (korvissa) myös sellasta suuntakuuloa, että kummalta suunnalta se ääni tulee. Tuntuu, että tämä ensimmäinen leikkaus, se tehtiin vasempaa, vaikka sitä suositeltiin nimenomaan oikeaan korvaan, että se olis niinkö onnistunu paremmin. Mutta siinäkin voi olla selityksenä se, että kun laitettiin toinen, ni tämä on paljon vahvempi tämä, mikä on ensin laitettu. Mutta sitä pystyy kuntoututuksella ohjaamaan. Mutta voi olla sekin puoli, ettei se (leikkaus) ole niin hyvin onnistunu.* (Albert)

Sisäkorvaistutteen myötä Albertin kuulo, etenkin suuntakuulo, on hänen kertomansa mukaan parantunut. Hiljaisessa ympäristössä Albert kertoo nykyään kuulevansa myös takaa päin tai toisesta huoneesta kuuluvia ääniä ja saavansa jopa puheesta selvää. Toisaalta hän hyvin rationaalisesti pohtii myös istutteidensa välisiä eroja kuulemisessa ja leikkausten onnistumista.

Kysyttäessä sisäkorvaistutteen vaikutuksista arkielämään voi havaita molempien informanttien vastauksista nousevan esiin myös haittapuolia. Albertin mukaan istute vahvistaa etenkin kirkkaita ja korkeita ääniä jopa liikaa, mitä havainnollistin esimerkillä (38). Fyysisenä haittana Albert mainitsee istutteen ulkoisten osien aiheuttamat ihottumat (esimerkki 41).

(41) *Nämä istutteen ulkoiset osat täällä [osoittaa ihoa istutteen ulkoisen osan kohdalta], tahtoo ärsyyntyä, mutta siihen auttaa tietyt rasvat, jotka taistelee bakteereja ja sieniä vastaan, ni ne rauhoittaa.* (Albert)

Bertilin vastauksissa korostuu haittapuolena myös itse istutteella kuuntelu, jonka Bertil kertoo olevan erilaista riippuen tilanteesta. Havainnollistan Bertilin ajatuksia istutteella kuuntelusta ja hänen kokemistaan istutteen haittapuolista esimerkkien (42) ja (43) avulla.

(42) *On hyviä ja huonoja puolia. Se, että kuulee uusia ääniä ja kuulee puheesta yksittäisiäkin sanoja, on ehdottomasti positiivinen puoli. -- Jos minulla olisi molemmissa korvissa istute, en välttämättä kuulisi uudella istutteella niin hyvin kuin tällä ensimmäisellä. Asian mietintä on kesken, en ole vielä tehnyt päätöstä. Voi olla, että haluan toisen istutteen tulevaisuudessa, mutta katsotaan.* (Bertil)

(43) *Joissakin tilanteissa istute vahvistaa ääniä liikaa, enkä jaksa kuunnella, joten otan istutteen pois. Esimerkiksi meluisissa paikoissa otan joskus istutteen pois, ettei tarvitse kuunnella kaikkia ääniä. Työpaikalla ja kaupungilla käytän aina istutetta. Tykkään myös välillä ottaa istutteen pois. Kotona otan istutteen usein pois, jolloin saan olla rauhassa ja voin olla*

tauolla kuuntelemisesta. (LS: Tarkoitatko, ettet halua aina kuunnella istut-
teella?) Esimerkiksi äitin luona on paljon melua, ja sellaisia ääniä ja ärsy-
keitä, jotka istute vahvistaa liian voimakkaiksi, etten voi niitä istutteella
kuunnella. ***Haluan olla rennosti ja rauhassa ilman häiriöääniä.*** (Bertil)

Bertilin mukaan istute vahvistaa joitain ääniä liikaa, joten hän ei aina halua tai voi käyttää istutetta, vaan *haluaa olla rennosti ja rauhassa* ilman istutetta. Esimerkiksi kotona Bertil kertoo usein haluavansa olla *tauolla kuuntelemisesta*. Se, ettei toisella istutteella välttämättä saisi Bertilin kuuloa nykyistä paremmaksi, vaikuttaa olevan yksi syy siihen, ettei hän ole ainakaan toistaiseksi halunnut toista istutetta.

Näyttäisi siltä, että molempien haastateltavieni arkielämään sisäkorvaistute on vaikuttanut ennen kaikkea positiivisesti, ja he ovat saaneet istutteella tai istutteilla aiempaa paremman kuulon. Sekä Albert että Bertil tuovat kuitenkin esiin myös istutteen haittapuolia, kuten melun ja korkeiden ja kirkkaiden äänien liiallisen vahvistumisen istutteella. Tämän tutkielman haastateltavien kokemukset ovat samansuuntaisia kuin Laurosen (2008) nuorilla informanteilla, jotka kuulevat istutteella paremmin kuin kuulokojeella mutta eivät kuitenkaan aina saa kuulevien puheesta selvää.

4.1.4. Sisäkorvaistute yhteiskunnallisessa keskustelussa

Tässä luvussa esittelen informanttieni ajatuksia istutekuntoutuksesta osana laajempaa yhteiskunnallista keskustelua (tarkemmin luvussa 1.6.) ja muiden suhtautumista heidän päätöksensä haluta istute. Kieli-identiteetti on monen muuttujan summa, johon myös yhteiskunnan tilanne, yleisen keskustelun sävy ja muut ympäristötekijät voivat osaltaan vaikuttaa. Istuteleikkauksen tavoitteena on mahdollistaa puheen ja muiden ympäristön äänien kuuleminen aiempaa tarkemmin, mutta se ei tee käyttäjästä kuulevaa (Kokkonen ym. 2009: 1567). Istutekuntoutuksen tavoite myös mahdollisesti ohjaa istutetta käyttävien kielivalintoja ja sitä myöten kieli-identiteettiä.

Tilannetta, joka sisäkorvaistutetta harkitsevalla Albertin mukaan Suomessa on, havainnollistan esimerkillä (44). Albertin tietoa janoava ja aktiivinen rooli istutetta harkitessaan sekä hänen mainitsemansa mahdolliset leikkauskomplikaatiot tulevat ilmi esimerkissä (45).

(44) *Kun sisäkorvaleikkausta tehdään, ni siinä on ihmisen tasapainoelin ihan siinä vieressä. -- Mutta minun kohdalla niitä ongelmia ei tullu. Yleensä tällöisiä leikkaukseen liittyviä komplikaatioita, niistä vaietaan, niistä ei riittävän avoimesti puhuta tai kerrota tai niistä ei haluta, koska ne ei ole semmosia positiivisia tai mukavia asioita. Kyllähän ne lääkärit tiedostaa, että se on aina riski. Mutta ne eivät yleensä kerro muuta kuin tivaamalla, että mitä on.* (Albert)

(45) (LS: *Sinä varmasti kysyit kaikki?* [naurahtaan]) *Kyllä ja sittenki vielä!* [naurahtaan] **Ja (kysyin) niiltä, jotka on implantoitu ja joilla niitä (komplikaatioita) on ollu. On ollu melko pahojakin. Jos tulee joku ongelma, eikä ole riittävän vahva henkinen tausta, ni se saattaa johtaa siihen, että se menee koko elämä sitten. (Albert)**

Albertin vastauksista nousee esille, ettei leikkauksen riskeistä ja mahdollisista komplikaatioista hänen mielestään kerrota kovin tarkasti tai riittävästi ennen leikkausta. Albert on kuullut pahoistakin komplikaatioista ja kertookin vaatineensa saada kaiken mahdollisen olemassa olevan tiedon ja viimeisimmät tutkimustulokset ennen kuin päätyi itse istuteleikkaukseen. Albertin mukaan epäonninen leikkaus voi johtaa jopa kuvaannollisesti koko elämän menettämiseen. Vastauksesta on pääteltävissä, että istutetta harkitsevalle leikkaukspäätöksen tekeminen ei ole lainkaan helppoa ja yksinkertaista.

Bertil sen sijaan kertoo saaneensa riittävästi tietoa istuteleikkauksesta. Hän vaikuttaa myös olevan tietoinen sisäkorvaistutteen liittyvästä yleisestä keskustelusta ja näkee sen johtuvan juuri tiedonpuutteesta. Bertilillä tuntuu olevan painavaa sanottavaa myös siihen, miten hoitohenkilöstön tulisi suhtautua istutetta käyttävän kielivalintaan. Kuvaan Bertilin ajatuksia esimerkin (46) avulla.

(46) (LS: *Saitko riittävästi tietoa istutteesta?*) *Kyllä sain. -- Kuurojen yhteisössä suurin osa vastustaa istutetta, mutta minä ajattelen sen johtuvan tiedon puutteesta. -- (LS: *Onko lääkärit sanoneet, että sinun pitää puhua enemmän?*) *On kyllä! Olen sanonut, että minä päätän siitä asiasta. Mutta he ovat patistaneet puhumaan ja kuunteluharjoituksiin, jopa väkisin. Heidän tulisi kuitenkin olla puolueettomia. On jokaisen oma asia, miten paljon haluaa opetella puhumaan.* (Bertil)*

Täysin ongelmaton ei Bertilin istutekuntoutus näytä olleen mahdollisesti hänen käyttämänsä viittomakielen takia. Bertilin kokemuksen mukaan puhe- ja kuunteluharjoituksiin on patistettu jopa väkisin. Muut ovat suhtautuneet pääasiassa suopeasti sekä Albertin että Bertilin haluun leikkauttaa sisäkorvaistute. Albert arvelee tämän johtuvan hänen täysin

suomenkielisestä taustastaan (esimerkki 47) sekä hänen omasta avoimesta asenteestaan (esimerkki 48).

(47) Minulla on tämä tausta jo täysin suomenkielinen, ni sillä lailla ei kukaan ole kyseenalaistanu. Mutta se (istutteen vastustus) varmaan tulee siitä kieli- tai kulttuurikysymyksestä se. Hmm. (Albert)

(48) Ihmisten suhtautuminen istutteeseen, ni se on mielestäni paljon itsestäni kiinni. Kyllähän niitä saattaa olla tai tulla semmosia, mutta.. Minulla se on enempi niin, että ne (istutteen) saa näkyä tai olla vaikka hyvinkin värikkäät, se ei oo ongelma millään tavalla. Jos ei sitä itse häpeä, ni tuskin sitä muutkaan ennää kiinnittää huomiota. Parempi kun tuo esille sen istutteen ja huonokuuloisuuden, ni muutkin osaa paremmin siihen suhtautua ja ottaa huomioon vaikka artikuloinnissa. (Albert)

Istuteleikkauksen vastustuksen joidenkin kuurojen keskuudessa Albert ajattelee liittyvän kuurojen yhteisön kieleen ja kulttuuriin. Korostaessaan suomenkielistä taustaansa hän vaikuttaa rajaavan itsensä pois kuurojen ryhmästä. Albertin mukaan huonokuuloisuudesta ja istutteen olisi hyvä kertoa avoimesti muillekin, millä voi hänen mukaansa olla positiivisia vaikutuksia kommunikointiin ja muiden suhtautumiseen. Albertilla vaikuttaisi olevan hyvin järkiperäinen ja käytännönläheinen näkökulma istutteeseen ja siihen suhtautumiseen.

Bertil kertoo, ettei kukaan varsinaisesti ole kyseenalaistanut hänen päätöstään haluta istute, mutta hänen melko nopeasti tehtyä leikkauspäätöstään on ihmetelty. Esimerkistä (49) käy myös ilmi, että Bertil kysyi muutamalta kuuroilta suoraan heidän mielipidettään istutteen. Esimerkillä (50) kuvaan Bertilin mielipidettä istuteleikkauksista, joita tehdään kuulovikaisille lapsille.

(49) Moni ihmetteli sitä, kun tein leikkauspäätöksen niin nopeasti, lyhyen pohdinnan jälkeen. Mutta en ole sellaista varsinaista vastustusta kokenut. Muutamalta kuuroilta olen kysynyt ihan suoraan, mitä mieltä he ovat minun leikkauspäätöksestä. He ovat sanoneet, ettei heillä ole sen kummempaa mielipidettä, ja että se on jokaisen oma asia. (Bertil)

(50) Mutta minun mielestä se, että lapselle laitetaan istute heti syntymän jälkeen, ei ole hyvä ratkaisu. Ajattelen, että silloin lapsi kärsii. Nykyisin tehdään usein istuteleikkaus jo ihan pienille lapsille. Ajattelen, että pitää odottaa, että lapsi kasvaa ja hän voi itse päättää, haluaako hän istutteen vai ei. (Bertil)

Bertilin kysyttyä muutaman kuuron mielipidettä istutteesta hän sai vastauksen, että päätös on henkilökohtainen. Voikin olla, että yleinen keskustelu istutteen puolesta ja vastaan on saanut Bertilin pohtimaan muiden suhtautumista. Toisaalta Bertilin suhtautuminen istutteisiin on hieman kaksijakoinen, sillä hänen kantansa syntymäkuuroille lapsille leikkataiviin istutteisiin on yksiselitteinen: *se ei ole hyvä ratkaisu*. Hänen mukaansa lapsen pitäisi isommaksi kasvettuaan saada itse päättää istutteesta, mikä vaikuttaa olevan useamman viittomakielisen kuuron mielipide asiaan. Viittomakieli vaikuttaa olevan merkittävä osa Bertilin kieli-identiteettiä, millä voi olla vaikutuksensa hänen kantaansa lasten istuteleikkauksista.

Yksi Laurosen (2008) lapsena sisäkorvaistutteen saaneista informanteista inhoaa ja häpeää istutettaan ja syyttää vanhempiaan siitä, että he ovat päättäneet leikkauttaa hänelle istutteen. Tämä 15-vuotias nuori opiskelee kuurojen koulussa ja sanoo haluavansa elää viittomakielisenä ilman istutetta. Hän peittää istutteen ollessaan kuurojen kavereidensa seurassa tai ottaa sen pois jo ennen kuurojen tapaamista. Hänen kuurot kaverinsa ovat kommentoineet negatiiviseen sävyyn istutteen käyttöä. Samaan aikaan hän on kuitenkin kiitollinen, että istutteen avulla hänen on ollut mahdollista oppia kuulemaan ja puhumaan, mikä helpottaa kommunikointia kuulevien kanssa. (Lauronen 2008.) Tämäkin esimerkki osoittaa, ettei päätös leikkauttaa sisäkorvaistutetta ole yksiselitteinen. Toisaalta edellä mainittu informantti on murrosikäinen ja hänen identiteettinsä on vasta rakentumassa, millä voi olla vaikutuksensa hänen ristiriitaisiin ajatuksiinsa.

4.2. Sisäkorvaistutetta käyttävän aikuisen käsityksiä kieli-identiteetistään

Tähän lukuun olen koonnut informanttieni käsityksiä omasta kieli-identiteetistään heiltä sitä suoraan kysyessäni. Pääpaino on haastateltavien näkemyksissä siitä, mihin kieliyhteisöön he identifioivat itsensä: huonokuuloisiin, viittomakielisiin kuuroihin vai puhuttua kieltä käyttäviin kuuleviin. Analyysi Albertin ajatuksista on luvussa 4.2.1. ja Bertilin ajatuksista luvussa 4.2.2.

4.2.1. Albert

Albert kertoo kaikkien haastattelurungossa esitettyjen ryhmien olevan hänelle yhtä tärkeitä, minkä voi havaita esimerkiksi (51). Esimerkillä (52) havainnollistan Albertin mielipidettä siihen, onko olemassa erillistä sisäkorvaistutetta käyttävien ryhmää.

(51) *Jos mä vastaisin sillä tavalla, että en (kuulu) mihinkään ryhmään. Siinä on lyhyt vastaus [lyö paperin pöytään ja nauraa]. Mutta minä voin tiettenki jatkaa. Kaikki nämä tässä, mitä on mainittu nämä ryhmät, on kaikki mulle ihan yhtä tärkeitä. Minä hyvin mielellään samastun myös viittomakielisiin ja keskustelen kuurojen kanssa, mulla on paljon kuuroja ystäviä. Aivan samalla tavalla (samastun) huonokuuloisiin, minut tiettenkin luokitellaan sinne. -- Ja en mä tunne sitä, että mä olisin jossakin välimaastossa.* (Albert)

(52) *Minun mielestä, jos puhutaan kuulolaitteesta, ni se tarkoittaa myös sisäkorvaistutteita että muita kuulolaitteita. Mutta jos halutaan tarkentaa, että minulla on sisäkorvaistute, elikkä se on istutettu, ni silloin käytetään termiä sisäkorvaistute. -- Ja kyllä kiinnostaa kovasti tämä SI-käyttäjien yhteisöllisyys. Kiinnostas hyvinkin paljon sinne muutamille kavereille antaa tietoo, että miten tehään sisäkorvaistutteeseen meluohjelma.* (Albert)

Albert vastaa ensin, ettei kuulu mihinkään mainituista ryhmistä, mikä voi viitata siihen suuntaan, ettei hän halua tulla lokeroituksi vain yhteen ryhmään. Toisaalta hän kertoo niin huonokuuloisten, viittomakielisten kuurojen kuin kuulevien ryhmän olevan hänelle yhtä tärkeitä, ja hän voi samastua niihin kaikkiin. Huonokuuloisten ryhmästä Albert toteaa, että *minut tiettenkin luokitellaan sinne*. Hän myös kertoo, ettei koe olevansa mainittujen ryhmien välillä. Lääketieteellisesti luokiteltuna Albert on huonokuuloinen mutta hänen kertomansa perusteella hän samastuu lisäksi sekä viittomakielisten kuurojen että kuulevien ryhmään.

Albert kertoo sisäkorvaistutetta käyttävien yhteisöllisyyden kiinnostavan häntä, etenkin teknisestä näkökulmasta. Hän ei kuitenkaan tuo esille, tunteeo hän itse kuuluvansa erilliseen istutetta käyttävien ryhmään. Toisaalta hän viittaa ryhmään partikkelilla *sinne*, minkä voi tulkita niin, että ryhmä on hänestä itsestään etäämmällä. Sisäkorvaistutetta ja perinteistä kuulokojetta käyttävät Albert tuntuu niputtavan yhdeksi ryhmäksi, joiden jäsenillä on jokin kuulolaite. Voisiko tämä olla viite siitä, että Albert mieltää kaikki kuulolaitetta käyttävät huonokuuloisten ryhmään kuuluviksi? Kalelan (2006: 40-41) ryhmäjaon mukaan huonokuuloisten ryhmässä kommunikaatio perustuu kuuloon ja puheeseen,

mutta jotkut käyttävät oman ryhmän jäsenten kanssa myös viitottua puhetta tai viittomakieltä viittomakielisten kanssa. Albertin kertoman perusteella hänen voisikin ajatella kuuluvan huonokuuloisten ryhmään.

4.2.2. Bertil

Huonokuuloisilla, jotka käyttävät viittomakieltä, on useiden tutkimusten mukaan vahva kuuron identiteetti (Goldblat & Most 2018). Esimerkkien (53) ja (54) avulla kuvaan huonokuuloisen Bertilin käsityksiä kieli-identiteetistään ja sivuan myös hänen ajatuksiaan omasta kielenkäytöstään.

(53) Minusta tuntuu, että olen samanlainen kuuro kuin muutkin, jotka käyttävät viittomakieltä. Minulla on vahva viittomakielisen identiteetti. Ajattelen, että huonokuuloinen viittaa heihin, jotka käyttävät puhetta kommunikoinnissa. Enkä missään nimessä tunne kuuluvani kuulevien ryhmään. Minun äidinkieleni on viittomakieli ja puhuttu suomen kieli, jota minun on myös pakko käyttää. (Bertil)

(54) Minusta tuntuu, että olen hyväksynyt itseni tällaisena. Olen viittomakielinen. Siinä ei ole mitään huonoa. Nautin elämästäni viittomakielisenä kuurona. Välillä sanon olevani viittomakielinen kuuro ja välillä huonokuuloinen. Joskus täytyy vaihtaa viitotulle puheelle, jotta muut ymmärtää. -- Enimmäkseen tapaan kuuroja, mutta silloin tällöin törmään muihin istutetta käyttäviin kaupassa tai kuurojen yhdistyksellä. (Bertil)

Esimerkit (53) ja (54) osoittavat vahvasti, että Bertil kokee kuuluvansa kuurojen viittomakielisten ryhmään, vaikka kertoo käyttävänsä niin viittomakieltä, viitottua puhetta kuin puhuttua suomea. Bertil toteaa olevansa *samanlainen kuuro kuin muutkin, jotka käyttävät viittomakieltä*. Bertil kertoo tapaavansa enimmäkseen kuuroja, mutta satunnaisesti myös muita sisäkorvaistutetta käyttäviä. Kieli-identiteettiään Bertil kuvailee näin: *Minulla on vahva viittomakielisen identiteetti, enkä missään nimessä koe kuuluvani kuulevien ryhmään*. On mielenkiintoista havaita, että yhä uudelleen Bertil etäännyttää itsensä huonokuuloisista viittaamalla huonokuuloisiin pronomiinilla *he*, mutta välillä kuvailee myös itseään huonokuuloiseksi

Äidinkielikseen Bertil mainitsee ehkä hieman yllättäen sekä viittomakielen että puhutun suomen kielen, mikä viittaisi kaksikielisyyden olemassa oloon. Goldblatin ja Mostin

(2018) mukaan huonokuuloisilla, jotka käyttävät sekä puhuttua että viitottua kieltä, on vahva kaksikulttuurinen identiteetti. Bertil kertoo käyttävänsä pääasiassa viittomakieltä ja tarpeen vaatiessa viitottua puhetta ja suomen kieltä. Puhutun suomen kielen käyttö ei näyttäisi olevan Bertilille kovin mieluisaa, sillä hän kuvailee kieltä näin: *kieli, jota minun on myös pakko käyttää*. Myös viitotun puheen käyttämisestä hän toteaa, että *joskus täytyy vaihtaa viitotulle puheelle*, mistä voi päätellä sen olevan hänelle vastahakoista.

Kysyessäni vielä uudestaan, kumpaan ryhmään hän kuuluu, viittomakielisten vai huonokuuloisten, Bertil vastaa *kuurojen viittomakielisten*. Hän lisää vastaukseensa vielä sanan *kuurojen* kuin tehostaakseen viestiään.

(55) (LS: *Eli käytät molempia, viittomakieltä ja viitottua puhetta. Kumpaan ryhmään kuulut, viittomakielisten vai huonokuuloisten ryhmään?*) **Kuurojen viittomakielisten**. (Bertil)

Kalelan (2006: 40–41) jaottelun mukaan Bertil näyttäisi kertomansa perusteella kuuluvan viittomakieliseen yhteisöön samastuviin huonokuuloisiin, jotka ovat vuorovaikutuksessa valtaväestön kanssa puhutulla kielellä ja kuurojen ja muiden huonokuuloisten kanssa ensisijaisesti viittomakielellä. Kyseiselle ryhmälle ominaiseen tapaan Bertil on aktiivisesti tekemisissä sekä kuulevien että kuurojen kulttuuriryhmän jäsenten kanssa.

4.3. Pohdinta

Luukkainen (2008) jakoi tutkimuksensa kuurot informantit eri ryhmiin juuri lapsuudenperheen kieliympäristön mukaan siksi, että lapsuuden kieliympäristö vaikuttaa ihmisen identiteetti-prosessin perustaan. Olen todennut analyysissä, että tämän tutkielman informanteista Albertin lapsuudenperheessä käytettiin puhuttua suomen kieltä, Bertilin lapsuudenperheessä sekä viitottua että puhuttua kieltä. Albert kertoo taustansa olevan *niin suomenkielinen kun olla ja voi*. Bertil puolestaan kuvaa perheensä kielenkäyttöä näin: *Meidän perheessä äiti käytti viitottua puhetta ja ehkä vähän viittomakieltä, veljen kanssa viitoitin enemmän*. Albert ja Bertil ovat olleet lapsesta asti huonokuuloisia ja näyttävät tiedostaneen tämän jo nuorena, olihan heillä myös perheessään samastumispintaa huonokuuloisen sisaruksen vuoksi. Perhetaustan voikin katsoa edesauttaneen haastateltavieni keskenään erilaisen kieli-identiteetin muodostumista jo sen varhaisista vaiheista alkaen.

Lapsen kasvaessa koulumuodon ja -ympäristön, viittomakielisen tai puhekielisen, merkitys kasvaa. Nuoruusiässä alkaa ihmisen varsinainen oman identiteetin löytäminen, jolloin vertaisryhmällä on tärkeä rooli nuoren elämässä. (Sume 2016: 204.) Analyysissa esittämäni havainnot ja tulkinnat informanttien identiteetin rakentumisesta ovat linjassa Suomen (2016) esittämän tiedon kanssa. Analyysissa olen todennut, että Albert on käynyt peruskoulun yleisopetuksen oppilaitoksessa, ja hänen kouluympäristössään käytettiin puhuttua suomen kieltä. Bertilin koulu sen sijaan oli kuurojen koulu, jossa käytettiin niin viitottua kuin puhuttua kieltä. Lapsen opiskellessa sisäoppilaitoksessa, jossa on muitakin kuulovikaisia ja käytetään viittomakieltä, muodostuu hänen identiteettinsä toisenlaiseksi kuin yleisopetuksessa kuulevien kanssa opiskelleelle (Takala 2016a: 36). Albert näyttää jo lapsuus- ja nuoruusvuosinaan samastuneen huonokuuloisena kuulevien ryhmään ja Bertil kuurojen viittomakielisten ryhmään. Sekä Albertin että Bertilin kohdalla voi nähdä koulumuodon ja -ympäristön merkittävän vaikutuksen heidän kieli-identiteettinsä rakentumiseen.

Albert on saanut ensimmäisen sisäkorvaistutteen 42-vuotiaana ja toisen 46-vuotiaana, Bertil omansa 48-vuotiaana. Näin ollen heidän kieli-identiteettinsä pohja on luotu jo hyvän aikaa ennen sisäkorvaistutteen saamista. Muutokset ihmisen kehityksessä ja minäntunteessa ovat elämänmittaisia, mutta kuitenkin niin pieniä, ettei ihminen enää aikuisena muutu toiseksi kokemustensa vuoksi, elleivät tapahtumat ole hyvin poikkeuksellisia (Keltikangas-Järvinen 1994: 142). Analyysissa olen todennut, ettei tämän tutkielman informanttien kielenkäyttö ole olennaisesti muuttunut istuteleikkauksen jälkeen. Albert kertoo edelleen käyttävänsä pääasiassa suomen kieltä ja Bertil suomalaista viittomakieltä. Albert käyttää joskus myös pantomiimia ja viitottua kieltä kotona ja kuurojen ystäviensä kanssa, ja Bertil puhuttua kieltä esimerkiksi kuulevien työkaveriensa kanssa. Molemmat kertovat kuulevansa istutteella paremmin kuin kuulokojeilla, mutta hyötyvät huulioluvusta ja hiljaisesta ympäristöstä kuulevien kanssa keskustellessaan. Niin ikään molemmat kertovat käyttävänsä tarpeen mukaan tulkkauspalvelua: Albert tekstitystä suomen kielelle eli kirjoitustulkausta ja Bertil viittomakielen tulkkausta. Kielten merkityksessä, asemassa tai tilannesidonnaisessa vaihtelussa ei näytä tapahtuneen muutosta istutteen saamisen jälkeen.

Richin ja kumppaneiden (2013) mukaan erilaiset kielet ja kommunikointimenetelmät, jotka usein vaihtelevat riippuen tilanteesta, vaikuttavat siihen, mihin kieliyhteisöön tai -

yhteisöihin henkilö samastuu ja miten hän identiteettinsä kokee. Tämän tutkielman informanttien kieli-identiteetti tuntuu olevan hyvin samanlainen nyt kuin ennen istuteleikkausta. Istutteen käyttöajalla voisi ajatella olevan merkitystä käyttäjänsä kokemaan kieli-identiteettiin. Tämän tutkielman informanttien kohdalla näyttää kuitenkin muut seikat kuin istutteen käyttöaika vaikuttaneen kieli-identiteettiin ja ryhmiin samastumiseen. Myöskään Laurosen (2008) haastatteleminen nuorten identiteetissä ei ollut juurikaan havaittavissa muutoksia istuteleikkauksen jälkeen, vaikka heidän kommunikointitapansa oli vaihtumassa viittotusta puheesta ja viittomakielestä puhuttua suomen kieltä kohti. Laurosen informantit olivat käyttäneet istutetta 3–10 vuotta.

Analyysissa olen todennut, että haastateltavani näyttävät kokevan istutteella kuulemisen toisistaan poikkeavalla tavalla. Albertille paremmin kuuleminen on selvästi arkea helpotettava asia ja istutteen jopa välttämättömiä, sillä hänen pääasiallinen kielensä on puhuttu suomen kieli. Hänen lähestymistapaansa kuuloon ja kuulemiseen voisi kuvailla käytännönläheiseksi ja jollain tapaa tekniseksi. Hän muun muassa pohtii laitteen teknisiä ominaisuuksia ja kuulemista laitteilla hyvin ammatillisella otteella. Kuulon ja kuulemisen pohdinta vaikuttaisi olevan osa Albertin huonokuuloisen kieli-identiteettiä, joka vaikuttaa rakentuneen jo Albertin ollessa huonokuuloisena oppilaana kuulevien oppilaitten kesellä. Bertilille kuulemisella näyttää olevan ikään kuin lisäarvo, jonka voi sisäkorvaistutteella saavuttaa. Vaikuttaa siltä, ettei hän koe istutetta välttämättömäksi itselleen. Bertilin pääasiallisesti käyttämä kieli on viittomakieli, joten hän ei ole varsinaisesti riippuvainen kuulostaan keskustellessaan muiden kanssa.

Olen analyysissa tekemiäni havaintojen pohjalta koonnut yhteenvedon informanttieni samastumisesta eri ryhmiin (TAULUKKO 2). Albert näyttää samastuvan vahvimmin huonokuuloisten ryhmään mutta hieman myös viittomakielisiin kuuroihin ja kuuleviin. Bertilin sitä vastoin vaikuttaisi identifioituvan vahvimmin viittomakielisten kuurojen mutta hieman myös huonokuuloisten ryhmään.

TAULUKKO 2. Informanttien identifioituminen eri ryhmiin (X= identifioituu vahvasti, x= identifioituu hieman).

Ryhmä	Albert	Bertil
Huonokuuloiset	X	x
Viittomakieliset kuurot	x	X
Kuulevat	x	

Sekä lähdekirjallisuuden että tämän tutkimuksen tulosten perusteella voi todeta sisäkorvaistutetta käyttävän kieli-identiteetin olevan hyvin yksilöllinen. Sisäkorvaistutekuntoutuksen soisi kehittyvän erityisesti luomalla kirjallista materiaalia istutepäätöksen tueksi, aidosti hyväksymällä yksilöiden ja perheiden erilaiset valinnat sekä lisäämällä moni- ja poikkitieteellistä yhteistyötä (Nikula 2015: 8). Sisäkorvaistutteen käyttäjiä ei ole syytä tai tarvetta puristaa yhteen muottiin. Jokaisella kuulovikaisen lapsen perheellä tai aikuisella kuulovikaisella ihmisellä tulee olla mahdollisuus itse tehdä valinta istuteleikkauksesta ja käyttämistään kielistä. Heidän on ensiarvoisen tärkeää saada viimeisin istutekuntoutusta koskeva tieto sekä sosiokulttuurisesta että lääketieteellisestä näkökulmasta katsoen, vertaistukea unohtamatta. Vastakkainasettelu näiden lähestymistapojen välillä ei lopulta palvele ketään, etenkin istutetta harkitsevaa tai sen käyttäjää. Kuulovikainen ihminen tulisi nähdä kokonaisuutena ihmisenä, ei vain yksilönä, jota määrittää ennen muuta kuulovika. Sen sijaan, että kuulovika nähdään puutteena tai vammaana, voi sen ajatella olevan ihmisen ominaisuus.

Meitä ei kiinnosta, kuuleeko lapsi vai ei, kunhan hän on terve (Belghiti 2019).

5. PÄÄTÄNTÖ

Tässä pro gradu -tutkielmassani olen tarkastellut aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kieli-identiteettiä. Pääpaino oli informanttien omilla kokemuksilla ja käsityksillä tutkittavaan asiaan. Näin ollen lähestymistapa tutkimusaiheeseen on ollut sosiokulttuurinen. Tavoitteenani oli selvittää, identifioida henkilö itsensä huonokuuloisiin, viittomakielisiin kuuroihin vai puhuttua kieltä käyttäviin kuuleviin, ja mitkä asiat ovat vaikuttaneet henkilön kieli-identiteetin muodostumiseen. Analyysissä olen tarkastellut informanttien arjessaan käyttämien kielten merkitystä, asemaa ja tilannesidonnaista vaihtelua sekä sisäkorvaistutteen mahdollisia vaikutuksia niihin.

Tutkimusaineiston keräsin kahdelta suomalaiselta huonokuuloiselta, sisäkorvaistutetta käyttävältä informantilta teemahaastattelun avulla. Annoin informanteille peitenimet Albert ja Bertil. Albert oli haastatteluhetkellä 48-vuotias ja Bertil 50-vuotias. Albertilla on molemmissa korvissaan sisäkorvaistute, eli hänellä on niin sanottu tuplaimplantti ja hän on käyttänyt sisäkorvaistutetta haastatteluhetkellä kuusi vuotta, joista tuplaimplanttia vaa- jaat kolme vuotta. Bertil on saanut sisäkorvaistutteen 48-vuotiaana, eli hän on käyttänyt sisäkorvaistutetta haastatteluhetkellä kaksi vuotta. Bertilillä on toisessa korvassaan sisäkorvaistute ja toisessa perinteinen kuulokoje.

Videoidut yksilöhaastattelut tein tammikuussa 2019. Albertin haastattelussa kielenä oli puhuttu suomen kieli, Bertilin haastattelussa suomalainen viittomakieli. Haastateltavat ovat minulle tuttuja työkontaktieni kautta, ja olen työskennellyt heidän viiteyhteisöissään tulkkina ja opettajana yli 10 vuoden ajan. Albertin haastattelun kokonaiskesto on 37 minuuttia ja Bertilin 50 minuuttia. Tutkimusmetodina käytin sisällönanalyysia.

Tutkielman tavoitteena oli tarkastella, millaisena aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kieli-identiteetti näyttää. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni käsitteli sisäkorvaistutetta käyttävän henkilön arjessaan käyttämiä kieliä ja kielten merkitystä, asemaa ja vaihtelua. Tavoitteena oli myös selvittää, onko kielenkäyttöön tullut muutoksia sisäkorvaistutteen myötä. Informanteistani Albert käyttää pääasiassa suomen kieltä ja hyödyntää keskustelutilanteissa huuliolukua. Myös tilanteissa, joissa hän käyttää tulkkausta, on tulkkaus tekstitystä suomen kielelle eli kirjoitustulkkausta. Viittomakieltä tai yksittäisiä viit-

tomia Albert käyttää ajoittain myös viittomakielentaitoisen puolisonsa ja kuurojen ystäviensä kanssa. Bertilin ensisijainen kieli on suomalainen viittomakieli, ja lisäksi hän käyttää suomen kieltä kuulevien kanssa ja tarpeen vaatiessa myös viitottua puhetta. Informanttien kielenkäytössä ei näytä tapahtuneen muutoksia sisäkorvaistutteen saamisen jälkeen. On kiinnostavaa, että vaikka istutekuntoutuksen yhtenä tavoitteena on puhutun kielen kuuleminen paremmin istutteella ja puhutun kielen käytön lisääntyminen, ei istute ole juuri vaikuttanut Bertilin kielenkäyttöön.

Toisen tutkimuskysymyksen avulla pyrin saamaan käsityksen siitä, samastuuko sisäkorvaistutetta käyttävä henkilö huonokuuloisten, viittomakielisten kuurojen vai kuulevien kieli- ja kulttuuriyhteisöön. Halusin selvittää, miten kielivalinnat, aikuisiällä alkanut sisäkorvaistutteen käyttö ja mahdolliset muut seikat ovat vaikuttaneet yhteisöön samastumiseen ja kieli-identiteetin muodostumiseen. Tämän tutkimuksen perusteella olen esittänyt, että Albert samastuu kaikkiin mainittuihin ryhmiin, mutta identifioi itsensä vahvimmin huonokuuloisten ryhmään. Bertilin osalta olen puolestaan esittänyt, että hän identifioi itsensä vahvimmin viittomakielisiin kuuroihin, vaikka samastuu myös huonokuuloisiin. Molempien informanttieni kohdalla lapsuus- ja nuoruusajan kieliympäristö niin kotona kuin koulussa näyttää vaikuttaneen merkittävästi heidän kieli-identiteettinsä muodostumiseen. Albert kasvoi ja kävi koulua huonokuuloisena kuulevien joukossa ja käytti suomen kieltä, mikä näyttää vaikuttaneen hänen kuulevien yhteisöön samastumiseensa. Bertilillä oli huonokuuloinen, viittomakieltä käyttänyt isovelji ja viittomakielinen kouluympäristö, mikä näyttää olleen suuressa roolissa Bertilin kieli-identiteetin muodostumisessa ja viittomakieliseen yhteisöön identifioitumisessa. Albertilla on huonokuuloinen sisarus ja Bertilillä useampia huonokuuloisia sisarusia. Informanttini näyttävät samastuvan sisäkorvaistutteen käyttäjinä myös huonokuuloisten ryhmään. Albertin tietotekninen koulutus ja tieto kuulemisesta eri kuulokojeilla näyttäisi osaltaan vahvistavan hänen huonokuuloisen identiteettiään.

Hypoteesini oli, että juuri perheessä tehty kieli- ja kouluvalinnat ovat merkittävässä roolissa huonokuuloisen kieli-identiteetin muodostumisessa, mikä näyttää pitävän paikkansa tämän tutkielman informanttien kohdalla. Kaiken kaikkiaan voi todeta, että tutkimukseni vastasi asettamiini tutkimuskysymyksiin ja antoi käsityksen siitä, millaisena aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kieli-identiteetti voi näyttäytyä. Tähän tutkielmaan haastatellin ainoastaan kahta informanttia, mitä voi pitää työn puutteena. Toisaalta tutkimusaiheen

rajauksen ja työn laajuuden kannalta tämä ratkaisu oli toimiva. Tutkimus mahdollistaa kahden henkilön kieli-identiteetin keskinäisen vertailun, mutta tuloksia ei voi yleistää koskemaan kaikkia aikuisena sisäkorvaistutteen saaneita. Tutkimusta voisikin laajentaa informanttien määrää lisäämällä tai ottamalla vertailukohteeksi ryhmän kuulonäkövammaisia, sisäkorvaistutetta käyttäviä henkilöitä. Tällöin voisi tarkastella, millainen on sisäkorvaistutetta käyttävän kuulonäkövammaisen kieliympäristö ja kieli-identiteetti verrattuna kuulovikaiseen käyttäjään. Tutkimuksen eduksi voidaan katsoa, pienestä otoksesta huolimatta, se että etukäteistietoni informanteista mahdollisti valita kaksi erikielistä haastateltavaa. Jos olisin yksilöhaastattelun lisäksi haastatellut heitä yhdessä, olisivat erot ja yhtäläisyydet heidän taustoissaan ja sitä myötä kieli-identiteetissään mahdollisesti nousseet luontevaksi keskustelunaiheeksi. Haastatteluaineistoon perehtyessäni havaitsin muutamassa kohdassa, etten ollut ymmärtänyt kysyä asiaa ehkä riittävän selkeästi tai tarkasti. Toinen haastattelu olisi antanut haastattelijalle mahdollisuuden tarkentaa haluamiin aiheita.

Haastateltavat olivat mukana tutkimuksessa vapaaehtoisesti ja kertoivat kokemuksistaan näkemykseni mukaan mielellään ja avoimesti, mitä saattoi edesauttaa tuttavuutemme. Käytin haastateltavista peitenimiä Albert ja Bertil, joista on pääteltävissä ainoastaan informanttien sukupuoli. Viittomakielialan suppeuden ja sen toimijoiden vähäisyyden vuoksi en kerro informanttien asuinpaikkakuntia. Pysin tutkimuksessani puolueettomuuteen ja informanttien oman äänen ja käsitysten esille tuomiseen sellaisenaan, vaikka on todettava, että analyysi on aina tutkijan tulkintaa. Tekemäni tulkinnot saavat tukea aiemmasta tutkimuksesta, mikä voi osaltaan kertoa tutkimukseni luotettavuudesta.

Tämän tutkielman vahvuutena voidaan pitää aiempaa aiheentuntemustani, jota olen voinut hyödyntää tutkimusta tehdessäni. Toivoakseni tämä näkyy aiheen käsittelyotteessa. Olen kuitenkin oppinut valtavasti lisää viittomakieli- ja kuuloalasta tutkimuksen teon myötä, ja näitä tietoja voin hyödyntää jatkossa tulkin ja opettajan työssäni. Aikuisena sisäkorvaistutteen saaneen kieli-identiteettiä ei tietääkseni ole tutkittu Suomessa tätä ennen, joten tutkimusaiheen valintaa voi pitää siltä osin onnistuneena ja perusteltuna. Toivon tämän tutkielman hyödyttävän ennen kaikkea viittomakieli- ja kuuloalaa ja sen tutkimusta sekä siellä toimivia opettajia, lääkäreitä, muita kuntouttajia ja kuulovikaisten lasten vanhempia ja istutetta harkitsevia aikuisia. Tämä tutkimus vahvistaa aiempia tutkimuksia

ja julkaisuja, joiden mukaan sisäkorvaistutetta käyttävän henkilön kieli-identiteetti on moninainen, yksilöllinen ja voi vaihdella tilannesidonnaisesti.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Kaksi videoitua, tammikuussa 2019 tallennettua yksilöhaastattelua. Albertin tallenteen kesto 37 minuuttia ja Bertilin 50 minuuttia.

Kirjallisuus

AHONEN, OUTI 2007: *Viittomakielisten äidinkielen opetuksen vaiheita ja nykypäivää*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitos.

AHTI, HELENA – LONKA, EILA 2000: Huonokuuloisen lapsen puhekielen kehityksen tukeminen. – Eila Lonka & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.), *Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin* s. 143–158. Tampere: Tammer-Paino Oy.

AROLA, LAURA 2004: *Identiteetti, diskurssi ja kielet. Ruotsin tornionlaaksolaisten nuorten suhde suomeen ja meänkieleen*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.

ARVOLA, LEENA 2004: *Sisäkorvaistute - uhka vai mahdollisuus? Tarinoita viittomakielestä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.

BELGHITI, SILVA 2019: Kuuro näyttelijä Silva Belghiti, 30, koki salamarakkauden ja odottaa nyt esikoistaan. "Jos lapsi syntyy kuurona toivon, että lääkärit kunnioittavat vanhempien päätöstä". – *Artikkeli Ylen sivuilla*. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/10/09/kuuro-nayttelija-silva-belghiti-30-koki-salamarakkauden-ja-odottaa-nyt> (23.10.2019).

BRUNNBERG, ELINOR 2003: *Vi bytte våra hörande skolkamrater mot döva! Förändring av hörselskadade barns identitet och självtroende vid byte av språklig skolmiljö*. Örebro universitet. Institutionen för beteende-, social- och rättsvetenskap. Akatemisk avhandling. V Frölunda: DocuSys.

BRUNNBERG, ELINOR 2010: Hard-of-hearing childrens's sense of identity and belonging. – *Scandinavian Journal of Disability Research* 12 (3) s. 179–197. <https://www.sjdr.se/articles/10.1080/15017410903309102/> (7.7.2019).

- DE MEULDER, MAARTJE – KUSTERS, ANNELIES – OBRIEN, DAI 2017: *Innovations in deaf studies. The role of deaf scholars*. Oxford university press. – https://www.researchgate.net/publication/316878714_Innovations_in_Deaf_Studies_The_Role_of_Deaf_Scholars (30.1.2019).
- DIETZ, AARNO – WILLBERG, TYTTI – SIVONEN, VILLE – AARNISALO, ANTTI 2018: Sisäkorvaistute – kokeellisesta hoidosta arkipäivän kuntoutukseksi. – *Suomen Lääkärilehti* 9/2018 s. 570–575.
- DUFVA, HANNELE 2002. Dialogia suomalaisuudesta. – Sirkka Laihiala-Kankainen, Sari Pietikäinen & Hannele Dufva (toim.), *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti* s. 21–38. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- DUFVA, HANNELE 2011: Ei kysyvä tieltä eksy: kuinka tutkia kielten oppimista ja opettamista haastattelun avulla. – Paula Kalaja, Riikka Alanen & Hannele Dufva (toim.), *Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas* s. 131–145. Helsinki: Finn Lectura.
- ESKOLA, JARI – SUORANTA, JUHA 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- FAST, MIA – KALELA, ESA 2006: *Viitottu puhe suomalaisessa kuulovammaisuutta ja erityispedagogiikkaa koskevassa kirjallisuudessa*. Viitotun puheen tutkimushanke. Kuulonhuoltoliitto ry. https://www.kuuloliitto.fi/wp-content/uploads/2017/03/viitottu_puhe_kirjallisuudessa.pdf (4.6.2019).
- GOLDBLAT, ESTHER – MOST, TOVA 2018: Cultural identity of young deaf adults with cochlear implants in comparison to deaf without cochlear implants and hard-of-hearing young adults. – *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* Jul 1; 23 (3): 228–239.
- HAIKKOLA, LAURA 2012: *Monipaikkainen nuoruus. Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitos.
- HALL STUART 1999: *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- HINTERMAIR, MANFRED – ALBERTINI, JOHN A. 2005: Ethics, deafness, and new medical technologies. – *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 10 s. 184–192.
- HONKALA, ANU 2008: *Kielteinen suhtautuminen syntymäkuurojen lasten sisäkorvaisteleikkauksiin*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- HUTTUNEN, KERTTU – JOHANSSON, REIJO – KRONLUND, LARS – MARTTILA, TIMO – MÄKI-TORKKO, ELINA – SORRI, MARTTI 2000: Audiologian sanastoa. – Eila Lonka &

- Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.), *Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovai-
kutuksesta kommunikointiin* s. 389–399. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- HUUHTANEN, KRISTIINA 2001: Mitä kommunikointi on. – Kristiina Huuhtanen (toim.),
*Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa vuosituhanen
taitteessa* s. 12–24. Kehitysvammaliitto. Hakapaino Oy.
- ISKANIUS, SANNA 2006: *Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identi-
teetti*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitos.
- JANTUNEN, TOMMI 2003: *Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen*. Helsinki:
Finn Lectura.
- JOKINEN, MARKKU 1991a: *Kuuroutta koskevia näkemyksiä peruskoulun kuulovammais-
ten opetussuunnitelman perusteissa 1987*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yli-
opiston opettajankoulutuslaitos. Kuurojen Liiton tutkimuskeskuksen julkaisusarja
L. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- JOKINEN, MARKKU 1991b: Kuurot – viittomakielinen vähemmistö vailla oikeuksia. – Ta-
pani Lehtinen & Susanna Shore (toim.), *Kieli, valta ja eriarvoisuus* s. 60–69. Hel-
sinki: Finn Lectura.
- JOKINEN, MARKKU 2000: Kuurojen oma maailma. Kuurous kielenä ja kulttuurina. – Anja
Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa* s. 79–101. Helsinki: Finn Lectura.
- JOKINEN, MARKKU 2002. Viittomakieliset. Yksi suomalaisista kielellisistä identiteeteistä.
– Sirkka Laihiala-Kankainen., Sari Pietikäinen & Hannele Dufva (toim.), *Moni-
ääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti* s. 65–89. Jyväskylä: Jyväskylän yli-
opistopaino.
- KAIKKONEN, PAULI 2004: *Vierauden keskellä. Vierauden, monikulttuurisuuden ja kult-
tuurienvälisen kasvatuksen aineksia*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- KAIKKONEN, PAULI 2009: Kieli, kulttuuri ja identiteetti – ei yhtä ilman toista. – *Tempus*
44(4) s. 16–18.
- KALELA, ESA 2002: *Huonokuuloiset suomalaisessa kuulovammaisuutta koskevassa kir-
jallisuudessa*. Proseminarityö. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos.
- KALELA, ESA 2006: *Keitä huonokuuloiset oikein ovat? Lähtökohtia huonokuuloisten so-
siaalisten identiteettien tutkimukselle*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston
opettajankoulutuslaitos.
- KANSANELÄKELAITOS 2019. *Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelu*.
<https://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelu> (4.6.2019).
- KELTIKANGAS-JÄRVINEN, LIISA 1994: *Hyvä itsetunto*. Helsinki: WSOY.

- KIELIASIANTUNTIJAT 2019. *Tulkit*. <https://kieliasiantuntijat.fi/fi/kieliasiantuntijat-tyossa/> (3.6.2019).
- KIILI, JOHANNA – POLLARI, KIRSI (toim.) 2012: *Hei, kato mua! Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuuloisten lasten elämässä*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:3. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto.
- KOKKONEN, JUKKA – MÄKI-TORKKO, ELINA – ROINE, RISTO P. – IKONEN, TUIJA S. 2009: Vaikea-asteisen kuulovian kuntoutus molemminpuolisen sisäkorvaistutteen avulla. – *Suomen Lääkärilehti* 17/2009 s. 1567–1577.
- KONKARIKOSKI, ULLA 2018: Hyvä kuuloapuväline on tyylikäs ja kestävä. – *Nappi. Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry:n jäsenlehti* 4/2018 s. 4–6.
- KRONLUND, LARS 2000: Tekninen kuulonhuolto. – Eila Lonka & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.), *Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin* s. 325–352. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone 2012. <http://mot.kielikone.fi/mot/OUYO/netmot.exe> (5.6.2019).
- KUNNAS, NIINA 2013: Vienankarjalaisten kielikäsitteitä. Yksi, kaksi vai monta kirjakieltä? Vienankarjalaisten kanta kirjakielidebattiin. – *Virittäjä* 110 s. 229–247.
- KUULOLIITTO 2019a. *Sisäkorvaistute*. <https://www.kuuloliitto.fi/kuulo/sisakorvaistute/> (24.1.2019).
- KUULOLIITTO 2019b. *Kuulo ja kuulovammat*. <https://www.kuuloliitto.fi/kuulo/kuulo-ja-kuulovammat/> (24.1.2019).
- KUULOLIITTO 2019c. *Kuulo*. <https://www.kuuloliitto.fi/kuulo/> (24.1.2019).
- KUULOLIITTO 2019d. *Kuulokojeet ja apuvälineet*. <https://www.kuuloliitto.fi/kuulo/kuulokojeet-ja-apuvälineet/> (3.6.2019).
- KUULOLIITTO 2019e: *Tulkkaus*. <https://www.kuuloliitto.fi/toiminta/esteettomyys/tulkkaus/> (3.6.2019).
- KUUROJEN LIITTO 2018: *Vuoden viittomakieliteko 2018: Viiton – olen olemassa*. <https://www.kuurojenliitto.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/vuoden-viittomakieliteko-2017-viiton-olen-olemassa> (16.10.2019).
- KUUROJEN LIITTO 2019a: *Eduskunta hyväksyi viittomakielilain*. <https://www.kuurojenliitto.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/eduskunta-hyvakysi-viittomakielilain> (6.10.2019).

- KUUROJEN LIITTO 2019b: *Viittomakielet ja viittomakieliset*. <https://www.kuurojen-liitto.fi/fi/viittomakielet/viittomakielet-ja-viittomakieliset> (24.9.2019).
- KUUROJEN MUSEO 2019: *Kuurotietoisuus ja uudet käsitteet*. <http://www.kuurojenmuseo.fi/?p=1554&lang=fi> (24.9.2019).
- KÄRKKÄINEN, PÄIVI 2016: Kuuron ja huonokuuloisen lapsen koulupolku. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus s. 124–137*. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- LABOV WILLIAM 1972: *Sociolinguistic patterns*. Oxford: Basil Blackwell.
- LAKI VAMMAISTEN HENKILÖIDEN TULKKAUSPALVELUSTA 133/2010. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100133> (4.6.2019).
- LAUNONEN, KAISA – LONKA EILA 2000: Kommunikoinnin edellytykset. – Eila Lonka & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.), *Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovai-
kutuksesta kommunikointiin s. 13–34*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- LAURONEN, MAIJA 2008: *Sisäkorvaistutetta käyttävän nuoren identiteetti*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- LEHTO, LIISA-MARIA 2018: *Korpusavusteinen diskurssianalyysi japaninsuomalaisten kielipuheesta*. Väitöskirja. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- LEHTOMÄKI, ELINA 1991: *Koulun kielet ja kulttuurit kuurojen nuorten näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitos. Kuurojen Liiton tutkimuskeskuksen julkaisusarja L. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- LEHTOMÄKI, ELINA 2005: *Pois oppimisyhteiskunnan marginaalista? Koulutuksen merkitys vuosina 1960-1990 opiskelleiden lapsuudestaan kuurojen ja huonokuuloisten aikuisten elämänselityksessä*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- LEMMETYINEN, ANNA 2013: *Sisäkorvaistute uhkana ja mahdollisuutena. Retoriikka-analyysi kuulovamma-alan järjestölehtien sisäkorvaistutteen kantaottavista teksteistä vuosina 1995–1999*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- LIKAMAA, ARTTU 2012: Kuuro – vammaainen? – Tiina Oikarinen & Hannaleena Pölkki (toim.), *Näkökulmia vammaisuuteen s. 75–83*. Vammaisten maahanmuuttajien Tukikeskus Hilma. Vammaisfoorumi Oy.
- LINDGREN, ANNA-RIITTA 2000: *Helsingin saamelaiset ja oma kieli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 801. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- LINDSTRÖM, MAIJA 2018: Sisäkorvaistutetta käyttävän identiteetti. Omakohtaisia kokemuksia. – Hannele Hyvärinen, Eeva Lehto & Maarit Engberg (toim.), *Seminaarijulkaisu 2018* s. 63–64. Satakieliohjelma. <https://www.satakieliohjelma.fi/wp-content/uploads/2018/11/JULKAISU-Maija-Lindstrom-2018.pdf> (18.6.2019).
- LONKA, EILA 2014: *From silence to sounds. Outcomes of cochlear implantation in Finnish adults and children*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston käyttäytymistieteiden laitos.
- LONKA, EILA – HASAN, MARJA 2006: Sisäkorvaistutetta käyttävien lasten kommunikaatio-, koulu- ja päivähoitotilanne Suomessa. – Eeva Lehto, Marja Hasan & Ritva Parkas (toim.), *Satakieliseminaari 2006* s. 73-79. Helsinki: Satakieliohjelma.
- LUUKKAINEN, MINNA 2008: *Viitotut elämät. Kuurojen nuorten aikuisten kokemuksia viittomakielisestä elämästä Suomessa*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitos. Loimaa: Priimus Paino Oy.
- LUXFORD, WILLIAM M. – BRACKMANN, DERALD E. 1985: The history of cochlear implants. – R.F. Gray (toim.), *Cochlear Implants* s. 1–26. London: Croom Helm.
- LÄTTI, JANITA 2017: *Viittomakielisten nuorten aikuisten käsityksiä kaksikielisyydestään*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitos.
- LÖPPÖNEN, HEIKKI – VÄLIMAA, TAINA – SORRI, MARTTI 2000: Aikuisena kuuroutuneen potilaan kuntouttaminen monikanavaisella sisäkorvaistutteella OYS:ssa. – *Lääkärilehti* 9/2000 s. 959–964.
- MALM, ANJA – ÖSTMAN, JAN-OLA 2000: Viittomakieliset ja heidän kielensä. – Anja Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa* s. 9–32. Helsinki: Finn Lectura.
- MARTIKAINEN, LIISA – RAINÒ, PÄIVI 2014: *Sisäkorvaistutetta käyttävien lasten ja nuorten kuntoutus- ja tulkkauspalvelujen toteutuminen ja tarve tulevaisuudessa*. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 89/2014. Kelan tutkimusosasto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/144490/Selosteita89.pdf?seque> (5.7.2019).
- MONONEN, KAARINA 2013: *Inkerinsuomalaisten suomen kielen käyttö Pietarissa ja sen lähialueella*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisien ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- MOST, TOVA – BLITZER, TAMAR – WEISEL, AMATZIA 2007: Identity and attitudes towards cochlear implants among deaf and hard of hearing adolescents. – *Deafness and Education International* June 9 (2) s. 68–82.
- MÄKINEN, KIRSTI 2001: Millä kielellä Euroopassa? – *Kieli on ihmisen peili* s. 17–24. Helsinki: Euroopan kulttuurisäätiön Suomen osasto.

- MÄÄTTÄ, PAULA – LEHTO, EEVA – HASAN, MARJA – PARKAS, RITVA (toim.) 2005: *Lapsi kuulolla. Opas kuulovammaisen lapsen opettajille ja kasvattajille*. Opetus 2000. Keuruu: PS-Kustannus.
- NIKULA, KAROLIINA 2015: *Lapsen hyvää edistämässä. Syntymäkuurojen lasten sisäkorvaistutehoitokäytännön sosiaalieettistä tarkastelua*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta.
- NISKANEN, HEIDI 2015: *Maahanmuuttajanuorten kieli-identiteetti*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- PARKKILA, RAIJA 2006: *Diskurssianalyttinen tutkimus internetpalstan sisäkorvaistutekeskustelusta*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitos.
- PIETIKÄINEN, SARI – DUFVA, HANNELE – LAIHIALA-KANKAINEN, SARI 2002: Kieli, kulttuuri ja identiteetti. Ääniä Suomenniemeltä. – Sirkka Laihiala-Kankainen., Sari Pietikäinen & Hannele Dufva (toim.) *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti* s. 9–18. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- PIIPPO, IRINA – VAATTOVAARA, JOHANNA – VOUTILAINEN, EERO 2016: *Kielen taju. Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat*. Helsinki: Art House.
- RICH, SHANIT – LEVINGER, MIRIAM – WERNER, SHIRLI – ADELMAN, CAHTIA 2013: Being an adolescent with a cochlear implant in the world of hearing people. Coping in school, in society and with self-identity. – *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 77 (8) s. 1337–1344.
- RISSANEN, TERHI 1985: *Viittomakielen perusrakenne*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- RONKAINEN, RIITTA 2017: *Promoting the spoken language learning of children with cochlear implants: A conversation analytic study on speech and language therapy interaction*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston lääketieteellinen tiedekunta.
- RÄISÄNEN, ANNA-KAISA 2006: *Kveenien kielellinen identiteetti*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- SALMI, EEVA – LAAKSO, MIKKO 2005: *Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia*. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- SALO, HANNI 2008: *Jyväskyläläisten maahanmuuttajataustaisten nuorten aikuisten kokemuksia monikielisyydestä resurssina*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- SALO, SAMI 2004: *Tapaustutkimus kuuron omasta identiteetistä sekä voimaantumisesta*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitos.

- SALONEN, JUHANA 2017: *Viiton – olen olemassa*. Helsinki: Books on Demand.
- SALONEN, JUHANA 2018: Kokemuksia viittomakielen merkityksestä identiteetin rakentamisessa. – Hannele Hyvärinen, Eeva Lehto & Maarit Engberg (toim.), *Seminaarijulkaisu 2018* s. 65-73. Satakieliohjelma. <http://www.satakieliohjelma.fi/wp-content/uploads/2018/11/JULKAISU-Salonen-2018.pdf> (9.7.2019).
- SATAKIELIOHJELMA 2019a: *Mikä on Satakieliohjelma?* <https://www.satakieliohjelma.fi/index.php/mika-on-satakieliohjelma/> (15.7.2019).
- SATAKIELIOHJELMA 2019b: *Tietopankki*. <https://www.satakieliohjelma.fi/index.php/tietopankki/> (15.7.2019).
- SEITSONEN, HANNU – KURKI, ARJA – TAKALA, MARJATTA 2016: Kuulokojeet kuntoutuksen tukena. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus* s. 69–80. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- SELIN-GRÖNLUND, PIRKKO – RAINÒ, PÄIVI – MARTIKAINEN, LIISA 2014: *Kuurojen ja viittomakielisten oppilaiden lukumäärä ja opetusjärjestelyt. Selvitys lukuvuoden 2013-2014 tilanteesta*. Raportit ja selvitykset 2014:11. Opetushallitus.
- SEURUJÄRVI-KARI, IRJA 2012: *Alkuperäiskansaliikkeen ja saamen kielen merkitys saamelais-identiteetille*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- SIRKEINEN, EVELIINA 2008: *Monikielisen perheen monikielisyysdiskurssit identiteetin rakentajina*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- SIVUNEN, NINA 2013: *Huonokuuloisten, kuuron ja SI-käyttäjän kokemuksia yleisopetuksesta ja identiteettiprosessista*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- SLOTTE, ANNA-MARIA 2020: *Finlandssvenska döva – post Borgå*. <https://annamari-aslotte.wordpress.com/mera-om-forskningen/> (29.6.2019).
- SORRI, MARTTI 2000: Kuulovikojen tyypit, etiologia ja esiintyvyys. – Eila Lonka & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.), *Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaiikutuksesta kommunikointiin* s. 77–88. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- SUME, HELENA 2008. *Perheen pyörteinen arki. Sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen matka kouluun*. Jyväskylä studies in education. Psychology and social research 334. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- SUME, HELENA 2010: Muutokset sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen kommunikaatiossa vanhempien näkökulmasta. *Puhe Ja Kieli*, 30(4) s. 189–202.

- SUME, HELENA 2016: Kuuron ja huonokuuloisen lapsen sosiaaliset taidot. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus* s. 202–208. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- SUOMEN KIRJOITUSTULKIT 2019. *Mitä on kirjoitustulkkkaus*. <https://www.kirjoitustulkkit.com/mit-kirjoitustulkkkaus-on> (3.6.2019).
- TAKALA, MARJATTA 2016a: Moniulotteinen kuulovammaisuus. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus* s. 22–37. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- TAKALA, MARJATTA 2016b: Kommunikointitapojen kirjo. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus* s. 38–55. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- TAKALA, MARJATTA – RAINÒ, PÄIVI 2016: Kieli, kojeet ja koulutus? Kuulovammaisten lasten perheet valintojen edessä. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti*, 2016, Vol. 26, No. 2 s. 27–42. Niilo Mäki säätiö. <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2018/05/2-16-takala.pdf> (7.7.2019).
- TAKALA, MARJATTA – SUME, HELENA 2016a: Esipuhe. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus* s. 4–5. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- TAKALA, MARJATTA – SUME, HELENA 2016b: Kuurojen ja huonokuuloisten opetus ennen, nyt ja tulevaisuudessa. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus* s. 250–261. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- TAKALA, MARJATTA – SUME, HELENA 2016c: Suppea sanasto. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus* s. 289–290. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- TAKALA, MARJATTA – TAKKINEN, RITVA 2016: Kielen varhainen kehitys ja kuulovamma. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus* s. 8–21. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- TAKKINEN, RITVA 2013: *Sisäkorvaistutetta käyttävien lasten viittomakielen ja puhutun kielen omaksuminen*. Jyväskylän yliopisto. <http://arhiiv.rakenduslingvistikka.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/article/viewFile/LV23.15/242> (27.10.2018).

- TAKKINEN, RITVA 2014: Suomen kieli ja viittomakieli sisäkorvaistutetta käyttävien kouluisten arjessa. – Suvi Stolt, Ritva Takkinen, Leila Kääntä & Anna-Kaisa Tolonen (toim.), *Ajankohtaista lapsen kielestä* s. 107-118. Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistyksen julkaisut (46). Helsinki: Puheen ja kielen tutkimuksen seura.
- TAKKINEN, RITVA – RAINÓ, PÄIVI 2016: Puhuen ja viittoen. Kaksi väylää kohti kieltä. – Marjatta Takala & Helena Sume (toim.), *Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus* s. 56–68. Finn Lectura.
- TORPPA, RITVA 2015: *Pitch-related auditory skills in children with cochlear implants. The role of auditory working memory, attention and music*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston käyttäytymistieteiden laitos.
- TUOMI, JOUNI – SARAJÄRVI, ANNELI 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Helsinki: SKS.
- VÄLIMAA, TAINA 2010: Katsaus sisäkorvaistutetta käyttävien aikuisten kuulonvaraiseen puheen havaitsemiseen. – *Puhe Ja Kieli* 30(4) s. 203–219.
- VÄLIMAA, TAINA – LONKA, EILA 2010: Näkökulmia sisäkorvaistutetta käyttävien lasten puhutun kielen kehitykseen ja kommunikaatioon. – *Puhe ja Kieli* 30(3) s. 125–132.
- VÄLIMAA, TAINA – RIMMANEN, SATU 2000: Kuuroutuneen aikuisen kuntoutusratkaisut. – Eila Lonka & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.), *Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin* s. 305–324. Tampere: TammerPaino Oy.
- WALD, REBECCA L. – KNUTSON, JOHN F. 2000: Deaf cultural identity of adolescents with and without cochlear implants. *Otolaryngology*. – *Head and Neck Surgery* 117(3) s. 87–89.

LIITE 1. Sanasto.

Sanaston määritelmät on koottu eri lähteistä. Osa määritelmistä on lainattu suoraan, ja osa on kirjoittajan muokkaamia. Lähteet on merkitty jokaiseen määritelmään erikseen.

FM-laite (*Frequency Modulation*) on ryhmäkuuntelulaite, joka poimii äänen ja lähettää sen vastaanottimeen radiosignaalina, ilman muuta hälyä (Takala & Sume 2016c: 289). FM-järjestelmän, yksisuuntaisen radiokommunikointijärjestelmän, vastaanotin on pieni, kahden sokeripalan kokoinen ja sen voi liittää suoraan kuulokojeen sähköiseen liittämään (Kronlund 2000: 351).

Huonokuuloisen henkilön kuulovamma on osittainen. Usein huonokuuloinen kykenee kuulemaan puhetta ja kommunikoimaan puheella kuulokojeen ja huulioluvun tukemana. (Kuuloliitto 2019b.) Huonokuuloiset näyttävät käyttävän itsestään rinnakkain termejä *huonokuuloinen* ja *kuulovammainen* (Jokinen 2002: 69).

Huulioluvussa kuuloinformaatiota täydennetään tai se korvataan suun ja kielen liikkeiden, eleiden sekä ilmeiden seuraamisella. Huuliolukutaito tukee puheen ymmärtämistä, ja äänneistä noin 50 % on mahdollista erottaa pelkästään näönvaraisesti. (Takala 2016b: 51.) Erittäin vaikeasti kuulovikaiset voivat usein olla riippuvaisia huulioluvusta päivittäisessä kommunikoinnissaan. Myös normaalikuuloiset käyttävät huuliolukua huonoissa kuunteluolosuhteissa. (Välimaa & Rimmanen 2000: 310.)

Induktiivinen äänen siirto tarkoittaa sitä, että induktiosilmukka siirtää äänen suoraan vastaanottimeen magneettikentän välityksellä (Takala & Sume 2016c: 289). Induktiosilmukan käyttöön perustuvat laitteet edellyttävät, että kuulokoje on kytkettynä T-asentoon (Kronlund 2000: 350).

Kieliyhteisö-käsite (*speech community*) on ennen kaikkea tutkijan apuväline. Kielentutkijan näkökulma käsitteeseen *yhteisö* lähtee itsetarkoituksellisesti kielestä. (Vaattovaara 2009: 23.) Labovin (1972: 120) määritelmän mukaan kieliyhteisön jäsenet jakavat yhteiset kielelliset normit ja asenteet. Tämä kieliyhteisönäkemys edellyttää motivaatiota samastua ryhmän yhteisiin normeihin, mutta ei vaadi kieliyhteisön jäsenten kasvokkaista

vuorovaikutusta. (Vaattovaara 2009: 24–25.) Kielitoimiston sanakirja (KS 2018 s.v. *kielilyhteisö*) määrittelee kielilyhteisön ’samaa kieltä, murretta tm. kielimuotoa käyttävien yhteisöksi’.

Kieliympäristöllä tarkoitetaan ’henkilön kielellistä ympäristöä, kielioloja’ (KS 2018 s.v. *kieliympäristö*).

Kirjoitustulkkaus eli tekstitulkkaus on tulkkausmuoto, jossa tulkki välittää puhujan suullisen viestin kirjoitettuun muotoon joko tietokoneella, tabletilla tai käsin kirjoittaen. Kirjoitustulkkaus on yhden kielen sisäistä tulkkausta. Kirjoitustulkkausta käyttävät pääsääntöisesti vaikeasti huonokuuloiset sekä kuuroutuneet. Myös osa viittomakielisistä kuuroista sekä kuurosokeista hyötyy kirjoitustulkkauksesta. (Suomen kirjoitustulkit 2019.)

Kuulokoje on huonokuuloisen apuväline, jonka avulla pystytään hyödyntämään jäljellä olevaa kuuloa. Kuulokojeella ei kuitenkaan saavuteta normaalia kuuloa. Lääketieteellisesti kuulokojeen myöntämisen rajana on 30 desibelin kuulonalenema paremmassa korvassa. Korvantauskoje on yleisin käytössä olevista kojemalleista. Koje on korvaleden takana ja korvakappale korvakäytävässä. Korvakappaleen, joka tehdään käyttäjälleen yksilöllisen mallin mukaisesti, ja siinä kiinni olevan letkun avulla äänet välittyvät korvaan ja koje pysyy paikoillaan. (Kuuloliitto 2019d.)

Kuulovammainen (vrt. *Kuulovikainen*) on yleiskäsite, joka tarkoittaa henkilöä, jolla on jonkinasteinen tai -laatuinen kuulonalenema, lievistä huonokuuloisuudesta kuurouteen (Kuuloliitto 2019b). Sosiaalisella tasolla sekä lainsäädännön puolella vamma ja vammaisuus ovat vakiintuneita käsitteitä (Huttunen ym. 2000: 390). Huonokuuloiset näyttävät käyttävän itsestään rinnakkain termejä *huonokuuloinen* ja *kuulovammainen* (Jokinen 2002: 69).

Kuulovikainen (vrt. *Kuulovammainen*) on henkilö, jolla on kuulovika (*hearing impairment*), josta nähdään myös käännöksiä kuulonalenema tai -heikkenemä (Huttunen ym. 2000: 389). Vaikeusasteeltaan kuuloviat jaetaan lieviin, keskivaikeisiin, vaikeisiin ja erittäin vaikeisiin. Luokitus tehdään useimmiten paremman korvan puhealueen kuulokynnysten keskiarvon perusteella. (Sorri 2000: 80–81.)

Kuuro on syntymästään tai varhaislapsuudessaan kuulonsa menettänyt, joka ei saa puheesta selvää kuulokojeenkaan avulla. Hän kommunikoi pääasiassa viittomakielellä, joka on hänen ensikielensä. (Kuuloliitto 2019b.) Viittomakieliset kuurot kokevat termin *kuuro* viittaavan kuurojen yhteisöön ja sen kulttuuriin. Termiin *kuulovammainen* sen sijaan useimmat viittomakieliset kuurot eivät samaistu. (Jokinen 2002: 69.)

Kuurojen kouluilla on ollut Suomessa, kuten monessa muussakin maassa, merkittävä rooli kuurojen yhteisössä, sillä ne ovat toimineet kuurojen kulttuurin ja viittomakielen kehtona. Viittomakielisten, kuurotietoisten aikuisten ympäröimänä kuuro lapsi on omaksunut viittomakielen ja kuurojen kulttuurin näiltä roolimalleiltaan. (Salmi & Laakso 2005: 53; Liikamaa 2012: 79.) Jokisen (2000: 82) mukaan kuurojen yhteisöä tuskin koskaan olisi syntynyt ilman kuurojen kouluja. Kokonaisuutena kuurojen historiassa sekä viittomakielten synnyssä ja leviämässä kuurojen keskuuteen kuurojen kouluilla on merkittävä rooli (Jantunen 2003: 19). Suomessa viittomakielisen yhteisön voidaankin katsoa syntyneen ensimmäisen kuurojenkoulun perustamisesta Porvooseen vuonna 1846 (Jokinen 2000: 79).

Kuurojen yhteisöä kuvataan usein nimityksellä ’kuurojen oma maailma’, jolla tarkoitetaan sitä kokonaisuutta, joka sisältää kielen ja kulttuurin lisäksi kokonaisen virallisten ja epävirallisten organisaatioiden ketjun omine historioineen ja perinteineen (Jokinen 2000: 81). Kulttuurisesti kuurojen yhteisö on kollektiivinen, ja sillä on transnationaalinen, kansallisvaltioiden rajat ylittävä identiteetti (Liikamaa 2012: 80). Suomalaiseen kuurojenyhteisöön katsotaan kuuluviksi viittomakieltä käyttävien kuurojen ja huonokuuloisten lisäksi yhteisön päämääriä aktiivisesti tukevia ja yhteistyössä kuurojen kanssa toimivia kuulevia jäseniä (Jokinen 2002: 73–74. Aiheesta lisää Salmi & Laakso 2005).

Kuuroutunut on puheen oppimisen jälkeen kuulonsa kokonaan menettänyt, joka ei saa puheesta selvää pelkästään kuulon kautta kuulokojeellakaan. Useimmat kuuroutuneet kommunikoiivat puheella viitotun puheen ja tekstitulkkauksen tukemina. (Kuuloliitto 2019b.)

Oralismi on kuurojen opetuksessa 1900-luvun alkupuolella vallinnut puhemetodia korostava suuntaus, jonka mukaan viittomakieli – virheellisesti – estää puheen (kielen) op-

pimisen (Jokinen 2002: 68). Myös Suomessa viittomakielen käyttö opetuksessa oli kiellettyä opetuksen uudelleenjärjestämistä koskevan asetuksen nojalla. Opetuskielenä tuli käyttää puhuttua kieltä ja kuurojen opetus keskittyi puheen tuottamiseen ja huulioluvun opetteluun. Kuurojen oppilaiden keskinäinen viittominen oli myös totaalaisesti kielletty - viittomisesta rangaistiin. Oralismien aikakausi oli vallalla suomalaisessa kuurojen opetuksessa vielä 1980-luvulle saakka. (Luukkainen 2008: 19–20; Salmi & Laakso 2005: 38–51, 144–199.)

Puhuttu kieli on kuuloon ja ääneen perustuva kielen ilmenemismuoto (Jantunen 2003: 9).

Sisäkorvaistute eli sisäkorvaimplantti (SI, englanniksi CI eli *Cochlear Implant*) on leikkauksessa istutettava kuuloapuväline, sähköinen kuulokoje, henkilöille, joille akustisen kuulokojeen tuoma apu ei enää ole riittävä (Kuuloliitto 2019a). Sisäkorvaistutteella ohitetaan huonosti toimiva tai toimimaton sisäkorva mutta sillä ei saavuteta normaalia kuuloa (Seitsonen ym. 2016: 74–75). Ensimmäiset, kokeiluluontoiset sisäkorvaistuteleikkaukset tehtiin aikuisille kuuroutuneille Yhdysvalloissa ja Euroopassa 1960-luvulla (Kronlund 2000: 340). Sisäkorvaistutteita on leikattu rutiininomaisesti useassa maassa 1970-luvulta lähtien (Kronlundin 2000: 340 mukaan Luxford & Brackmann 1985). Suomessa nykyaikaisten monikanavaisten istutteen leikkaukset aloitettiin vuonna 1995 (Dietz ym. 2018: 574; ks. tarkemmin luvusta 1.4.).

Sisäkorvaistutehoito (ts. istutteen kuntoutus) on sekä etenevän kuulovian että synnynnäisen vaikea-asteisen kuulovian hoitomuoto. Sisäkorvaperäisen kuulovian kuntoutus on tullut sisäkorvaistutteen myötä vähentäen korvantauskojeiden käyttöä ja kuulovikaisten viittomakielisten osuutta. Myös Suomessa sisäkorvaistute on vakiintunut kuntoutusmuodoksi vaikea-asteisesta kuuloviasta kärsiville, ja istutteen leikataan noin 200 vuodessa. (Dietz ym. 2018: 570.) Tänä päivänä Suomessa suurimmalle osalle vaikeasti kuulovikaisina syntyneistä lapsista leikataan sisäkorvaistute (Seitsonen ym. 2016: 75).

Tulkkauksella tarkoitetaan (tässä) viittomakielellä tai jollakin kommunikaatiota selventävällä menetelmällä tapahtuvaa viestin välittämistä. Tulkkaustilanteessa on aina kolme osapuolta. (Kansaneläkelaitos 2019.) Tulkkauspalvelun järjestämistä vastuu on 1.9.2010 al-

kaen ollut Kansaneläkelaitoksella. Tulkkauspalveluun on oikeutettu henkilö, jolla on kuulo-
vamma, kuulonäkövamma tai puhevamma ja joka vammansa vuoksi tarvitsee tulk-
kausta työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, har-
rastamiseen tai virkistykseen. (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta
133/2010/133.) Käytännössä tulkkauspalvelua voi käyttää missä tilanteessa tahansa.

Viitottu puhe on puhutun kielen, esimerkiksi suomen kielen, mukaista viittomista (Malm
& Östman 2000: 18). Viitottu puhe on huuliolukua tukeva kommunikaatiomenetelmä.
Puhutun kielen sanat lausutaan joko ääneen tai sanat artikuloidaan äänettömästi huuliolla.
Viittomakielen viittomia viitotaan samanaikaisesti puheen rinnalla ja puheen tueksi. Viit-
tominen noudattaa puhutun kielen sanajärjestystä. (Fast & Kalela 2006: 5.)

Viittomakielet ovat kuurojen yhteisöissä eri puolilla maailmaa kehittyneitä luonnollisia
kieliä, joissa käsillä ja vartalolla tuotettu viesti välittyy vastaanottajalle näköaistin avulla
(kuurosokeiden käyttämissä taktiillisissa viittomakielissä viesti välitetään kosketuksen ja
tuntoaistin avulla) (Jantunen 2003: 9, 11, 19–21). Kielitoimiston sanakirjan (KS 2018 s.v.
viittomakieli) määrittely on: ‘kuurojen yhteisössä käytettävä luonnollinen kieli, joka on
käsien ja vartalon liikkeistä sekä ilmeistä koostuvien merkkien (viittomien) järjestelmä’.
Viittomakielen rakenteen peruspiirteet ovat ikonisuus, paikantaminen ja simultaanisuus
(Rissanen 1985: 15). Viittomakielet ovat syntyneet kuurojen yhteisöissä samalla tavalla
kuin puhutut kielet ovat syntyneet kuulevien yhteisöissä (Malm & Östman 2000: 10).

Viittomakielen tulkkaus on viestin kääntämistä viitotulta kieleltä puhutulle kielelle ja
päinvastoin pääasiassa simultaanisti eli tulkkaus tapahtuu samanaikaisesti, kun tulkattava
puhuu tai viitto (Kieliasiantuntijat 2019).

Viittomakielinen on henkilö, jonka äidinkieli tai ensikieli on viittomakieli (Malm & Öst-
man 2000: 11–13). Käsite viittomakielinen nostaa esille sen, etteivät kuurot koe itseään
vammaisiksi vaan kielellis-kulttuuriseksi ryhmäksi, jolla on oma historiansa perinteineen
ja kulttuureineen. Viittomakielisten ryhmä on perinteistä kuurojen yhteisöä laajempi,
koska se käsittää myös viittomakieltä käyttäviä kuulevia, jotka ovat kuurojen viittoma-
kielisten vanhempien lapsia tai jotka ovat muutoin enemmän tai vähemmän sisäistäneet
kielen sisältämän kulttuurin, esimerkiksi sukulaissuhteen tai viittomakielisten parissa

työskentelyn kautta. Kehittyminen viittomakieliseksi ei riipu kuulon asteesta. (Jokinen 2002: 72–84; Jokinen 2000: 79–81; ks. myös Kuurojen Liitto 2019b.)

Viittomat puheen tukena eli tukiviittomat on puhetta tukeva visuaalinen keino, jolloin puhetta tuetaan yksittäisillä, lauseen ydinsanojen viittomilla (Takala 2016b: 44). Viittoman katsotaan koostuvan viidentyyppisistä rakenneyksiköistä: käsimuoto, paikka, liike, orientaatio ja ei-manuaaliset elementit (Jantunen 2003: 28). Viittomat puheen tukena on yksi puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin muoto (Huuhtanen 2001: 26).

LIITE 2. Haastattelurunko.

Taustatietoja

- lapsuudenperhe ja lähipiiri aikuisena: muiden suhtautuminen kuulovammaan
- kielellinen ympäristö
- kouluhistoria: yleisopetuksessa/kuurojenkoulussa
- erityisjärjestelyt koulussa? (muiden suhtautuminen kuulovammaan)
- ikä: implantointihetkellä ja haastatteluhetkellä

Kieli ja kommunikaatio

- pääasiallinen kommunikointimenetelmä + muut menetelmät
- kommunikointi eri henkilöiden kanssa (lähipiiri sekä kuurot, kuulevat, huonokuuloiset, SI-henkilöt)
- kuulovammasta aiheutuneita kommunikaatio-ongelmia
- kuulovamman vaikutus sosiaalisiin suhteisiin: mitä esteitä ja mitä hyvää tuonut?
- kommunikointi silloin, kun istutteen käyttö ei ole mahdollista
- kommunikaation muuttuminen istutteen myötä

Sisäkorvaistute

- leikkauksesta päättäminen
- leikkauksen ajankohta
- muiden suhtautuminen istutteeseen
- sisäkorvaistutteen vaikutus arkielämään, hyödyt/haitat

Yhteisöllisyys / kulttuurisuus / ”Mihin minä kuulun?”

- samastuminen (viittomakielisiin) kuuroihin, huonokuuloisiin, sisäkorvaistutteen saaneisiin
- SI:n käyttäjien yhteisöllisyys?
- ihmisten suhtautuminen istutteeseen
- kaksikulttuurisuus ja -kielisyys / kahden kielen ja kulttuurin välimaastossa?